

**Des. Erasmi Roterodami Liber cum primis pius de
praeparatione ad mortem, nunc primum & conscriptus &
aeditus. Accedunt huic opusculo epistolae aliquot serijs de
rebus, in quibus item nihil est non nouum ac recens, ueram ita
excusae, ut seorsim uendi queant.**

<https://hdl.handle.net/1874/431271>

DES. ERAS

MI ROTERODAMI

LIBER CVM PRIMIS PIVS DE
*preparatione ad mortem, nunc primum
& conscriptus & editus.*

ACCEDUNT HVIC

OPVSCVLO EPISTOLAE ALIAE
quot serijs de rebus, in quibus item nihil est non nouum ac recens, uerum ita excusae, ut seorsim uendi queant.

צו לביתו כי מת אביו ולא תחיה Esa. 38.

κακάριοι οὐ νεκροὶ οἱ ἐν κυρίῳ ἀσπθνήσκοντες. Ap. 14.

Mibi uiuere Christus est, & mori lucrum. Philip. 1.

EXCVDEBAT ANTVERPIAE MI

CHAEL HILLENIVS, ANNO

M. D. XXXIII.

DES. ERASMVVS ROTER. CLA:
riff, V. D. Thomæ comiti Vultifheriæ
& Ormaniæ S. D.

D ipsum Christianæ philoso-
phiæ Colophonem me vocas
vir clarissime, sed pietatis stu-
dio quam fortunæ ornamentis
clarior, dum adhortaris vt su-
perioribus addam vel breuem
commentarium, quomodo se quisq; ad mor-
tē præparare debeat. Hic est enim extremus
humanæ vitæ veluti fabulæ actus, vnde pen-
det vel æterna felicitas hōminis, vel æternum
exitium. Hic est supremus cum hostie confli-
ctus, a quo Christi miles sempiternum expe-
ctat triumphum si vicerit, sempiternam igno-
mīniam si victus fuerit. Equidem in hoc nego-
tio iam dudum totus eram, quum adhortatio
tua mihi veluti calcar accessit currenti. Quan-
quam tum quidem vni mihi philosophabat.
Sed tua pietas cupit, vt hic quoq; fructus per
nos fiat multorum communis. Vtinam domi-
ni benignitas largiatur sanctissimis votis tuis
meoq; conatui felicem euentum, ego certe nō
reluctabor illius volūtati, cuius instinctu hoc
meum obsequiū abs te postulari arbitror. Va-
le, Apud Friburgum Brisgoæ Calend. Decem-
bres, M. D. XXXIII,

DES. ERASMI ROTER. LIBER

quomodo se quisq; debeat præparare ad mortem.

Mnium terribilium maxi Aristoteles.
me terribilis est mors, ait
quidam magni nominis
philosophus, sed qui nō
audierat cœlestem illum
philosophū, qui nos do-
cuit non verbis tantum,
sed evidentibus etiā ex-

emplis, hominē morte corporis nō perire, sed
disfrahi, animam velut e molestissimo carcere
educi in beatam requiem, corpus item aliquā
do ad gloriæ societatem reuicturum. Non au-
dierat illud ἀψίωμα spiritus: Beati mortui qui Apo.
in domino moriuntur. Non audierat Paulum 14.
lamentantem, ac suspirantem, Cupio dissolui
& esse cū Christo. Et, Mihi vivere Christus est, Phil. 1
mori lucrum. Sed mirandum non est, si qui cre-
dunt totum hominē morte perire, nec habent
hanc spem, quam sola in Christū fides nobis
porrigit, quum aliorum mortem deplorant, tū
suam horrent atq; abominantur. Illud potius
mirandum, tam multos esse mei similes, qui
quū vniuersam philosophiā Christianā & di-
dicerint & profiteantur, tamen sic expauescūt
mortem, quasi aut credant nihil hominis su-
peresse ab exhalata anima, aut Christi promif-
sis diffidant, aut de se profus desperēt, quorū
primum est Sardanapallicorum, alterum incre-
dulorum, tertium dei misericordiam ignoran-

DE PRAEPARATIONE

tium. Hac in parte similes videntur gentibus
 quę Deum ignorant. Deum enim ignorat, qui
 nescit illum esse infinitę misericordię. Illud
 extra controuersiam est, quod hominum vul-
 gus sic expauescit ad mortis recordationem,
 partim ab infirmitate fidei proficisci, partim
 ab amore rerum mundanarum. Nescit trepi-
 dare qui cum Apostolo plena fiducia dicit, si-
 ue viuimus domino viuimus, siue morimur
 domino morimur. Itaq; siue viuimus siue mo-
 rimur domini sumus. Quod autem dominus
 semel in suam tutelam recepit, petire non po-
 test. Hinc illa prophetica vox imperterritę mę
 tis testis: Si ambulauero in medio vnbre mor-
 tis, non timebo mala, quoniam tu mecum es.
 Neq; enim dominus fidelis vnquam deserit
 qui se totos in illius fidem tradiderunt, sed cu-
 sto dit eos vt pupillam oculi sui. Siquidem il-
 le dominus vitę est pariter ac mortis, cui ni-
 hil est mortuum: sed viuunt omnia, quę ipsi
 per fidem adhærent. Ex fidei imbecillitate na-
 scitur amor commodorum temporalium. Nã
 si toto pectore crederemus, quę Deus promi-
 sit nobis per filium suum Iesum, facile vilesce-
 rent omnia huius vitę oblectamēta, ac mors
 quę ad illa molesto quidem illo sed breuit tra-
 iectu trãsmittit, minus esset formidabilis. Cla-
 mat ille sapiens Hebręus: O mors, quam a-
 mara est memoria tua. Sed quid addit? Homi-
 ni pacem habenti in substantijs suis. Non ait,
 habenti diuitias: nam multi homines pij, pos-
 sederunt diuitias: sed in his acquiescēti. Quod
 de facul

A D M O R T E M. 3

de facultatibus dictum est, idem sentiendum de honoribus, voluptatibus, vxore, liberis, cognatis, amicis, de forma, iuuentute, bona valetudine, breuiter de commodorum omni genere, quæ mors pijs simul ac impijs eripit.

Quo impensius aliquid diligimus, hoc grauius ab illo diuellimur. Si quid mirabere, pones inuitus, ait quidam absque Christo sapiens. Miratur autem hæc temporaria quisquis in illis cõquiescit, tanquam proprijs perpetuisq; bonis, quum hæc omnia commodatitia sint ac momentanea, non tantum æquo animo verum & cum gratiarum actione ponenda, quotiescunque repetit is qui dedit.

Hora.

Nam in huius mundi bonis conuiescere, frui est, quibus oportuit uti, atque hoc ipsum etiam obiter ac velut in transitu: quemadmodum admonet Apostolus Corinthios. Reliquum est, fratres, ut qui habent vxores tanquam non habentes sint, & qui flent tanquam non flentes, & qui gaudent tanquam non gaudentes, & qui emunt tanquam non possidentes, & qui vtuntur hoc mundo tanquam non vtantur. Præterit enim figura huius mundi. Viatores sumus in hoc mundo, non habitatores, in diuersorijis, aut ut melius dicam, in tabernaculis peregrinamur, non in patria uiuimus. Tota hæc vita nihil aliud est quam cursus ad mortem, isq; perbreuis; sed mors inuana est æternæ vitæ. Apud Iudæos quoniam contractus ad certum diem finiebantur ex legis præscripto, quo temporis interuallum erat

1. Co. 4

Le. 25

A 3 breuius,

DE PRAEPARATIONE

breuius, hoc leuior erat rerū indicatura. Quanto igitur viliora nobis esse debent hæc omnia momentanea, tot casibus obnoxia, quæ vt nullus casus eripiat, certe mors omnibus adimit omnia. Adde huc quod qui currunt in stadio vident quantū spatij a tergo reliquerint, quantum superfit ad metam, & olim qui Iulibulum expectabant sciebant quandiu liceret frui rebus emptis. At nemo mortaliū est, qui certo norit se postridie victurum: currimus sed mortem habentes in pedibus, imo toto corpore nobiscum circumferentes. Vitam gratis accepimus a domino, sed hac lege, vt omni momento reddamus reposcenti. Iam vt contingat senectus, quæ quam paucis contingat, nullus ignorat: quid est per Deum immortalem, tota hominis ætas, nisi breuissimum stadiū, in quo velimus, nolim⁹ assidue currimus, siue dormiamus, siue vigilemus, siue deliciemur, siue discruciemur. Rapit nos torrentis in mortem perpetuus seculorum cursus, etiam si nobis aut alijs videamur conuiuiscere. Ergo si precia rerum mundanarum breuitate temporis estimamus, vilissima sint oportet, quæ nec horam habent certam. Quæ vero parui aestimamus, ab ijs facile diuellimur. Queinadmodum qui domi non agunt, sed peregrinantur, si quid in diuersorij aut in via cōmodi sese obtulerit non admodum adiiciunt animum, quippe mox relicturi quod delectat, si quid iucommodi, facile perferunt: sic cogitantes, hic prandeo, alibi coenaturus. Quæ videntur inquit Paulus,

2. Cor.

4

tempo:

temporaria sunt, quæ nō videntur æterna. Atq; hæc est magna Christianæ philosophiæ pars, quæ nos morti præparat, vt contemplatione rerum æternarum ac cœlestium, discamus temporariarum ac terrenarum contemptum. Plato totam philosophiã nihil aliud iudicabat, quam meditationem mortis. Meditationem autē dixit, præparationem ac velut exercitationem ad mortem, non aliter q̄ tyro cum hoste depugnaturus, ad palum exercet se se: quo dicto nihil salubrius, siquidem a philosopho philosophice dictū, Christiani Christiano sensu accipiamus. Neq; enim contemplatio mathematicarum formarum a materijs abstractarum, aut idearum Platoniarum imaginatio præstat, vt bene moriamur, sed si fidei oculis subinde speculemur omnē humanū sensum excedentia bona, quæ Deus per filium suū Iesum promisit ipsi fidentibus, mala quæ comminatus est incredulis & inobedientibus. Hæc deterrebunt a peccando, illa prouocabunt ad bene agendū. Est quidē æterna veritas in quibusdā disciplinis humanis, sed quæ nemini conciliat veram beatitudinē. Hic æternus est qui promisit, æternus per quē promisit, æterna sunt quæ promittit, æternam felicitatem adferunt cum fide amplectentibus, æternam infelicitatem negligentibus. Hæc meditatio mortis, est veræ vitæ meditatio: nec solū hoc præstat, quod pollicetur philosophus, vt anima minus grauate demigret e corporis domicilio, verum etiam vt cum alacritate spi-

DE PRAEPARATIONE

ritus velut ex obscuro molestoq; carcere gessis
 ens exiliat in beatam libertatem, ac lucem il-
 lam vere amabilem quæ noctem nescit. Cor-
Sap. 9 pus enim quod corrumpitur æggrauat ani-
 mam, ac terrena habitatio deprimit sensum
 multa cogitantem. Eoq; clamat diuinus ille
Pfal. citharædus, Educ de carcere animam meam,
141 vt confiteatur nomini tuo domine. Summa fe-
 licitatis humanæ est, contemplari & laudare
 conditorem, redemptorem & gubernatorem
 suum. Ad hunc enim finem conditus est ho-
 mo. Hanc felicitatem hominis frequenter in-
 terpellat huius corpusculi quod circumferi-
 mus imbecillitas, tot necessitatibus, tot malis,
 tot periculis obnoxij. Iridem & Beatus Pau-
Ro. 7 lus grauatus carneo tabernaculo, miserabili-
 ter ingemiscēs clamat, Infelix ego homo, quis
 me liberabit de corpore mortis hoc? Vidit e-
 nim summe beatos esse, qui habitarent in do-
 mo domini, laudantes illum in secula seculo-
 rum. Sic affecti sunt homines vere pij, quorū,
 licet corpora degant in terra, tamen thesaurus
 cor, & conuersatio in cœlis est. Sed paucorum
 est ista fortitudo, nō omnibus datum est cum
 Paulo dicere, Mihi viuere Christus est, & mori
 lucrum, & Cupio dissolui & esse cum Christo.
 Nos hanc consolationem infirmi paramus
 infirmis, quibus tamen perfectorum exempla
 veluti stimuli sunt ad robur spiritus parandū.
 Est igitur per omnem vitam hæc mortis me-
 ditatio exercenda ac subinde excitanda fidei
scintilla, vt crescat & corroboretur, cui copula
ta cha:

ta charitas alluciet spem, quæ non pudefacit. Nihil autem horum ex nobis habemus, sed dei dona sunt, assiduis precibus ac votis ambier, da si desint, si adsint augenda, vt crescãt. Quo fides charitate speque comitata est firmior, hoc minor est trepidatio. Quod enim plerique sic abhorremus a mentione mortis, maxima ex parte, vt dictum est, fidei infirmitas in causa est. Atqui de dei promissis oportet esse fiduciã multo certissimã, Si quidẽ is est vnus qui natura verax, seipsum abnegare nõ potest. Cui canit Psaltes ille eximi⁹: In æternũ domine permanet verbũ tuũ, In cœlo & in seculum veritas tua: qui & de seipso pronũciat in Euangelio, Cœlum & terra transibunt, verba autem mea non transibunt. Quid autem promissit? Promissit victoriam mortis, victoriam carnis, mundi, & satanę, promissit remissionem peccatorũ, promissit centuplum in hoc seculo, & vitam æternam in futuro. Sed quomodo promissit? Per iustitiam nostram? Nequaquam, sed per gratiam fidei quæ est in Christum Iesum. Quoq; securiores essemus, prius illud chirographum quod nobis infelicitè descripserat primus Adam, irritum fecit ac deleuit, affigens illud cruci, deditq; nobis chirographum gratiæ, quod consignauit proprio sanguine, & innumeris prophetarum, apostolorum, martyrum ac virginum testimonijs confirmauit, qui suo quoq; sanguine subscripserunt. Subscripsit & vniuersa sanctorum ecclesia, Addidit interim & arrabonem spiritus, ne

Colof
sen. 2.

DE PRAEPARATIONE

tus, ne vlla ex parte vacillare possit nostra fiducia. Nec his contenta dei bonitas, huius victoriae exemplum euidentis & insigne dignata est omnibus exhibere in filio suo vnigenito. Quod enim ille vicit, vtiq; membris suis vicit qui se totum nobis impendit. Quid enim nos vermiculi poteramus ex nobis? Christus est iustitia nostra, Christus victoria nostra, Christus spes & securitas nostra, Christus triumphus & corona nostra. Ille natus est puer, sed quod non omisit Esaias, nobis natus est, nobis datus est. Itidē nobis docuit, nobis sanauit morbos, eiecit daemones, nobis esuriit ac sitiit, nobis contumelijs affectus est, nobis sub mortis tempus angore tædioq; vitæ perculsus est, nobis sudauit sanguinem, nobis vincus ac caesus est, nobis mortuus est ac reuixit, denique nobis sedet ad dexteram patris. Dum omnia mala nobis debita in se recepit, ea nobis superanda tradidit, videlicet, iam fractis illorum viribus, ac pro modo afflictionum addito spiritus robore. Monstrauit vincendi viam, addit certandi votum, certantibus auxilium supeditat. Sic ille vincit in nobis, si modo nos in illo maneamus. Manemus autem per fidē & charitatem. Si quis requirat, vbinam extet hoc chirographum, quod nos securos reddat In scripturis canonicis, in quibus legimus verba dei non hominum. His non minus habendum est fidei, quam si deus illa tibi proprio fuisset ore proloquutus. Ausm dicere, & aliquanto amplius, Nā si deus per creatā aliquā
speciem

AD MORTEM.

5

speciem tibi loqueretur, fortassis quorundam
 piorum hominum exemplo subhæsitares, nū
 quid fuci lateret in imagine. At istam hæsitati-
 onem omnē nobis penitus exemit Ecclesiæ
 Catholicæ perpetuus consensus. In hoc ergo
 chirographo per omnem vitam philosophari,
 optima ad mortem præparatio est. Quem
 admodum ait Apostolus, vt per patientiã & Ro. 15
 consolationem scripturarū spem habeamus.
 Rursus si quis quærat quomodo & quando
 Christus hæc deuicit, Carnem deuicit ac vin-
 cendi rationem ostendit, quum iuxta naturā
 assumptam mortem exhorrescens ait patri.
 Verum tamen non sicut ego volo, sed sicut tu
 Et alibi de se testatur, non veni vt facerem vo-
 luntatem meam, sed eius qui misit me. Nihil
 est tam horribile naturæ humanæ, quod auxi-
 lio Christi non superetur, si nos totos commit-
 tamus ac submittamus voluntati diuinæ, & in
 grauissimis afflictionum procellis semper il-
 lud optimi senis ac laudatissimi regis habea-
 mus in animo; Dominus est, faciat quod bo-
 num videtur in oculis ipsius. hæc verba ma-
 gica non sunt, sed omnibus incantamentis
 efficaciora. Quæ quisquis ex animo pronun-
 ciarit, & in hac fiducia perstiterit, non est qđ
 desperet, etiam si vniuersum malorum agmē
 vna cum ipsis inferis in vnum irruat hominē.
 Omnipotens est qui pugnat pro nobis, quiq;
 loquit in Psalmo. Cū ipso sum in tribulatione 90
 eripiam eum & glorificabo eum. Cum audis,
 cum ipso, noli tuas vires expendere, sed au-
xiliantis

I. re. 3.

2. Re.

10. &

15

DE PRAEPARATIONE

xiliantis potentiam respice. Cum audis, eripis
am eum, nolī despondere animum, si diutius
vrget afflictio. Faciet ille sine dubio qđ pro
misit, & nouit quando expediat te leuari ma
lis. Cum audis, glorificabo eum, certum ha
beto te quemadmodum Christo fuisti con
sors crucis, & gloriæ futurum consortem. Sed
memento quid præcesserit, clamauit ad me.
Tuum est clamare, & clamare ad dominum,
non ad mundi præsidia, non ad vires ac bene
facta tua, sed ad dominū qui solus potest ab
his malis eripere. Nihil hominis natura fragi
lius, & tamen nemo verbis consequi valeat, qđ
q̄ atrocibus malis ac terroribus sit obnoxia.
Vt enim omittam fulmina, terræ concussio
nes, maris inundationes, telluris hiatus, bel
la, latrocina, homicidia, veneficarum artes:
quis percenseat omnes morborum formas?
Et in his q̄ multi sunt, tam horrendi, tam que
cruciabiles, vt ad solam mentionē contremi
scat homo. quod genus sunt Epilepsis, paraly
sis, exulceratio vesicæ, Phrenesis. Taceo pesti
lentiariū subinde in peius sese aduersus medi
corum remedia innouantium crebros incur
sus, vt verissime dictum sit illud.

Mille modis leti miseros mors vna fatigat.
Qui fieri possit, vt nos & corporibus, & ani
mis tam infirmis, tam immanibus procellis
pares esse valeamus? Prorsus actum esset de
nobis, etiam si nullum accederet peccatum,
nisi dextera domini subleuaret imbecillitatē
nostram. Supereſt mundus non mediocre cer
tamen

AD MORTEM. 7

tamen afferens pijs. Mundum autem appello veterem hominem cum actibus & concupiscentijs suis. Tãetsi mundi nomine nõ absurde possis accipere homines huic mũdo'deditos, qui nunquam desierunt, nec vnquam desinent summa vi belligerari aduersus Christum & huius discipulos. Verum ad hoc certamen animat nos dominus dicens: Confidite, ego vici mundum. Io. 16. Quam autem ille fuerit alienus a mundanarum rerum concupiscentia declarat quum ait: Filius hominis non habet vbi reclinet caput suum. Lu. 9. Nam in eo quique reclinat caput, in quo conquiescit animus, ac velut indormiscit. Quam autem violentus & improbus sit hic mundus, norũt qui serio conantur pie viuere in Christo Iesu. Concupiscentias nostras in se recepit, sed non aliter quam recepit peccatum, pro nobis dependens supplicium quod nostris affectibus, & actibus debebatur. Cæterum quicquid hic mundus habet machinarũ, id totum expediuit in dominum, probra, infamiam, insidias, potentiam, cruciatus, mortes. Quid nõ fecit mũdus vt Christi nomen funditus extingueret? Et ecce viuit ac floret in cælo pariter ac in terra. Vicit autem dominus, nõ vt dormiremus, sed ne desperaremus. Hostem nobis tradidit non omnino mortuum, sed fractum ac vincibilem quo nobis per certamen parata esset corona gloriæ. Si quæras quomodo vincatur mundus, Ioãnes intimus Christi discipulus docet. Hæc est, inquit, victoria quæ vincit mundum Ioh. 5
fides

DE PRAEPARATIONE

fides vestra. Certa igitur fideliter, omni fiducia coniecta in dominum, nec dubita quin illius auspicijs praesidijsq; victor sis euasurus. Restat peccatum in quo infeliciter nati sumus, & in quod post baptismum infeliciter reuoluti, pōdus graue, quippe corpus & animum demergens in tartara. Hoc quoq; onus nobis importabile, dominus in se dignatus est recipere, quemadmodum praedixerat Esaias, Disciplina pacis nostrae super eum, & liuore eius sanati sumus. Item Apostolus: Eum qui peccatum non fecit, pro nobis peccatum fecit, vt nos efficeremur iustitia dei in ipso. Peccatum vna res est quae inimicitias gignit inter deum & hominem, quemadmodum testatur Esaias.

53

2. Co.
5.

59 At misericors pater, quum nulla reperiretur satis efficax hostia ad abolenda scelera generis humani, misit filium suum, agnum expertem omnis maculae, hac vere pura victima mundum reconcilians sibi. Dixerit hic aliquis: Si per Christum sublatum est peccatum, vnde fit, vt omnis mortalium vita peccatis vndiq; sca teat? Iam enim & de bonis hominibus loqr. Non sustulit in totum peccatum, sed vires illius fregit, non vt nullum sit in nobis, sed ne regnet in nobis, quemadmodum regnat in his, q non fixerunt sper suae ancoram in domino Iesu ac seruauit concupiscentijs suis. Eoq; Paulus hortatur, ne committamus, vt peccatum regnet in nostro mortali corpore. Relicta est nobis certandi materia, sed porrecta sunt arma, quib9 muniti superemus. Sic efficimur iustitia dei

AD MORTEM. 7

stitia dei, nō ex operibus nostris, sed ex gratia
 dei: Per quem? Per ipsum, quē pro nobis pec-
 catum fecit, & de peccato damnauit peccatū.
 Restat Satanas & peccati & mortis parēs ac
 princeps tenebrarum harum, cuius potentiā
 & malitiosas artes nunquam cessantes, hor-
 rent filij lucis dum trepidi clamant ad patrē,
 Ne nos inducas in tētationem, sed libera nos
 a malo. Hic est ille tentator & accusator fra-
 trum, qui iuxta Beati Petri sermonē, circumit
 tanquam leo rugiens, quærens quem deuoret
 Verum & huius assultus dominus tum vicit
 ipse, tum vincere nos docuit. Frequenter ador-
 tus est dominum: hoc enim subindicat Lucas
 quum ait, & recessit ab eo ad tempus: sed sem-
 per victus discessit. Quomodo victus? Cly-
 peo scripturarum repulsus, gladio verbi dei
 confossus. Ergo quoties ille nobis suggerit, qđ
 pugnat cum voluntate diuina in factis expres-
 sa voluminibus, verbi diuini mucrone confo-
 diatur, atque exemplo Dauidis, quinque limpi-
 dissimis lapidibus de torrente scripturarum
 collectis deijciatur. Sed nos cum hoc Goli-
 ath congressuri, prius abijciamus arma Sau-
 lis, quæ est Panoplia superbię: hæc est fiducia
 mundanæ sapientiæ, confidentia virium ac
 meritorum nostrorum, quæ magis onerant,
 quam muniunt: sufficiat nobis baculus fidei,
 qui consolatur ac fulcit nos in hac peregrina-
 tione, & quinque verba quæ Beatus Paulus lo-
 quitur in ecclesia. Si yrgeat improbius, audiat:
 Abi retro Satana. Iulius est obedire deo
 ad æter:

DE PRAEPARATIONE

- ad æternam fœlicitatem vocãti, quam tibi ad æternũ pellicenti exitium. Hic præcipuas partes agit fides. Vnde Petrus, Cui resistite fortes fide. Crede sc̃pturis, ac fiduciam omnem in Christo reponere, & in manibus est victoria. Est autem dæmoniorum genus, quod non eijcitur nisi per precatationem, & ieiunium. En habes alia duo tela. Probabile est autem Satanam, quum toties frustra fuisset adortus dñm in cruce omnes admouisse machinas, quum videret instare mortẽ. Hic enim est extremus conflictus, e cuius euentu, vel speratur æternus triumphus, vel expectatur nota sempiterna. Ait enim: Venit ad me princeps huius mũdi, & in me non inuenit quicquam. Nec dubium est, quin quod ausus est in dominum, audeat & in membra domini. Sed quemadmodum ab ipso victus est, ita per illum vincetur in nobis. Quum enim oppugnat eos in quibus Christus per fidem & charitatem inhabitat, cum ipso Christo bellum gerit, in quo quã diu perseveramus, turpius vincetur a nobis q̃ ab ipso domino superat⁹ est. Omnia possum inquit Apostolus, in eo qui me corroborat. Satanas quicum nobis conflictatio est, dicitur princeps huius mundi, non quod vllum ius habeat in vllam partem creaturæ, sed qđ in his quodammodo regnet, qui mundũ diligunt. Cæterum qui nos tuetur, dominus est cœli & terræ, qui solo nutu plus valet, q̃ vniuersa dæmonum examina cum organis suis.
- 1. Pet.**
5.
- Io. 14**
- Matt.**
12.
- Solus is potuit ingredi domũ illius fortis, & ipso

A D M O R T E M. 9

ipſo alligato diripere vaſa illius. Quid adhuc ſupereſt tentationum? Mors, mors inquam illa, ad cuius mentionem cōtristantur omnia. Hæc nec vi depelli, nec fuga vitari, nec artibus eludī poteſt. Primus naturę affectus eſt, vt quæq; res, quod eſt, tueatur. At mors aduerſus hunc naturę affectum minitatur exitium, hoc deteſtabiliſſior, quod coniunctiſſima diuidit. Nulla enim æctior copula quā corporis & animæ. Et hunc horrorem nobis domini clementia leniſt. Primum quod ipſe noſtra cauſa non grauatus eſt mortis horrorem, & mortem ipſam, eamq; ignominioſam iuxta atq; acerbam in ſe recipere. Neq; quenquam ſanctorum quamlibet inſignium ab hac immunem eſſe voluit, nō Abraham fidelem, non Moſen familiariter dilectū, non Dauid virum ſecundum cor ſuum, non e prophetis quemquam, non Iōannem Baptiſtā de quo extat magnificum domini teſtimoniū, non matrem vnice dilectam, non ſaltem e diſcipulis illum, quem præ cæteris amauit impenſe. A primō homine vſque ad conſummationem mundi, ſtatutum eſt omnibus ſemel mori. Vnde Græcis dicta *μὲν παρὰ τὸ μίρω*, quod omnibus ex æquo ſit diſtributa, Regibus, Pontificibus, ſatrapis æque ac colonis & mendicis. Cuius igitur impatientiæ fuerit, nolle tolerare malum, cum talibus tantis ac tam multis commune? Tu quod naturæ velis nolis perſoluedum eſt, reſugis cum omnibus ſanctis ſubire? Qui natura erat immortalis, p te factus eſt mortalis, Et tu quū morti ſis natus, ac toties mor-

He. 9

DE PRÆPARATIONE

tem commerueris, postulas vnus omnium ha-
 beri immortalis? Hic igitur tecum reputa quot,
 & quales habeas consortes, & æquiore animo
 feres conditionem tuam. Alio qui nihilo vere-
 cundius est indignari quod morituri sumus, q̄
 si indignemur, quod nati sumus, aut quod ho-
 mines conditi sumus non angeli. Hoc est pri-
 mum mortis lenimentum, haudquaquam exi-
 guum. Id fiet efficacius, si veram subducamus
 rationē, qualia sunt quæ hic relinquimus. Mul-
 tos enim discruciat mors, tantū intuentes quæ
 cōmoda hic relinquunt. Tum in mentē veniūt,
 iucundus solis aspectus, pulcherrima cœli ma-
 china, amœna mundi venantis species, lusus,
 conuiuia, vxor, liberi, domus, hortī. Sed aperiē-
 dus est alter oculus, quo perspicias, quāto plus
 malorum hic relinquant quam bonorum, & in
 his ipsis quæ bona videntur, quantū admixtū
 sit calamitatis, & amaritudinis. Recurrat mē-
 moria per omnis vitæ gradus, quā sordida cō-
 ceptio, quā periculosa gestatio, quam miseran-
 da natiuitas, quot malis exposita infantia,
 quot obnoxia iniurijs adolescentia, quot vitijs
 inquinata iuuētus, quot curis districta virilis æ-
 tas, quam calamitosa senectus; & haud scio an
 quēquā reperturus sistam felici sorte natum, vt
 si Deus concedat ijsdem vestigijs ab ipso con-
 ceptu per omnem acti temporis seriem ad sene-
 ctutem recurrere, ijsdem fruituro bonis, eadem
 perpeffuro mala, accepturus sit conditionem.
 Quā igitur insignis incogitantia est, tātō pere-
 cōturbari, quā est deponendum, quod nobis si
liceat

licēat ab integro repetere, si minus recusaturi. Omitto nunc mala, quibus hæc vita sic est inuoluta, ut quidam ethnici iudicarent nihil a dijs, ut illorum more loquar, homini datum beneficentius, quam quod addiderint facultatem ab rumpendi vitam quoties visum fuerit, & nobilis ille poeta non dubitarit pronunciare nullū esse animal homine calamitosius. Quod si leuis est ethnici vatis authoritas, Ecclesiastes ille sacer non veritus est scribere, meliorem esse diem mortis quam natiuitatis. Tantum de malis, nunc de bonis, subducito rationem, quantum curarum ac molestiarum attulerint opes, a quibus nunc diuelli non potes. Quanto plus aloes quam mellis attulerit vxor, cuius amore nunchorres mortem. Quantum attulerit sollicitudinis liberorum educatio, quantum offensionum ac dedecoris illorum mores. Adde his animum hominis semper in peius vergentem. Ut enim nō sit in omnibus, certe in plerisq; verum est illud Augustini, Qui maior est ætate maior est iniquitate. Deniq; pone ad dexteram huius vitæ commoda, ad leuam incommoda, & expende totius æui quod hic agimus breuitatem. Infantia non sentitur, adoleſcentia præteruolat aliud agentibus, iuuentus excipitur varijs curis, senectus obreptit imprudētibus. Quid autē est hæc tota summa, nisi punctū ad illam æternitatem ad quam emigramus, siquidem hic pie vixerimus: extrahimur, si impie. Harū rerum serua contemplatio non leue remedium est aduersus horrorem mortis. Alterum

DE PRÆPARATIONE

est, hoc etiam efficacius, quod dominus pro te moriens effecit, ut mors quæ prius erat transitus ad inferos, nunc sit ianua cæli, & quæ olim fuit initium æternorum cruciatuum, nunc sit aditus cælestium gaudiorum, ut iam Christo fidelibus mors non solum damnosa non sit, sed summo opere lucifera. Ac ne qua pars hominis desideraretur, ipse resurgens cum sanctis compluribus fecit nobis certissimam spem, fore, ut corpora reuiuiscant in nouissimo die, iamque glorificata recipiant suam quæque hospitem animam, solatio deinceps futura, non oneri. Sed de morte mox incidet dicendi locus. Ut autem peragamus, quod nunc agimus, Superest his omnibus in unum acervum conflatis terribilitus malum, Tartarus, unde negant redire quæquam, absorbens omnia, nec unquam reddens deuorata.

21 Hoc est barathrum desperationis, & ut Apocalypsis loquitur, mors secunda. Cogitet quisque qualis sit illa vita, ubi summum malorum est immortalitas, ubi magna cruciatus pars est damnorum & impiorum hominum societas, ubi ignis nunquam extinguendus, ad quem nos ter collatus, mera glacies est; adde quod illic incendium est minima dolorum portio, qui tamen tanti sunt, ut ab hominis intellectu comprehendendi non possint, sicut nec piorum felicitas. In malis licet grauissimis, licet diutinis, aliquid tamen leuamenti adfert spes, veluti stellula quedam percul allucens in densissima caligine, sed gehenna cum summis malis summam habet desperationem, Huius igitur horror superat omnem hor-

rorem;

A D M O R T E M. 17

torem, quem tamen clementissimus redemptor
 vt nobis mitigaret, in sese recipere dignatus est.
 Quod in horto expauit, & angore extremo sic
 correptus est, vt sudaret sanguinem, nostræ na-
 turæ erat infirmitas. Quod aut affixus cruci cla-
 mat, Deus meus, Deus me⁹ quur deseruisti me? Matt.
 Longe a salute mea verba delictorum meorū, 27.
 videtur gehennæ horrorem animo pensasse. Psal.
 Quid enim superest a Deo destitutis, nisi extre- 21.
 ma desperatio? Nec mirum videri debet, si hęc
 tristissimam affectionem in se recepit, qui pec-
 cata omnium in se receperat, vt vtrunq; malum
 nostris viribus insuperabile, sua misericordia
 redderet superabile? Nec ista minuunt dignita-
 tem redemptoris, sed ineffabilem arguunt cha-
 ritatem erga genus humanum. Sub eiusdem ty-
 po Dauid loquitur in Psalmis: Circumdederūt 17.
 me dolores mortis, & torrentes iniquitatis con-
 turbauerunt me, & præoccupauerūt me laquei
 mortis. Nos gehennam merueramus, ille inno-
 cens expauescit pro nobis, quo si similis affe-
 ctus inuadat animum nostrum ex scelerum cō-
 scientia vel ex imbecillitate naturæ, nō abijcia-
 mus nosmetipsos, sed in Christum intētis ocu-
 lis etiam desperando speremus. Desperet licet
 caro, desperet ratio, tamen ex ipsis inferis fides
 clamat ad dominum, quemadmodum Ionas
 iam deploratus de ventre Ceti clamauit & ex-
 auditus est. Nam & id commonstrat Psalmus,
 quum protinus adiungit. In tribulatione mea
 inuocaui dominum, & ad Deum meū clamaui.
 Et exaudiuit me de tēplo sancto suo. Dei tem-

DE PRAEPARATIONE

plum ecclesia est, hæc est arx fidei, vrbs fortitudinis nostræ Sion. Huc si quis vel ab extremis inferis intendat clamorem viua adhuc scintilla fidei exauditur. Ergo quum vniuersæ vires hominis demersæ sunt ad inferos, fides tamē clamat cum beatissimo Iob: Etiā si occidat me sperabo in eum. Nam hoc est cū fiducia magistro Abraham cōtra spem in spem credere, Hæc igitur tanta mala domini bonitas nobis nō mittigauit ac fregit tantum, vt licet lacellant ac terrent, tamen extinguere non valeant, verū etiam extrema damna nobis vertit in optimū lucrū. Quid enim lædit peccatum adherentes Christo? Quid nisi vt vbi abundauit peccatū, abundet & gratia, & plus diligat, cui plus dimissum est. Quid proficit Satanas indefinēter incessens membra Christi? Quid nisi quod auget illorū præmia, & illustrat coronas. Quin & ea mala, quæ nobis iuxta mortalitatis conditionem cū pijs pariter & impijs sunt communia, redemptionis clementia vertit nobis vel in lucrum, vel in medicinam, quanquā & hic lucrum est: in lucrum si a peccatis immunes ista toleranter ferimus domino gratias agentes pro omnibus: in medicinam, si quid residet in nobis repurgandum vel sectione vel vstura, vel amaro pharmaco. Quo de genere sunt, morbus, paupertas, senectus, orbitas, aliaq; innumera, quib; tota hominum vita est vndiq; obsita. Hæc si nos ad murmur, desperationē, aut blasphemiam pertrahunt, Satanae fiunt instrumēta, proq; remedijs fiunt venena. Sin ob id tantū perferuntur, quia vitari

vitari non possunt, quo animo complures, qui Christum ignorabant, constanter cruciatus ac mortem pertulerunt, naturæ sunt afflictiones. Sine ea tanquam de manu propitij parentis obedienter atq; etiã cum actione gratiarum recipimus, reputantes quanto acerbiora commeruimus, & q̄ dira Christus innocens passus sit pro nobis commeritis, iam non sunt afflictiones, sed salubria remedia, aut cœlestiũ præmiorum incrementa. Illic agendæ gratiæ indulgentissimo parenti, qui flagellat omnem filium quẽ recipit, interim mollibus ac breuib; remedijs sanans vlcera nostra, vt parcat in futuro seculo: Hic laudanda Imperatoris nostri benignitas, qui militibus suis subministrat virtutis materiã vt coronet magnificentius. Vtrobq; magnum est lucrum, nisi forte mediocre lucrum videtur, quum capitali morbo laborans, deuorat amara catapotia, leuiq; ac temporaria molestia, & mortis periculum effugit, & perpetua sanitatis dulcedine fruitur, aut quum miles ob vnius horulæ conflictum, summas per omnem vitam opes, summosq; honores consequitur. Et hoc quoq; pacto dominus noster clementissimus omnia pertrahit ad se, si modo ad signum illud in sublimi propositum oculos intendimus. Attrahit ad se omnia mala nostra, ea q; vertit in lucrum nostrum, & gloriam suam, quam nobis sibi per fidem insitis cõmunicat. Quid autem lucrifaciunt, qui in rebus aduersis oculos auertentes a Christo, Deo obmurmurant: Hoc ipsum quod necessario perferendum

Hebr.
12.

DE PRAEPARATIONE

est molestia, sibi cōduplicant, vel decuplant ve-
 rius, & pharmacum male sumendo vertunt si-
 bi in letale venenum. Hęc nimirum est sublimis
 & efficax philosophia, ac mortis meditatio, in
 qua si sanus ac valens diligenter fuerit exerci-
 tatus, hunc mors nō opprimit imparatum. Ex
 his aut quæ dicta sunt colligere licet quadrupli-
 cem esse mortem, Spiritualem, naturalem, trans-
 formatoriam, & æternam. Naturalis est separa-
 tio animæ a corpore. Spiritualis est separatio
 Dei ab animo. Quemadmodum enim anima
 est vita corpori, ita Deus est vita anime. Hęc pe-
 perit naturalem, quod ad necessitatem attinet,
 vt est sane pia veterum theologorum opinio.
 Ex vtraq; nascitur mors gehennæ, si coeant in-
 ter se mors spiritualis ac mors naturalis. Post
 mortem enim corporis, non est locus pœnitenti-
 tię. Superest mors qua transformamur ab ima-
 gine veteris Adæ in imaginem noui Adæ, qui
 est Christus dominus. Hęc est separatio carnis
 a spiritu. Nec hic mediocris est lucta, ne spes
 quidem vlla victoriæ, nisi Christi spiritus adiu-
 uaret infirmitatem carnis nostræ. Sed illius gra-
 tia in nobis occidit veterem hominem, vt iam
 agamur non spiritu nostro, sed spiritu Dei, nec
 ipsi viuamus, sed viuat in nobis Christus. Hęc
 felicissima mors an cuiquam ad plenum obtri-
 gerit in hac vita nescio. Domini tamen liberali-
 tas, quod nostrę deest imbecillitati, de suo sup-
 plere dignatur. Hęc mors expetenda est, sum-
 moq; studio per omnē vitam meditanda. Quę
 admodū Beatus Paulus scribit Corinthiis; Ser-
 per

2. Co,

4.

per mortificationem Iesu Christi in corpore nostro circumferentes, ut & vita Iesu manifestetur in corporibus nostris. Eodem hortatur Colof. 3.
 senses: Mortificate membra vestra quæ sunt super terram, Non iubet erui oculos, aut amputari manus, aut execari genitalia. Sed quæ membra? Addit, fornicationem, immundiciam, libidinem, concupiscentiam malam & avaritiam. Vulgus hominū luget mortuos, at Beatus Paulus Colossensibus gratulatur hanc mortē. *Ibidē*
 Mortui, inquit, estis, & vita vestra abscondita est cū Christo in Deo. Hæc mors mater est vitæ spiritualis, quemadmodum peccatum mortis spiritualis pater est, atq; etiam gehennæ. Sed in his mortis generibus præposere sese gerūt pleriq; mortales. Ad memoriã mortis corporalis quã inhorrescimus. Veteres ob id ipsum habebant inuisam cupressum, quod in funerib⁹ soleat adhiberi, & apium, quod eo coronarentur sepulchra, nec hodie delunt, qui ad turis odorem diris execrationibus vtuntur, qđ vt arbitror hinc in funere fiat suffitus. At mors spiritualis horribilior est sexcentis mortibus corporis, & ad hæc vltro alacresq; festinamus, gloriantes quū male fecerimus, & exultantes in rebus pessimis. Exanimamur quum periculū obijcitur, ne anima corpus hoc miserum destituat, felicius extra carcerem victura; quãto iustius oportuit exanimari quoties periclitamur, ne Deus æterna vita deferat animam nostram. Domum in qua delinctus est aliquis funestam vocamus, & obturatis naribus præterimus. Atqui Sapiens iudicat lon

DE PRAEPARATIONE

Ec. 7. ge melius, ire ad domum luctus, quā ad domū
 conuiuij. In luctu natura contristamur. Sed hæc
 tristitia quia secundū Deum est stabilem in no-
 bis salutem operatur, dum nos cōmonitos no-
 uissimorum reuocat ad pœnitentiā, nec finit
 nos peccare in æternū. Feliciter intersunt luctui,
 qui sic deflent mortem alienam corporis, vt in-
 cipient seipfos lugere, morte grauiore exanima-
 tos. Vtrum igitur potius, amarum deuorare ca-
 tapotium, vt vnius horæ molestia lucrifacias
 perpetuā sanitatem, an in conuiuiō bibere mul-
 sum toxicum quod breui delectatiuncula mor-
 tem adferat? Sed harum rerum multis a deo nul-
 la habetur ratio, vt in lustris cantent ebrij, sibi
 plaudant qui fraude rem domesticam reddide-
 runt auctiorem, triumphent qui sceleratis arti-
 bus emerferunt ad honores. An non vulgus ho-
 minum, in delicijs ac voluptatibus carnis volu-
 tari, vocat viuere? At, qui sic viuunt, bis mortui
 sunt. Primum quia spiritu Dei vacāt, dein quia
 iam tum filij sunt gehennæ. Quemadmodum
 enim piorum carne mortuorum vita abscondi-
 ta est in Deo apparitura simul cum Christo: ita
 in his qui se carni dederunt, abscondita est
 mors gehennæ, quam circumferunt, apparitura
 in extremo iudicio. Peccatorem in hac vita so-
 la spes separat a gehenna. Quandiu enim spi-
 rat homo, spes est veniē. Verum etiā atq; etiā vī-
 dendum, ne spes quæ non proficiscitur a fide &
 charitate det nobis verba. Sic sibi blanditur ali-
 quis. Iuuenis sum, fruor hoc mundo, vbi ad se-
 nectutem venero pietatem colam, At ω Δευ
quis

quis tibi promisit senectutem? Alius, dum floret
 ætas, indulgebo genio. Vbi ducta erit vxor, inci-
 piam esse frugi. At ὦ αὐτοκόλαξ, qui scis an per-
 endie sis victur⁹? Est fortasse qui cogitet aliquā
 do fiam monachus, ibi deplorabo vitam ma-
 le actam, interim fruatur mundo. Vt vita suppe-
 rat, quis tibi pollicitus est istā voluntatem, quæ
 cupiat pro voluptatibus amplecti pœnitentiā?
 An istam mentem sibi quisquam dare potest?
 Ut ad cor redeat peccator, sola Christi gratia
 præstat. Verum ille libere dat eam, quibus vult,
 & quando vult. Certe quod ad peccatorem atti-
 net, iam nunc in gehenna est. An non prodigio-
 sa cæcitas est, vt homo qui in tam horribili sta-
 tu sit, sibi diem præfigat, ad quem velit resipisce-
 re, cui in puteum delapso aut in carcerem con-
 iecto lenta videretur omnis educentium festi-
 natio. E puteo statim inclamaret opem homi-
 nis, & in tantis malis constitutus, non protinus
 implorat auxilium Dei, qui solus excitat mor-
 tuos? Quisquis igitur in vita mortem transfor-
 matoriam diligenter meditatus fuerit, tū mor-
 tem spiritualem ac gehennæ vehementer hor-
 ruerit, minus horrebit imminentem mortem
 corporis, quæ non separat a Deo, sed Deo pro-
 pius iungit, finem semel imponit cunctis affli-
 ctionibus, quibus hæc vita tunditur vndiq; &
 transmittit ad sempiternam quietem. Ais, Trāsmittit in requiem, sed piorum animas, Recte,
 mors enim peccatorum pessima. Ergo dum vi-
 uis ac vires, da operam vt sis de numero iusto-
 rum, Nam iustus & ille est, qui ex corde agnos-
scit

DE PRAEPARATIONE

scit ac damnat iniustitiam suā, territusq; gehenna, confugit ad alylum diuinę misericordię, & ad salutifera pœnitentię remedia. At qui per omnem vitā, perinde quasi sint immortales, indulgent affectibus suis, ad voces Dei toties tā amanter prouocātis ad pœnitētiā Toroneo littore, vt aiunt, surdiores, quid mirum si perturbantur quū vrget extrema necessitas? Tunc res est cum morbo qui nō sinit quicq; aliud agi, cū medicis, cū heredibus, cū legatarijs ac captatoribus, cū creditoribus ac debitoribus, cū vxore ac liberis, cū œconomis ac famulis, cū amicis & inimicis, cū exequijs ac sepultura, cū confessionibus, dispensationibus ac censuris, cū restitutionibus ac placationibus, cū varijs conscientię scrupulis, postremo & cū fidei dogmatibus. Adde his cū mundo, quem quoniam nimis dilexit, inuitus relinquit, insuper cum ipsa morte corporis, ad quam præparatus non est, deniq; cū Satana, qui tunc omnibus vrget machinis, cum gehenna, quæ tunc omnes terculamentorum suorum laruas ingerit. Atqui ad tantum negotiorum agmen nō sufficit ille temporis articulus, sed summa cura agendum, vt ad illum extremum, omniumq; grauissimū conflictū homo veniat quam maxime expeditus. Roget alius quibus modis id possit effici. Audiamus

12 Ecclesiasten bene consulentē: Memento inquit creatoris tui in diebus iuuentutis tuę, antequā veniat tempus afflictionis tuę, Audiamus & Ecclesiasticum: Ante iudicium para iustitiam tibi antelanguorem adhibe medicinam, & ante iudicium

A D M O R T E M, 15

diciam interroga teipsum, & in conspectu Dei inuenies propitiationem. Ante languorem humilia te, & in tempore infirmitatis ostende conuersationem tuam. Salubre consilium, etiam si notus nobis esset dies mortis. Nunc multo magis id faciendum est, posteaquam omnis dies cuiq; pro ultimo debet haberi, quū nesciat an alius sit illi successurus. Dū uiuimus ac ualemus discutiamus, quantū licet, negotiorū tricas: ac prius quā nos morbus lecto affixerit, disponamus domui nostræ. Primū est meminisse creatoris, ut per synceram confessionem & pœnitentiam cum illo redeamus in gratiam. Examine- mus conscientias nostras, amputantes quicquid tibi repeterimus inuisum Deo, ut quum morbus nos protrudet ad tribunal Dei, inueniamus propitiationem. Qui rebus florentibus ceruices erigunt aduersus Deum, nonne uidemus quam se met abiciant si morbus validus minetur mortem? At quanto gratius Deo, si ad quod egritudo sero compellit, mature nostra sponte faciamus. Prosteruamus nos ipsos cū Publicano, & Euangelica peccatrice in conspectu Dei, lachrymis, eleemosynis, precibus, alijsq; pijs operibus placātes iram Dei, & in tempore ægrotationis talis erit mors, qualis fuerit uita nostra. Quidā abhorrent a cōdendo testamento, quasi hic insit aliquid funesti ominis. Hæc est nostræ carnis infirmitas. Atqui testamentum o bone conditum non efficiet, ut citius moriaris, sed ut quietius. Hac in parte felicior est in cœnobijs benemoratis agentium conditio, quod ab omnibus
curis

DE PRÆPARATIONE

curis testamentarijs liberi sint. Ceterum qui liberos habet, aut fratres, aut alioqui legitimos heredes, provideant ne qua in diuidendis bonis nascatur inter frates & affines contentio; qui non habent, ne relinquunt posteris litium ac rapinæ materiam. Breuiter sic ista digerant explicentque sani, ut nihil necesse sit in morbo curis huiusmodi interpestiuis torqueri. Præterea si quibus perplexis casibus inuolutus est aliquis, puta de matrimonio, de censuris ecclesiasticis, de votis, de restitutionibus, aut reconciliationibus, eos sanus ac valens explicet, nec vllas tricas reseruet in extremum diem. Recte faciunt, qui morientes heredibus mandant restitutionem fraude partorum, sed longe consultius faciunt, qui valentes id faciunt, quod alijs sæpenumero mandatur frustra. Itidem recte faciunt, qui morituri condonant offensas omnibus a quibus lesi sunt, ac vicissim orant sibi condonari, si quid in quem deliquerunt; sed longe Deo gratius, & ad conscientia quietem tutius est, si idem faciant valentes, non ob mortis metum, sed ob amorem Christi. Recte faciunt, qui morientes legant opum suarum partem in subsidium pauperum, sed vitima fuerit multo gratior Christo, si pro modulo facultatum ipse subleues proximorum inopiam. Nec enim semper peruenit ad egenos, quod illis destinauit moriens, & si perueniat, iam alienum est non tuum quod impenditur. Quid quod morbi complures eius sunt generis, ut non dent spatium super his statuendi; ne iam commemorem casus subitaneos, & inopinatos, qui licet non

non omnes opprimant, omnibus tamen sunt expectandi, quia possunt omnibus accidere. Quemadmodum accidit illi stulto Evangelico qui sibi pollicitus longam ac suauem vitam, audit, hac nocte repetunt abs te animam tuam. Deprecantur omnes mortem subitanam & improuisam. Siquidem nusquam non audimus has voces, a subitanea & improuisa morte libera nos domine. Quid est quod orant isti? An omnis inopinata mors detestanda est? Nequaquam. Iustus enim quacumque morte preoccupatus fuerit, in refrigerio erit. Neque enim potest esse mala mors quantumuis subita fuerit, quam vita bona praecessit. Quin igitur sic oramus: A mala vita libera nos domine. At qua fronte uocamus mortem improuisam, quae se quotidie omnibus sensibus ingerit nostris? Ab infantia nostra quid aliud audimus quam gemitus morientium, quid aliud uidemus quam efferri funera? quam pompas lugentium? quam monumenta, ac defunctorum titulos? Quod si nos leuiter tangunt aliena, quoties nobis propius mors uellicat aurem funeribus affinium & cognatorum propinqua naturae necessitudine nos contingentium, & amicorum quos mutua charitas nobis arctius adglutinat, quam uillos cognatos iungunt naturae foedera. Et si hoc quoque parum est, quoties nos ipsos admonet fragilitatis nostrae? Quis enim nostrum est, qui non aliquoties in uitae discrimen adductus sit, uel tempestate, uel latrocinio, uel bello, uel ruina, uel pestilentia, uel morbo? Quocumque te uertas

mors

DE PRAEPARATIONE

mors in insidijs est. Domus cuiq; tutum est refu-
gium. At quam multos opprimunt tectorū rui-
næ? Terra solidum elementum, nonne inrerdū
subsides totas absorbet ciuitates? Ipse aer quo
spiramus ac viuim⁹, sæpenumero mors est, quē
admodū cibus ac potus. Postremo fames ac si-
tis nonne quotidie mortem minitatur, ni reme-
dium adhibeas? Quid quod quoties nomina-
tur homo, mortis admonetur. Idē enim nobis
declarant, mortales & homines, Quæ igitur a-
gunt qui deprecantur mortem improuisam, ni-
si vt suam accusent improuidentiam? imparati
enim omnis improuisa mors est, etiamsi cē-
tenario veniat. Improuisam appellas, quam o-
mnibus sensibus ingerentem sese atq; impingē-
tem non vides? Sic improuisum fuit diluuium
impijs, qui Noe iustitiæ præconem, dum appa-
raret arcā irridebant, edentes, bibentes, iungen-
tes coniugia, quasi non esset euenturum, quod
Deus minitabatur. Sic improuisum Sodomis
obtigit exitium, qui Loth emigrantē iridebā.
Idem euenisse: Niniuitis nisi ad lonę præconiū
egissent pœnitentiā. Quisquis nouit se Deum
habere iratum, omni momento vindictam ex-
pectet, imo vitet potius exemplo Niniuitarum
ac Dauidis. Terribilis est ira domini, sed si nos
ipso deiecerimus ad pœnitentiā, in ira sua re-
cordabitur misericordię. Ad lonę hospitis de-
nuntiationem Niniuitæ conuersi sunt ad pœni-
tentiā. At nos ad tot domini nostri denuncia-
tiones surdi, mortem deprecamur improuisam
Tot exemplis ac parabolis inculcat obliuio sœ-
tarditatē

Luc.
17.

tarditati nostrę, vt ad omne momentum simus parati, Noe, Loth, & eorū quos ruina turris in Silo a inopinantes oppressit. Addit similitudinem furis nocturni, fidelis & economi, decem virginum, ac toties in clamat: Vigilate quia nescitis diem neq; horam, & nobis vlla mors venit improuisa: Venit sed improuidīs, aut vt melius dicam surdis, cęcis ac stupidis, qui nec dominū in clamantem audimus, nec quod sese oculis ingerit videmus, nec qđ vndiq; pungit sentimus. Nec refert quod Dominicus sermo loqui videtur de supremo mūdi die. Nam cuiq; supremus vitę dies, supremus mundi dies est. In consummatione mundi palam celebrabitur vniuersale iudicium, sed interim singulorum animę simul vt corpus reliquerint, suum ferunt iudicium, licet nobis ignotum. Dominus aut vtrunq; diem eque nobis ignotum esse voluit, hac quoq; parte declarans indulgentissimam erga nos charitatem. Etenim quum nunc videamus intolerabilem diuitum ac malorum violentiam, quid facerent, si scirent se diutius victuros? Rursus infirmi, vt sunt pleriq; mortales, si certo scirent se peruenturos ad senectutē, huc prorogarent exactioris vitę studium; rursus si certum haberēt pauculos vitę dies superesse, tristes & anxij viuerēt, & ad multas actiones reip. frugiferas redderentur segniores. Nunc hoc temperamento vsa est supremi numinis prouidētia, vt cunctis hominibus mors a deo sit certa, vt singuli nominus certo sciant se morituros, qđ sciūt natos esse, vtq; nec summi nec infimi sibi possint vana

DE PRAEPARATIONE

spe blandiri: rursus dies mortis a deo incertus,
 ut eum dominus nec sibi charissimis notum esse
 se voluerit. Itaque fit, ut impij minus lædant bo-
 nos, & boni sic abstineant a malis operibus,
 quasi sint postridie morituri, sic incumbant bo-
 nis operibus, quasi diu victuri. Quid igitur sibi
 volunt, qui ad Chytomantas, astrologos, phy-
 siognomuntas, genethliacos, ventriloquos, nu-
 meros Babylonios & magos currunt, ut sciant
 9 æui modum. Clamat Ecclesiastes, nescit homo
 finem suum, sed sicut pisces capiuntur hamo &
 aues laqueo comprehenduntur, sic capiuntur
 homines in tempore malo, quum eis extemplo
 superuenerit: & nos ab his volumus scire finem
 nostrum qui ipsi finem suum nesciunt. An quod
 Christus æterna veritas nesciri voluit, quia scire
 non expedit, inuito Christo discent a vanis ho-
 minibus? An Christianis placet exemplum im-
 pij Saulis? Quid autem illi profuit malefica, ni-
 si ut bis moreretur? Sunt, & ij quidem non ma-
 li, qui petunt a Deo certum mortis genus, orant
 ut certos menses decumbant, quo vel hoc tem-
 pus impendant pœnitentiæ & confessioni. San-
 ctius est illorum votum, qui mortem optant, qua
 minime molesti sint suis. Hoc enim a charitate
 proficiscitur. Sed firmioris est fidei, mortis ge-
 nus ac spatium ægrotationis Deo committere.
 Nouit ille quid nobis expediat & quod nobis
 est optimum dabit. Sunt innumeræ mortis for-
 mæ, & in his quædam horribiles, siue quod sub-
 to necent, quod nonnullis in ipso accidit conui-
 uio, siue quod æcerbos ac diutinos habeant cru-
 ciatus,

ciatus, vt paralysis, & ischiace, siue quod abominandam habeant speciem, veluti qui tenaci puita præfocati nigrescunt, siue quod vsum lingue, mentisq; sanitatem adimant, vt apoplexis, phrenesis ac nonnullę febres, alięq; peculiare, quę homines impellunt vt se præcipitent, aut in puteum insiliant, aut laqueo præfocent guttur, aut gladio seipsos confodiant. Sunt enim morbi qui interiora mentis organa vitiāt, quos vulgus dæmoniacos appellat. Ne ex his quidem iudicandus est homo, quādo Chrysostronus monachum dæmonio obnoxium amantissime cōsolatur. Quanquam ea mortis genera, quę manifestam habēt speciem impietatis, Christianę pietatis est deprecari atq; abominari. Contra quosdam videmus tā placide emori, vt obdormiscere non emori videantur. Sed quęcunq; acciderit mortis forma, nullus hinc æstimandus est. Ne de ijs quidem qui ob commissa facinorosa dant pœnas legibus, licet mortem sortiantur infamem, temere iudicandum est. Nam fieri potest, vt qui ob excitatam seditionem dissecatur in quatuor partes migret in angelorum contubernium, quum alius in veste Franciscana moriens ac religiose sepultus demigret ad inferos. Dominus est qui de his iudicat. Varijs modis suos exercet ac purgat Deus, sed vt dixi nulla mala mors haberi debet, quam bona vita præcesserit. Interdum qui placidissime expirant, demigrant ad æternos cruciatus, contra qui miserabiliter torquentur, euolant in requiem. Quidam optant plenam confessionem an-

DE PRAEPARATIONE

te mortem, supremā vñtionem, & eucharistiā, non dissimili vt apparet animo, atq; olim quidam prorogabant baptismum in extremum vsq; diem, nec prius accersebatur baptista, quam medicus profiteretur in arte sua parum esse praesidij. Quir semel optamus contingere, quod quotidie a nobis fieri debet & potest? Optimū enim consilium est, vt quisq; suam conscientia priusquam se somno tradat, diligenter excutiat & si quod crimen eo die commissum deprehenderit, tundat pectus, cumq; lachrymis a domino veniam postulet, & implorata ope diuina certum sumat propositū vitæ correctioris. Nec est quod quisquā hic dicat, Distineor varijs negotijs, non vacat. Ad rem tam necessariā quarta pars horæ sufficit. Non est longū dicere, Peccavi, miserere. Et hoc satis est si quidem dicatur ex animo. Nemo somno se tradēs, certus est fore vt expurgiscatur. Quātum igitur discriminis est in eo statu obdormiscere, in quo si nos opprimat mors somni germana, & soror fratrem excipiat, in aeternum perierimus? Tantum periculum breuissima cogitatione licet effugere. Hoc quotidie apud Deum. Apud sacerdotem vero Dei vicarium ter, aut quater, aut sepius in anno sincera confessione purgare conscientiam plurimum attulerit tranquillitatis, efficietq; vt morientem non admodum torqueat confessionis anxietas. Porro quoniā in mortis articulo praecipuum solatium est, dominicę mortis contemplatio, ac totius ecclesię communionis, quę est corpus Christi: profuerit ad vtrunq; diligenter exerceri

exerceri in vita, vt actio subinde repetita transeat in consuetudinem, consuetudo in habitum, habitus in naturam. Id fiet, si repurgata ab omni affectu peccandi conscientia, frequenter sumamus panem mysticū, ac de poculo mystico bibamus, quando quidem hoc sacramentum duo quædam nobis commendat, capitis eximiam erga sua membra charitatem, & membrorum inter ipsa societate arctissimam. Quicquid boni est in corpore, a capite Christo defluit: quicquid autem boni est in corpore, membrorum omnium commune est: quemadmodum in corpore animantis, licet diuersa sint membra, varijs officijs destinata, tamen vita a capite proficiscens eadem per omnia membra diffunditur, tam indiuidua societate, vt, quemadmodū docet Beatus Paulus, si doleat vnum membrum, dolor ad omnia perueniat, si gaudeat vnum membrum, gloria sit omnium communis. Nimirum hoc est quod dicitur in Symbolo Apostolorum; Sanctam ecclesiam, sanctorum communionem. Nec enim contractior est in corpore mystico Christi gratia, quā in animalis corpore natura. Religiose faciunt, qui urgente mortis vicinia, mittunt ad monasterium Cartusianorum aut Franciscanorum, vt orent pro laborante, sed efficacius solatium est, si cogitet egrotus, vniuersam Ecclesiam esse pro suo membro sollicitam. Quum autem ecclesiam dico, quam beatam, quamq; numerosam societarem dico, quæ prophetas, quæ Apostolos, quæ tot martyrum ac virginum examina, quæ tot animas

I. Co. 12

DE PRAEPARATIONE

Deo charas complectitur, Hæc vniuersa so-
 dalitas pro vno quolibet Christi membro pe-
 riclitante orat assidue, suisque meritis ac preci-
 bus laborantem subleuat. Neq; vero tua refert,
 quod non cernitur oculis ecclesia. Nec animã
 tuam vides, cuius beneficio viuunt ac mouen-
 tur omnia corporis membra. Non potest esse
 pauper ecclesia, quæ tam diuiti capiti cõiuncta
 est, in quo habitat omnis plenitudo diuinitatis
 corporaliter; nec destitui potest membrũ, quod
 a tot sanctorum milibus subleuatur. Capitis
 charitatem ac beneficentiam erga nos præci-
 pue testatur crux pro nobis redimendis susce-
 pta. Harum rerum memoriam ac vim nobis re-
 nouamus, quoties cum fide debitaq; reuerentia
 carnem domini comedimus ac sanguinem bi-
 bimus. Simulq; admonemur, vniuersos esse v-
 num corpus qui eodẽ pane vescuntur, & de eo-
 dem bibunt poculo. Ne quis igitur despondeat
 animum, si membrum est infirmum ac languis-
 dum, quum caput habeat omnipotens, neue si-
 bi destitutus videatur, qui totius ecclesię meri-
 tis, præcibusq; subleuatur. Ad harum itaq; rerũ
 contemplationem si quis in vita fuerit diligen-
 ter exercitatus, in morte plus adferent solatijs.
 Tum enim suapte sponte occurrent velut ani-
 mę familiaria. Proinde mea sententiã rem piã
 commenti sunt, qui Dominicæ mortis historiã
 per certas horas partiti sunt, quo pueri consue-
 scerent singulis diebus aliquam illius portionẽ
 commemorare cum gratiarum actione. Qui ve-
 ro substituerunt Liturgiam de virgine, vt rem-

non

non impiam excogitarunt, ita, si phas est verū
 fateri, vinum vetterunt in aquam. His rationi-
 bus optime fit, ne mors subitanea & improuisa
 nos opprimat. Deferēdi liberi dulces, vxor cha-
 ra, amici dilecti, agri culti, structuræ magnificæ,
 opes ample, At miles Christi hæc omnia negli-
 gere meditatus est, cuius anima velut in præsi-
 dio corporis excubat, ad omne momentum ex-
 pectans imperatoris classicum, quo iubeatur
 inire prælium, semper erectus ad illam vocem:
 Dispone domui tuæ, quia morieris & non viues Esa. 38
 Corpus habet non pro domo, sed pro taberna-
 culo, nec ibi recōdit thesaurum suum, sed quod
 ad diurnum dīmensum satis est, in zona gestat,
 semper in excubijs vigilās, semper arma habēs
 in procinctu, aduersus hostium inopinatos in-
 cursus, neq; quicquam duri recusat, modo pla-
 ceat imperatori cui dedit nomē. Militia, inquit 7
 Beatus Iob, est vita hominis super terram. Hu-
 ius militiæ tironem adhortatur sapiens ille Si-
 rach. Fili accedens ad seruitutem Dei, sta in iu- 2
 stitia & in timore, & præpara animam tuam ad
 tentationem. Seruitus Dei est professio militiæ
 Christianæ. Stare militis est in acie accincti ad
 prælium. Sta in iustitia, non in superbia, quæ se
 erigit aduersus Deum, sed in iustitia. Dormiunt
 aciacent, qui militant huic mundo. Sed Christi
 miles stat accinctus ad omne opus bonum. O-
 pus optimum est, bene mori in domino. Pluri-
 mum enim fiducię aduersus Satanam addit vi-
 ta innocenter acta. Fides nescit dare locum ho-
 sti, spes nō nouit succūbere, charitas suppeditat

DE PRAEPARATIONE

stanti commeatum. Sed quum vita innocenter acta conciliet fiduciam, quur additum est in timore? Si iustus es, quid times? Si nō es, quomodo stas? Hic timor non est ille desperationis pa-

18 ter, de quo Solomō: Pigrum deijcit timor: quē foras eijcit charitas, sed optimus innocentiae custos. Timor filiorum sanctus permanens in

Ro. II seculū seculi. Qui stat, inquit Apostolus, videat ne cadat. Ac rursus: Tu autem fide stas, noli altum sapere, sed time. Est timor domini sanctus,

Matth.
24

extimulans ad bona opera, ac depellens a malis, & est timor serui nequam, pertrahens ad ignauitiam. Timens, inquit, abij & abscondi talentum tuum in terra. At timor iustitiae comes efficit, vt nostris diffisi viribus, alacrius operemur

praesidijs spiritus, ac circumspectius seruemus dona Dei. Praeterea omnis hominum iustitia, quamuis perfecta contremiscit, quoties vocatur ad tribunal iustitiae diuinae, in cuius conspectu nec astra sunt munda & in angelis reperitur

Iob. 4
& 25

iniquitas. Quid ni nos infirmi & in luteis domicilijs habitantes, metuamus hoc iudicium, quum Iob a Deo probatus dicat: Verebar omnia opera mea, sciens quod non parceres delinquenti. Si lotus fuero quasi aquis niuis, & fulserint velut mundissime manus meae, tamē sordibus intinges me. Et Paulus miles Iobae exercitator dicat: Nullius mali mihi conscius sum, sed nō in hoc iustificatus sum. Sequitur & praepara animā tuam ad tentationē. Varię sunt tentationū formę, quibus milites suos explorat Deus, sed omnium grauissima tentatio est mors. Tum

1. Co. 4

enim

eni vere cominus res geritur nec est velitatio, sed utriq; summa vi de rerum summa decernitur. Ad hunc igitur conflictum semper præparatus est animus. Quid enim hic faciet miles pugnae rudis, qui nunquam cum hostie conflixit, qui nec vires illius, dolos, artes & insidias, nec suam virtutem unquam expertus est? Magna victorię pars est, cum hostie noto bellum gerere. Ita fortissimus ille miles vel dux potius beatus Paulus: Ut non circumueniamur, inquit, a Satana. Non enim ignoramus cogitationes illius. Quid mirum si nouit technas illius qui cum toties conseruerat manus, omni periculorum genere exercitus. Tum admouetur ignis qui declarat quale cuiusq; fuerit opus, et cui superstructum fundamēto. Atq; hic videmus interdum fieri, quod usu venit in militia mundana: qui timidores visi sunt in castris, & ad tuba signū expalluerunt, in ipso conflictu reperiuntur fortissimi: contra qui nondū propius urgente periculo videbantur admodū feroces, in ipso prælio sunt formidolosissimi. Ita sunt qui sani iactant quietem & securitatem conscientia, se paratos ad extremū diē, imo cupere ex hoc calamitoso seculo profugere, fretos fide nescio qua, quod Christus nobis promisit vitā, & pro peccatis nostris pœnas dependit, negates referre, cuiusmodi sint nostra opera, bona an mala. Vnum illud satis esse, si credamus nos fore saluos. At vereor ne multi ex his, qui dū incolumi sunt valetudine iactant hanc securitatem, valde trepidant, ybi propius yrget extremū disci-

2. Co.
rin. 2

DE PRÆPARATIONE

men, & ille dies præsto est, quo non verbis, sed
 veris res agitur. Exaggerant quantum sit ne-
 phas dubitare de promissis dei: at nulli magis
 trepidant, quam qui non dubitât de promissis
 Dei. Etenim qui non credit gehennam paratâ
 ijs qui viuunt impie, sed mortem cū totius ho-
 minis interitu adferre finem malorum omniū,
 minus horret mortē. Fides igitur gignit in im-
 pijs timorem Dei, qui est initium sapientiæ, at
 testante beato Iob. Timor Dei ipsa est sapien-
 tia, & recedere a malo intelligētia. Item Esaias
 A timore tuo domine cōcepimus & quasi par-
 turiuimus, & peperimus spiritū salutis. Lucę. 3.
 populus territus ad prædicationem Ioannis
 baptistæ, qui inuitabat ad pœnitentiam, dicēs
 iam securim ad radicem arboris esse positā, di-
 cit. Quid faciemus? At nisi credidissent Ioāni,
 nō dixissent, quid faciemus? Similiter in Actis
 Apostolorum, multitudo territa prædicatione
 Petri, ex fide concepto terrore, compuncte cor-
 de, dicit Petro & Apostolis reliquis: Quid facie-
 mus viri fratres? haudquaquam dictura, nisi fi-
 des adfuisse stimulans conscientiam metu ge-
 hennæ. Hæc vero trepidatio, etiam in homine
 pie viuente non nascitur ex diffidentia erga
 Deū pollicentem & comminantem, aut ex in-
 credulitate articulorum fidei, aut ex hesitatio-
 ne de efficacia sacramentorū, quā habent ex
 morte Christi, sed oritur ex conscientia nostræ
 imbecillitatis, quæ maior est quam vt a nobis
 possit ad plenū intelligi. De singularibus autē
 non cogimur esse securi, quanq̄ de nullo despe-
 randum

Iob.
 28.
 29.

randum est. Veluti necesse est credere, quicumq; cū fide percipit sacramentū baptismi, recipere criminū omnium gratuitam remissionē, at nō est necesse credere, hunc baptizatum esse liberū ab omnibus peccatis. Nam fieri potest, vt in hoc homine fuerit aliquid peculiare impediēs generalem sacramenti vim. Idem sentiendum de sacramento pœnitentiæ. Impium est dubitare, an sit absolutus a peccatis, qui rite suscipit hoc sacramentum. Non est tamen hæreticum dubitare, an hic aut ille sit absolutus, quoniam de peculiaribus impedimentis nobis nō constat, Excipio singularem & euidentem reuelationem aut irrefutabilem autoritatē, quum non sit expressa scripturarum aut ecclesiæ consentientis autoritas, quæ cōpellit in diuersum. Hæc hæsitatio non est incredulitas, sed religiosa modestia, toto pectore submittens se voluntati, iudicioq; diuino, etiam si velit hominem damnare. Non enim ideo damnabitur, sed hac ipsa submissione promerebitur absolutionem, si religiosæ trepidationi iuncta sit ex Christi misericordia veniens fiducia. Huius generis est, quod adferunt de Eucharistia. Cogimur in genere credere, quod sacerdos rite fungens suo officio consecrat corpus & sanguinē dñi, verū nō est impiū subhæsitare an hic aut ille cōsecrarit. Nā hoc nō est dubitare de sacramēto, sed de peculiaribus circūstātijs impredientib⁹ vim aut rationē sacramēti. Similiter necessario credimus, hoīes p̄ fiduciā & charitatē erga dñm Iesum salutē aternā assequi, phas tñ est dubitare, an hic aut

DE PRÆPARATIONE

aut ille sit in illo statu. Quanquam nec de alijs temere iudicandum est in malam partem, & in nobis sim il cum incremeto fidei & charitatis crescere debet spes. Idem sentiendum est de promissis ac minis scripturarum, Nō enim ex deo qui mentiri non potest, sed ex nobis oritur dubitandi materia. Non ignorat homo, quam eximia bona promiserit Deus, sed timentibus ac diligentibus ipsum. At quotus quisq; nostrum est, qui timorem præstitit vt tali domino, amorem, vt tali parenti debitum? Non dubitant igitur an Deus sit verax in promissis, sed an ipsi sint digni promissis, Fides, spes, charitas, timor dona sunt spiritus. Quis igitur nouit an fides & charitas quam habet, sit ex hoc donorū genere, quæ nos reddunt Deo gratos, & an sufficiant ad salutem æternam? Similiter Deus per filium promissit, veniam omnium scelerum, sed semel per baptismum, si rite suscipiatur. Cæterū quotus quisq; nostrum est, qui vestem candidā gratis in baptismo datam nō multis modis inquinari? Paratum est remedium pœnitentiæ, sed toto corde conuersis ad dominum, Hic excutiat se quisq;, num toto corde sit conuersus ad dominum, num cor habeat vere contritum & humiliatum, & si habet, an iuxta sufficientē modū. Clamat Baptista: facite fructus dignos pœnitentiæ. Quis ausit sibi arrogare, quod sic vt dignum est oderit ac detestetur peccata sua? Comminatur Deus iram ac gehennam violantibus præcepta sua. Quoties autem nos illius timore abiecto violauimus ea? Quotum quæq; reperias

Luc. 3

reperias qui non magis metuat iram principis aut iudicis hominis, quam Dei viui. Tum quoties fit, vt homo magis amet hominem q̄ Deū, pro mortali amico iustinens, quod in Dei gratiam perpeti recusaret. Equidē in hac sententia, vt existimem piorū hominum fiduciam semper cum religioso tremore cōiunctam esse, paucos excipio, quos deus eximios habere voluit, videlicet ad exemplū quod extimulet omnes, sed assequantur pauci. Certius sperant domini misericordiam, qui tremunt illius iustitiā. Proinde qui dicunt, crede te fore saluum & saluus eris, bis peccant. Etenim si de qualicunq; fide loquuntur, falsus est sermo; si de viua, inepte dicitur crede, quasi cuius in manu sit credere, quū velit, cum hoc quod haud scio, nū certus sumus, an fidei donū sit in nobis. Quid quod homo non tantum alijs hominibus, verumetiam ipse sibi frequenter ignotus est, quum oculos Dei nihil quamuis abditum possit fallere. Cor hominis inscrutabile est nobis, sed illū nulus latet sinus cordis, qui finxit cor. Nobis sepe numero videtur pium, quod impiū est in oculis Dei, purum quod impurum est. Ita fit, vt homo se credat immunem a peccatis, quum insciens habeat sauciam conscientiam. Quid nī hoc nobis accidat, quum egregius ille Psaltes Psal. dicat: Delicta quis intelligit: ab occultis meis 18. munda me domine, Tutissimum igitur asylum est, cum religioso tremore a iustitia Dei confugere ad misericordiam, & cum Psalmodographo Psal. dicere: Ne intres in iudicium cum seruo tuo, 142. quia

DE PRAEPARATIONE

Iaco.
2.

quia non iustificabitur in cōspectu tuo omnis viuens. In hoc igitur iudicio nemo poterit subsistere si nostra merita ad diuinam trutinā expendantur, nisi misericordia superexultet iudicio. Eoq; præcessit in eodem psalmo: In veritate tua exaudi me, in tua iustitia. Quisquis exaudiri cupit remittit contentionem, & qui cupit exaudiri in veritate Dei, suæ diffidit veritati, sciens quod solus Deus verax, omnis autē homo mendax: & qui rogat exaudiri in iustitia Dei, suæ diffidit iustitiæ. Veritas autē & iustitia Dei, Christus est, Euangelicæ gratiæ minister. Per Moſen enim lex data est, quæ prodidit iniustitiā nostram, sed gratia per Christum Iesum facta est qui nobis suam communicauit iustitiam. Nos toties mentimur Deo, quoties violamus leges illius in quas iurauimus ad fontem regenerationis: & toties iniusti sumus, quoties conditori ac redemptori non rependimus vices, imo abnegamus illū, quoties a pactis recedimus: sed quāuis nos abnegemus illū perfidi, ille constanter fidelis est seipsum abnegare nō potest, vbiq; verax in promissis, vt iustificetur in sermonibus suis, & vincat cum iudicatur. Pater igitur exaudit nos in sua veritate, qua per filium promisit nobis remissionē peccatorū, exaudit autem non in nostra, sed in sua iustitia, quia per filium iustificat omnem credentē, fide purificans corda nostra. Beati sunt igitur qui seruiunt domino in timore, & exultāt illi cum tremore. Quid ni tremāt homines peccatis obnoxij, quem tremunt angelorū exercitus? Ante iudicium

Psal.
50.

Psal.
2.

iudicium timere bonū est, vt in iudicio inueniamus misericordiā. Ex humanis historijs discimus, quanta cum exultatione Beatus Andreas ad crucem accessit. At contra, non paucos viros pietatis opinione celebres, accipimus sub mortem magno tremore fuisse cōturbatos, expauescentes dei iudicium, totamq; vitam ante aeternam damnantes. Refertur enim de quodam, cui sub mortē trepidāti quum dixissent qui ad erant fratres, quid est quod sic expaueas, quū per omnem vitam pietatem colueris? ita respōdit, O fratres, multo alia sunt hominum iudicia, alia Dei. Similes voces emisisse dicitur Benedictus, Bernārdus, & Augustinus. Eadem igitur fides, & tremorem incutit, & tremorem vincit: incutit, ostendens quantus sit quem in multis offendimus: vincit, ostendens nobis Christum cuius charitas purgat peccata vestra, gratia supplet imperfectum nostrum. Vt autē non statim fortitudinis aut fidei signum est, mortem non expauescere, nam interdum est stuporis ac vācordiæ, interdum Scythicæ cuiusdam immanitatis: ita ad mortem imminentem expauescere, non semper est diffidētia, aut malæ conscientia signum. Nonnūquam affectio mere naturalis est pro varietate corporum, in alijs moderatior, in alijs vehementior. Sic mortem exhorruit Ezechias, vir qui corde perfectō versatus fuit apud Deum, exhorruit autem nō ob murmurās Deo, sed cum lachrymis deprecās, & exauditus est. Noui ego quosdam, quæ ad solam mortis mentionem contremiscerent, at
iisdem

DE PRAEPARATIONE.

iisdem urgente mortis vicinia nihil fortius aut
 constantius. Horror enim ille non veniebat ex
 mala conscientia, sed ex peculiari sexus aut na-
 turæ imbecillitate. Affectus autem naturæ, si
 virtute superentur, augent coronam, non argu-
 unt diffidentiam. Similiter videas ingenia que
 dam *φίλαυτα*, quæ sibi facile in re quavis sa-
 tisfaciunt. Sunt rursus putidula, sibi ipsis nus-
 quam satisfaciunt, etiam si quid recte gesse-
 rint, quibus si admoneas omnia solatia tamen
 sentiunt animi remedium, ad diffidentiam soli-
 citatam; atque hinc conijciunt, sese nondum ha-
 bere Deum placatum quia nunquam sentiunt
 tranquillitatem conscientia. Verum si naturam
 distinguamus a virtute, nec admodum suæ tran-
 quillitati fident, qui sibi quocumque modo placet,
 nec protinus spem abijciunt, qui mentem ha-
 bent semper in deteriora vergentem. Istuc na-
 turæ peculiaris vicium est, non voluntatis, quod
 negligendum est si vincere non potest, & quod di-
 citur spiritus pro rato habendum, ut cunctis recla-
 met caro. Arbitror & illud esse naturæ, quod
 homines quibus instat extremus dies, sic fere
 immutantur, ut nihil eorum probent, quæ secta-
 ti sunt in vita, non quod impia sint, sed quod hu-
 mana & a perfectione recedentia. Quanquam
 aduersus hos naturæ affectus, spiritus robore
 pugnandum est, licet ex eis nec alios iudicare
 conueniat, nec nos ipsos. Redeamus igitur ad
 id quod institueramus, ostenduri quibus modis
 subleuari possint homines, ut plerique sunt infir-
 mi, quos mors vicina cōsternat, in quorum vita
 multa

multa obliuio, multa negligentia, multa cessatio, & omnino multo plus criminum quam benefactorum, & si quid benefactorum est, multa rubigine vitiatum, vt illa ingerere in conspectum Dei, nihil aliud sit quam Deum iritare. Animus ad mortem aut omnino paratus non est, aut leuiter instructus. Huic in eo articulo quid faciemus? Nemo desperandus est, quandiu spirat homo. Urget supremum certamen. Spatium breue est, opus est expedito consilio, Quid inquam huic optimo iure perturbato suadebimus? Primum si legitimos habet heredes, consultum fuerit, vt omnem curam testamentariam ad illos releget. Primum hoc non nihil est compendij: sin minus per codicillos, aut si qua via commodior negotium hoc quam breuissime absoluat; eo peracto submoueat omnes de rebus huius seculi obstrepentes: in quo supra modum peccant complures, qui iam animam agenti ingerunt scrupulos de testamento, deq; rebus externis, interdum & morientem cogunt subscribere, idq; detrectantem & inuitum ac detestantem illorum importunitatem, per quos mori non liceat. Quibus amicis quid esse potest inimicius? Dein si morbi ratio patitur, animæ priusquã corpori mederi studeat p exomologesim breuem, sed synceram & fuci expertem, & a sacerdote cum plena fide summaq; reuerentiã penitentia remedium accipiat, ex intimis præcordijs Dei misericordiam imploret, sumatq; vitæ castigationis propositum si contingat res-

D uale.

DE PRAEPARATIONE

ualescere. Quod si forte non est parata sacer-
 dotis copia, ne protinus quod solent superstitio-
 si quidam, trepidet ac despondeat ani-
 mum, sed ipsi Deo ex corde confiteatur ini-
 iustitiam suam, qui pro sua clementia men-
 tis affectum pro facto dignabitur accipere, &
 quod deest externis sacramentorum signis de
 suo supplere peculiari gratia. Per illum qui-
 dem efficacia sunt omnia sacramenta, quae
 quodammodo signacula sunt diuinæ erga
 nos beneficentiæ; sed idem absq; signis quum
 opus est consulit hominum saluti, tantum ut
 absit negligentia & contemptus sacramen-
 torum, adsit autem fides & prompta volun-
 tas. Hæc ideo visum est admonere, quod fre-
 quenter videmus quosdam valde perturbari,
 si videantur absq; exomologesi Ecclesiastica,
 Eucharistia, & vnctione suprema decessuri,
 quin huiusmodi voces audimus e compluri-
 bus: Ille Christiane mortuus est, ter confessus
 est ante mortem, & omnia sacramenta perce-
 pit. Rursus cruce signamus nos, si quem audie-
 rimus absq; his ritibus diem obiisse. Illud cer-
 te Christi ni hominis est, optare ne quid desit
 sacramentorū, Sunt enim magna solatia men-
 tiū, nostræq; fiduciæ adiuuēta, & Christianæ
 synceritatis est, oēm quū licet implere iustitiā:
 Sed magis Christianum est, optare fidem &
 charitatem, sine quibus illa nihil conducunt.
 Verum ex his externis non oportet quemquā
 iudicare, nisi constet nobis ea per contemptū
 aut contemptui parem negligentiam fuisse
præter:

pretermiffa. Equidem arbitror multos, nec ab-
 folutos a sacerdote, nec percepta Euchariftia,
 nec vnctos, nec ecclefiaftico ritu feputos dem-
 grare in requiē, quū alij ceremonijs omnibus
 folēniter peractis, atq; etiam in templo iuxta
 fumum altare feputi, rapiantur ad inferos.
 Exempli loco fint qui naufragio, aut capitis
 fupplicio, aut alio qui repentino morbo casu-
 ve subito penerunt. His igitur addenda est fi-
 ducia, vt certo credant fe non minus abfolu-
 tos, quam fi facerdoti fuiffent confefli, nec mi-
 nus accipere gratiæ fpiritualis quam fi fyna-
 xim, & vnctionem extremā percepiffent. Tan-
 tum adfit, vt modo dicebam, ardens fides, ac
 prompta voluntas. Quod fi adfit facerdotis
 copia, & morbi vis non patiatur integram ex-
 omologefim, quæ longiorem requirit oratio-
 nem, cum intima cordis fubmiffione confitea-
 tur, fe totum peccatorem efle, & a facerdote
 pio affectu petat abfolutionem, plenaq; fidu-
 cia fe fe credat abfolutum. Quoties nos a con-
 cupitis excludit neceffitas, Deus pro fua boni-
 tate mentis affectū amplectitur. Proinde qui
 in hoc rerum ftatu torquent hominem cōfes-
 fione generali, aut exomologefeos iteratione
 anxia circumftantiarū difcuflione, fingulorū
 criminū enumeratione, an rem piam faciant
 ipfi viderint, certe rem meo iudicio faciunt in-
 tempeftiuā. Sufficiat tum vna eaq; breuis fed
 fyncera confeflio præcipuorū criminū quæ oc-
 currūt aīo: aut fi id nō licet, ardēs exomologe-
 feos affectus. Ad hæc, fi læfus eft a quoquam,

DE PRAEPARATIONE

vindictam ex animo remittat. Si qui læsit indignus est cui noxa condonetur, Christus dignus est, in cuius gratiam deponatur vlciscendi affectus. Ne hic igitur reputet quam atrociter sit læsus ab hoc & ab illo, sed quam multa ipse sibi a Deo condonari postulet. Si quem ipse læsit, curet illum quantum licet reconciliandum. Si is nolit redire in gratiam, precetur illi mentem meliorem, ipse quia quod potuit præstitit, excusatus est apud Deum. Si requiruntur bona opera, nullum opus efficacius ad impetrandum domini misericordiam, quàm in gratiam Iesu Christi, & ad illius exemplum, qui pendens in cruce orauit pro ijs per quos erat adactus ad crucem, & a quibus conuicijs incessabatur cruce grauioribus, ex animo gratifque condonare, quicquid in nos peccauerunt homines: & haud scio an vllum opus magis arduum, eoque cum primis a domino petendum. Sed tamē huc adiuuat ipse morbus, qui frangit humani spiritus ferociam, & ad ignoscendum reddit mitiorem. Hic nonnullæ partes sunt eorum, qui adsunt laboranti, vt a groto excutiant affectum vulgarem, quo multi credunt per exomologesim, Eucharistiam, & vñtionem extremam accelerari mortem: persuadeantque potius, id quod res est, his modis maiorem esse spem recuperandæ sanitatis, siue quod animus eger morbum conduplicat, siue quod non raro corporis aduersa valetudo manat ab animo, postremo quod Deus citius audiet vota supplicantium pro reconciliato

liato quam pro irreconciliato. Deinde ut sacerdotem adhibeant, qui linguam habeat eruditam, ut sciat sustentare qui lassus est verbo, quiq; sic moderetur alloquium suum, ut nec nimium blandiens fallat egrotum, nec intempestiua austeritate conijciat in desperationem, nec baculum fractum comminuat, nec li- Esa.
42
 num fumigans extinguat. Nam utraq; in partem peccatur a multis. Nec temere quos vis admittant ad egrotum, sed eos duntaxat, quorum alloquio subleuetur. Eas personas arceant quarum aspectus egroto possit affectum peccandi reuocare, veluti turpium voluptatum aut aleæ socios, siue atroces inimicos. Medicorum opem nec aspernetur, nec adoret. Summa spes fixa sit in Deo, qui ut solus inserit animam corpori, ita solus eximit quum vult. Interdum tamen accersendus medicus, ne videamur tentare Deum, præsertim in morbis præsentaneis, quos medici vocant acutos. Turba medicorum arceatur, non tantum ob id, quod quemadmodum Græcorum proverbio dicitur, multitudinem imperatorum perdidisse Cariam, ita multos egrotos frequenter extinguit medicorum multitudo: verum etiam quod horum officiosa sedulitas, dum alius aliud suadet, & quisq; alieno periculo affectat videri sapere, atque interim pharmaca pharmacis cumulantur, fit ut non vacet egroto iustam curam impendere rebus animi. Porro quum propius vrget periculum, efficacissima solatia sunt admoenda; quo tempore quidam emigratu

DE PRAEPARATIONE

ro blandiuntur, multi & ipsi sibi blandiuntur
 vulgaribus parumq; efficacibus remedijs. Ve-
 luti quum alius suadet, vt iubeat se sepeliri in
 veste talium ac talium monachorum, aut vt
 votum Deo nuncupet se si conualescat Cartu-
 sianorum institutum professurum. Quin po-
 tius admonendus est ægrotus, vt ab hoc vo-
 torum genere temperet in morbo; satis esse si
 proponat vitam in melius commutare; de for-
 ma vitæ suscipienda deliberet sanus, perturba-
 tionibus ac metu liber. Displicet enim Deo
 Eccl, 5 stulta promissio. Stulta autem est, quam ab
 animo consternato extorquet terror. Alius
 dicit, morere securus, ego intra annum pro te
 adibo Hierosolymam, aut limina beati Petri
 erepam nudis genibus, aut ingrediar antrum
 Patricij, quod est apud Hybemos. Noui fœmi-
 nam nobilem ac prudentem, quæ sacerdoti le-
 gauit bonam pecuniæ summam, vt annum
 Romæ quotidie sacrificaret, quasi missæ Ro-
 manæ sanctiores sint quam Britannicæ. Et ta-
 men ea pecunia melius fuisset collocata, si ob-
 ligasset eum sacrificum, ne vnquam Romam
 adiret. Nam mihi familiariter notus erat, quæ
 arbitror magis sacrificasse Vulcani coniugi,
 quam Deo. Alij suadent vt alicuius probati
 monasterij aut ordinis omnia benefacta re-
 dimat. Nō inficior, magnum esse solatium in
 communionem sanctorum, verum enim uero an
 tales contractus ratos habeat Deus ambigo.
 Mea sententiâ præsentius remedium est aduer-
 sus desperationem, si laboranti ponatur ob-
 culos

culos totius ecclesiæ communio, quæ latissime patet, complectens quicquid ab initio mundi fuit piorum hominum qui Deo placuerunt, quo in contubernio sunt & angeli. Tota hæc sodalitas votis ac precibus adiuuat laborantem, expectans speciosam victoriam. Quis igitur abiiciat clypeum, qui tam numerosas copias habet auxiliantes? Si spem facit vnius monasterij deprecatio, in hoc numero sunt vniuersa monasteria. Non hæc eo dixerim, quod non conducatur certorum hominum preces implorare, aut minus vtilis esse reat paucorum deprecationes, præsertim quæ proficiscuntur ex Christiana liberaque charitate, sed quod ad erigendam spem ægroti vtilior sit vniuersitatis contemplatio. Sic enim dilatatur animus. Sed omnium efficacissimum est solatium a Christo nunquam dimouere fidei oculos, qui se totum nobis impendit, quem habemus aduocatum apud Deum, qui nunquam non clamat: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. In huius petreæ Mat. II
cauernas semet occulat, in huius vulnera sese abdat egrotus, & tutus erit a Satana. Quocumque auocat callidus ille serpens, hic semper oculos habeat ad serpentem illum æneum in sublimi stipite fixum, ad cuius contemplationem Paulus reuocat Galatas, qui ideo cœperant vacillare, quod a crucifixo deflexerant oculos. Non occident volantiū spirituū venenati morsus, si fides immotis oculis intueatur signū illud salutis æternæ. Christus in cruce pendens signū est

DE PRAEPARATIONE

triumphale, signum victoriæ, signum gloriæ
 sempiternæ. Nobis ille pugnavit, nobis vicit,
 nobis paravit triumphum, tantum vt huc in-
 tentos & vigilantes habeamus oculos fidei.
 In prælijs humanis non parum habet mo-
 menti ad victoriam, quod in Socrate laudat
 Alcibiades, nunquam conuiuere, Sed in hoc
 conflictu qui nobis est cum hoste spirituali, to-
 ta victoriæ spes est in oculis, sed multum inter-
 est discriminis. Illic obseruatur vndiq; inten-
 tis oculis, quid agat hostis; hic ad Satane mo-
 litiones cæci ac surdi, tantum ad gratiæ signū
 habemus defixos oculos, & ad redemptoris
 voces aures habemus arrectas. Satanas ea in-
 gerit animo, quæ exaggerant Dei iram. At
 Christus in cruce pendens ostendit argumen-
 ta misericordiæ. Satanas oblatrat, quæ demer-
 gūt ad desperationem; Christus loquitur quæ
 erigunt in spem. Nam fides sicut habet oculos
 sic habet & aures. Vtrunq; sensum ab ani-
 ma requirit spiritus sanctus, qui loquitur Psal-
 mo. 44. Audi filia & vide, & inclina aurem
 tuam. Audi quod præcipit sponsus tuus, &
 vide quid promittat, & si videbitur absur-
 dum, tantam felicitatem paratam collocanti-
 bus fiduciam in domino Iesu, inclina aurem
 tuam vt ea quæ superant hominis sensum,
 ob hoc ipsum credas, quia dominus est qui
 promisit, cuius misericordia non minus est in-
 comprehensibilis quā omnipotentia. De his
 auribus meminît Psal. 84. Audiã quid in me
 loquatur Dominus, Ne auscultes quid in te lo-
quatur

quatur caro, quid Satanas, quid humana ratio, nihil enim loquuntur nisi desperationem: sed audi quid loquatur dominus, loquitur enim pacem in plebem suam. Ecclesia plebs est domini, gens peculiatis & populus acquisitionis, in hoc esto, & audies dominum loquentem pacifica. Sequitur, & super sanctos suos. Hic rursus concidit infirmitas humana exclamans: O me perditum, peccatis onustus sum, quæ mihi societas cum sanctis? Atqui non dicit, super sanctos legis aut Mosi, sed super sanctos suos. Sancti illius sunt, quos per filium sanctificauit. Si nondum etiã cõquiescit animus, audi quod sequitur, & in eos qui conuertuntur ad cor. Noli expendere criminum magnitudinem, tantum respisce, & audies dominum intus loquentem pacem. Sermo pacis erat, quem audiuit nobilis illa peccatrix: Fides tua te saluam fecit, vade in pace. Dic cum

Luce,

7.

2.Re.

2.

Psal.

29.

Dauid, sed dic ex animo: Peccaui domino. Duobus verbis paratam & exertam vltionem verteris in misericordiam. Tales aures habebat qui dicit, Holocaustum & pro peccato non postulasti, aures autem perfecisti mihi. De oculis loquitur Psalmus, 12. Illumina oculos meos ne vnquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum. Vides hic victoriã in oculis esse potius quam in manibus. Corporis oculos obscurat mors, sed non est quod de nobis gloriatur hostis noster, quandiu lucet in animo fides nunquam dimouens oculos a Christo crucifixo.

DE PRAEPARATIONE

Quin totus hic psalmus hoc agit, vt hominē
 in agone constitutum ac desperatione periculi
 tantem erigat, diuinæ misericordiæ contem-
 platione. Ideo sequitur, Qui tribulant me ex-
 ultabunt si motus fuero, hoc est, si fide vacilla-
 uero. Audis periculum ingens, sed accipe præ-
 sens auxilium. Ego autem in tua misericordia
 speraui. Sed vnde misericordiæ spes? Exulta-
 bit cor meum in saluari tuo: cantabo domi-
 no qui benefecit mihi. Salutare Dei Christus
 est, nec est aliud nomen in quo nos oporteat
 saluos fieri, Act. 4. Tantam vim habet Chri-
 sti pro nobis crucifixi contemplatio, vt despe-
 ratio vertatur in spem, spes vertatur in exulta-
 tionem. Et qui prius desperationi vicinus di-
 cebat: Qui tribulant me exultabunt si mo-
 tus fuero, nunc dicit. Exultabit cor meum in
 saluari tuo. Audis victoriam, nunc audi triū-
 phum: Cantabo domino qui bona tribuit mi-
 hi. Qui non habet sua bona quæ cantet, can-
 tet bona, quæ gratis largitur Deus per filium.
 Si nostris benefactis cōfidimus, exultabit ad-
 uersarius: sin in domino Iesu figamus sacram
 ancoram spei, conciderit hostis noster, quem
 admodum exultans dicit Apostolus Rom. 8.
 Si Deus pro nobis, quis contra nos? Qui etiā
 proprio filio non pepercit, sed pro nobis om-
 nibus tradidit illum, quomodo non etiam cū
 illo omnia nobis donabit? Quis accusabit
 aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat,
 quis est qui condemnet? Hac ratione fit, vt su-
 bito rerum vices inuertantur, & Christi præsti-
 dio victo:

Rmo.
10.

dio victoriam auferat, qui videbatur deplora-
 tus, & hostis fractus ac repulsus abscedat, qui
 iam exultare cœperat. Hæc nimirum est vi-
 ctoria fidei, de qua Beatus Ioannes in Episto-
 la. 5. Omne quod natū est ex Deo, vincit mun-
 dum, & hæc est victoria quę vincit mundum,
 fides nostra. Quis est autē qui vincit mundū,
 nisi qui credit, quod Iesus est filius Dei, quem
 pater voluit esse victimā pro peccatis huma-
 ni generis? In hoc gradu quamdiu consistit
 Christi miles, quatūvis circūfiliat, quantum-
 vis incurset hostis, vinci nō poterit. In hoc au-
 tem extremo conflictu illud summa vi molit-
 tur hostis, vt ægrotū adducat in desperatio-
 nem, quod est inter oīa crimina grauissimum.
 Eoq; tū contra nitendū est, vt laboranti vndi-
 q; ingerantur qui in spem erigant, animumq;
 corroborēt. Ad id adiuuabit imago crucifixi
 ægrotantis oculis ex aduerso proposita, quę
 memoriā infirmam ægroti subinde renouet.
 Nec nō picturæ sanctorū, in quibus dñs exta-
 re voluit bonitatis ac misericordiæ suę monu-
 mentū peccatricis Euāgelicę. Petri post abiu-
 ratū dñm flētis, ac similiū: deinde recitatio lo-
 corū e scripturis diuinis, quę nobis cōmendāt
 immēsam Dei misericordiā, & erga genus hu-
 manū charitatē: præcipue vero quę dominus
 Iesus pro salute mūdi, tū facere tū pati digna-
 tus est. Sūt autem huiusmodi loca innumera,
 quę magnū & efficax solatiū adferre possunt
 aīo labascenti. Siquidē in hoc articulo Sata-
 nas congerit in hoīs mentem quicquid fidei
 speiq;

DE PRAEPARATIONE

Spei; scintillam potest extinguere. Exaggerat maiestatem ac iustitiam dei, toties spretā ac violatam. Amplificat illius in hominem lenitatem ac munificentiam, per omnem vitam neglectam ac reiectam, hoc ipsum torquens in argumentum desperationis, quod veniæ spem alere debuerat. Ingerit tot annos male consumptos, tot omissas occasiões quæ ad benefaciendum inuitarunt, & si quid recte gestum est deprauat ad calumniam. Tentat & fidem hominis, vt dubitet de scripturarum autoritate, deq; dogmatibus quæ nobis tradidit ecclesia philosophorum & hæreticorū rationes in animū suggerēs, perplexasq; quæstiones, de mūdo condito ac redempto, de immortalitate animarum, de resurrectione corporum, de Christo, an fuerit verus Deus & homo, de sacramentis ecclesiæ, quam vim habent, de præscientia ac prædestinatione Dei, omnia detorquens ad diffidentiam ac desperationem, huc etiam scripturarum testimonia deprauans, quod ausus est & in ipsum dominum scripturarū autorem. Ad hæc adiuuant per occasionem aduersariū morbi molestia, mortis pauor, horror gehennæ, & naturalis mentis imbecillitas animiq; tristitia, quæ adfert grauis ægrotudo. Ad hanc igitur inclinationē occurrit hostis, omnes admolens machinas, vt nutantem deiciat ac præcipitet. Verum quemadmodum cum peccatis luctandū non est, sed ab horū consideratione ad Christi gratiā auertendus est animus, ita cū Satana non

na non est disputandum, sed impia suggerenti dicendum, abi retro Satana, mihi phas non est dubitare de ijs quæ spiritu sancto docta tradidit ecclesia, & satis est tenere fide quod ingenio non assequor. Narrant quiddam nō quidem e sacris voluminibus, sed tamē ad id quod nūc agimus satis accōmodum, de duobus quos imminente morte de fide tentauit Diabolus: alter philosophiæ peritus erat, alter nihil aliud q̄ Christian⁹, rudis & anormis. Priori suggessit quid crederet, an Christū Deū & hominem, an natum de virgine, an resurrectionem mortuorum. Cœpitq; philosophiæ rationibus demonstrare, non posse coniungi in vnum ea inter quæ nulla esset affinitas, velut inter finitum & infinitum, creatū & increatum. Deinde præter naturæ rationem esse, vt virgo pariat citra viri congressum, nec, iuxta philosophorum principem Aristotelem, esse reditum a priuatione ad habitum. Quid multis? vacillauit homo, & præcipitatus est, hostis victor abiit. Alter ille rudis percontanti quid de hoc & illo crederet, respondit compēdio, quod credit ecclesia. Rursum obijcienti quid crederet ecclesia, quod ego, inquit. Quid tu? Quod credit ecclesia. Quid ecclesia? Quod ego: Ab hoc imparato ad disputādū, sed simplici fide stabili, tētator vict⁹ discessit. Hoc responsum satis est ad abigendū insidiosum hostem. Maxime tamē valet in obscuris ac dubijs. Veluti si suggerat hostis, aut homo intempestiuus, quomodo in tribus personis fit eadem

DE PRAEPARATIONE

fit eadem numero essentia, quibus modis in-
ter se distinguantur: respondeat, sicut credit
ecclesia. Quomodo idem corpus posset esse
diuersis in locis eodem tempore, & quomo-
do in Eucharistia verū hominis corpus possit
in minimo spatio contineri? Respōdeat, sicut
credit ecclesia. Rursus qualis sit ignis apud in-
feros, & quomodo res corporea agat in sub-
stantiam incorpoream? Respondeat, sicut cre-
dit ecclesia. Aut si quid respondendū est, pau-
cis respondeat, aut ex Symbolo Apostolorū,
quod ægroto quotidie dictandum erit, aut
ex literis diuinis, aut ex spiritu fidei. Si Sata-
nas ingerat criminum magnitudinem, cōuer-
sus ad Deum dicat: Auerte faciem a peccatis
meis, & respice in faciem Christi tui Iesu. Sce-
lera tua superant harenam quæ est in littore
maris. Copiosior est domini misericordia,
Quis peras iustitiæ præmium totus iniustus.
Iustitia mea Christus est. Tu sceleribus opera-

Lucæ tus cum Petro & Paulo migrabis in requiem?

23. Non, sed cum latrone, qui audiuit in cruce.
Hodie mecum eris in paradiso. Vnde ista fi-
ducia, qui nihil boni feceris? Quia bonū ha-
beo dominum, exorabilem iudicem, & gratio-
sum aduocatum. Detraheris in Tartara, Ca-
put meum in celo est. Damnaberis: Tu calū-
niator es non iudex, damnatus non damna-
tor. Multæ dæmonū legiones expectant ani-
mam tuā. Desperarem ni protectorē haberē,
qui denicit vestram tyranni dem. Iniustus est
Deus, si pro malefactis dat vitā æternam. Iu-
stus est

stus est qui seruat promissa, & ego ab illius iu-
 stitia iam dudū appellauī ad eiusdem miseri-
 cordiam. Inani spe tibi blandiris. Non potest
 mentiri veritas, promissis fallere tuū est. Quid
 relinquo vides, quid habiturus sis non vides
 Quæ videntur temporaria sunt, quæ non vi-
 dentur æterna: plusq̄ videt, qui firmiter credit.
 Migras hinc onustus malefactis, nud⁹ bonis
 operibus. Rogabo dominū vt me meis malis
 exoneret, suis bonis conuestiat. At Deus pec-
 catores non audit. Sed audit pœnitentes, &
 ille pro peccatoribus mortuus est. Sera est tua
 pœnitentia. Non fuit sera latroni. Latronis
 erat firma fides, tua vacillat. Orabo dominū
 vt augeat fidem meam. Falso tibi persuades,
 te misericordem habere dominum, qui te tot
 malis excruciat. Medetur vt clemēs medicus.
 Quis voluit mortem esse tam acerbam? Do-
 minus est, non potest velle nisi quod bonum
 est. Quis seruus male frugi recusem perpeti
 qd' dominus glorię perpeius est? Miserum est
 mori. Beati qui in domino moriuntur. Sed
 mors peccatorum pessima. Peccator esse de-
 sinit, qui se cū spe misericordiæ peccatorē agno-
 scit. Relinquo hunc mūdum. A tristi exilio mi-
 gro in patriā. Tātum bonorum hic relinquo.
 Sed longe plus malorū. Relinquo opes tuas.
 Aliena sunt quæ relinquo, mea mecū effero.
 Quid effers, quum in te nihil sit boni. Hoc ve-
 re meū est, quod mihi gratis donat dominus.
 Deferis vxorem ac liberos. Domini sunt, ei il-
 los cōmendo. Durū est distrahi a charissimis.
 Breui

DE PRAEPARATIONE

Breui me sequentur. A iucundis amicis diuelleris. Propero ad iucundiores. Quoniam autem versutissimus hostis quos ad desperationem pertrahere non potest, sollicitat ad sui fiduciam, ut quos non valet in praecipitum de trudere, in altum elatos elidat, aduersus hoc quoque non leue discrimē muniendus est aegrotus. Quemadmodum autem aduersus desperationis charybdim tutū est, si quo magis Satanas deprimit hominem conscientia scelerū hoc se magis erigat fiducia diuinæ misericordiae ac societatis cum Christo mysticae; ita aduersus arrogantiae scyllam praesens erit remedium, si semet consideratione propriae imbecillitatis abijciat. Quisquis enim in Christo fortis & excelsus est, in seipso humilis & abiectus, nec deijci potest a Satana, nec allidi. Tale quiddam in veterum monumetis legimus de diuo Antonio monacho, quem mille modis oppugnauit Satanas, nec unquam potuit expugnare. Quodam autem tempore quū frustra admotis omnibus technis nihil profecisset, se vinci fassus est his verbis, In cassum nitor: si ego te deijcio, tu teipsum attollis: si te attollo, tu teipsum deprimis. Ad hanc imaginem si Satanas suggesserit, Dignus es qui inter Seraphicos sedes: respondeat aegrotus. Nulla est mea dignitas, nisi quod indignitatem meam agnosco. Multum orasti, multum ieiunasti, vitam austeram duxisti, plurimū in egenos erogasti. Quae narras omnia mihi cum damnatis pharisaeis sunt communia, Si quicquam

quam ex me boni operis profectum est, domini est, non meum. At purus es ab ijs vitijs quibus ille & ille laborat. Est igitur vnde domino gratias agam non est vnde mihi placeam. Nam nisi me domini misericordia protexisset, & si similis irruisset tentatio patrassem eadem, aut etiam sceleratiora. Huiusmodi responsunculis munien dus est ægrotus, breuius & expeditis aduersus Satanæ prauas suggestiones. Exempla sanctorum reuocanda sunt illi in memoriam, sed in quibus relixit insignis domini misericordia: velut in Dauidе, qui adulterium cumulat in homicidio, ac duobus verbis effugit vindictā: in Niniuitis, in Achab, in filio prodigo, in Publicano, cuius iusticiam dominus præfert Pharisæicæ sanctimonix, in muliere peccatrice, quæ audiuit a domino, remissa sunt tibi peccata tua. In muliere adultera, quæ audiuit, vade & amplius noli peccare: in Petro, qui ter abnegauit dominum, in Paulo, qui persequutus est ecclesiam Dei, vinciens & occidens qui profitebatur nomen domini Iesu. In Cypriano, qui ex mago factus est martyr, alijsq; multis, qui ex idololatria, ex blasphemia, ex horredis criminibus, per fidem in Christum misericordiam & coronam assequuti sunt. Ad excludendam desperationem, & erigendam spem, aptiores sunt literæ noui testamēti quam veteris: Nec mirum, Moses Iudæos terrebat præceptis. Christus vniuersos consolatus est per fidem & gratiam. Habent autem sacra volumina

DE PRAEPARATIONE

non exempla tantum, sed & dicta quamplurima, partim quæ terrorem incutiant, partim quæ territos consolentur. Per hæc enim fere voluitur omnis prophetarum sermo, Dei vindictam exaggerans auerſis a Deo, ac rursus Dei misericordiam amplificans ad pœnitentiam conuersis. Vtrunq; pharmacum salutiferum est, si scite & in loco adhibeatur. Quæ terriſtant adinouenda sunt corpore sanis, sed animo laborantibus, ferocibus & huius vitæ prosperitate temulentis, aut mundi delicijs quasi Mandragorę indormientibus, quo velut eleboro ingesto resipiscant, aut brassica sumpta redeant ad sobrietatem, aut vehementius inſclamati vellicatiq; expergiscantur. Quæ veniæ spem faciunt, adhibenda trepidis ac meticulosis, præsertim in mortis discrimine. Quamquã nec illis sic ingerendus est terror, vt pharmaco nõ admisceatur veniæ spes, nec his ita sunt adhibenda lenimenta vt fallantur. Siquidem aliud est corrigere, aliud deicere; rursus aliud consolari, aliud adulari. Proinde non parui refert, qui ægrotantibus assideant. Hos oportet ad manum habere varia scripturarum loca, quibus ægrotum nutantem fulciat, vel recitandis, vel enarrandis. Ad idem valent præcatiunculæ apte compositæ. Feruntur enim quædam ab indoctis compositæ, & ab indoctis ingeruntur ægrotantibus. Sic excitata spe, superest purgatorij terror, quem & ipsum quidam remedijs, mea sententia, parũ solidis lenire & eximere conantur. Quidam
emptitijs

emptitijs diplomatibus promittunt securitatem ab igni pugnatorio, sed vereor ne hoc sit non subleuare ægrotum, sed os sublinere morituro. Rectius faciunt, qui missis ac precibus piorum hominum, nec non elemosynis suadent minuendos esse purgatorij cruciatus. Sed omnium efficacissimum est, si moneatur ægrotus, vt quantum potest excitet fidem & charitatem erga Deum & proximum, ex animo condonet omnibus a quibus læsus est, ac morbi cruciatus, mortēq; imminentem amore Christi patienter ferat, totum se per omnia submittens voluntati diuinæ, reputās Deum nō iudicare bis in ipsum & Christum pro nostris delictis in cruce depēdisse pœnas. Ex his fontibus ac potissimum ex illius sanguine petat ignis purgatorij refrigerationem. Atq; ita sibi diffusus, fretus immensa Dei misericordia Christi meritis, ac sanctorum omnium suffragijs, contrito corde, cū religiosa fiducia dicat,
**IN MANVS TVAS DOMINE
 COMMENDO SPIRITVM ME-**
 VM. Nulla inuidia est, si peccator & infirmus vsurpet verba dñi sui. Nā ideo caput nostrū hæc expressit in sese, vt nos imitemur qui sumus illi⁹ mēbra. Quod si cui placet & ab alijs sanctis exēplū petere, dicat cū beato Stephano, dñe Iesu accipe spiritū meū. Exempla magnā habēt vim ad cōmouēdos aīos. Ostēdūt enī velut in speculo quid deceat, quid sec⁹, quē admodū & in reb⁹ externis vehemētius visis quā auditis permouemur, proinde nō medio

Aa. 7.

DE PRAEPARATIONE

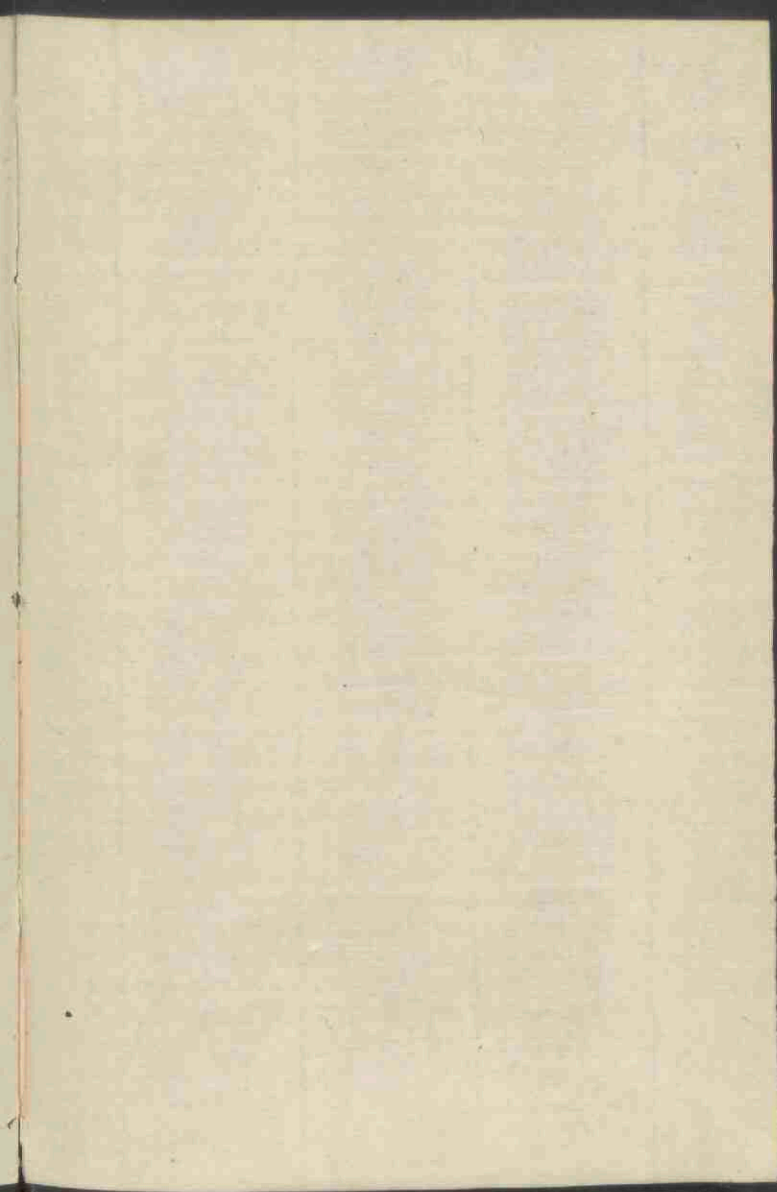
erem habet vtilitatem, frequenter morientibus adesse, vt quod in illis detestandum conspexerimus, vitemus: quod pium ac sanctum, imitemur. In illo siquidem articulo apparet, qualis sit cuiusq; fides, qualis conscientia. Sed nullum inuenietur exemplum perfectius, quã quod dominus noster in seipso nobis expressit. Quum enim instaret illa nox extrema, aduersus imminentem tentationis procellam communijs suos sacrosancti corporis & sanguinis sui comineatu, nos admonens, vt quoties incidimus in casum aut morbũ qui mortem minuetur, protinus exomologesi purgemus affectus nostros, quemadmodum dominus lauit pedes discipulis suis: mox reuerenter accipiamus corpus domini, qui cibus animos nostros fortes & inuictos reddet, aduersus hostem spiritualem. Dominus nullum condidit testamentum, sed pro testamento fuit sermo totus igneus, quem Ioannes accuratus profequitur, & institutio sacramenti Eucharistiae in mortis ipsius memoriã. Testamentũ sapiebant & illa verba de cruce, Mulier ecce filius tuus. & ad discipulũ, Ecce mater tua. De externis igit paucis agendũ est, de ijs quæ faciunt ad fidẽ & charitatẽ multis. Solent enim verba morientũ auidius excipi, & altius insidere mentibus audientiũ: partim quod nemo credit fingere in eo quidẽ articulo: partim quod mens dũ incipit diuelli a corpore quo grauatur, saepe specimen edit illius libertatis & cognitionis ad quã proficiscitur: Sed redeamus ad re-
dem:

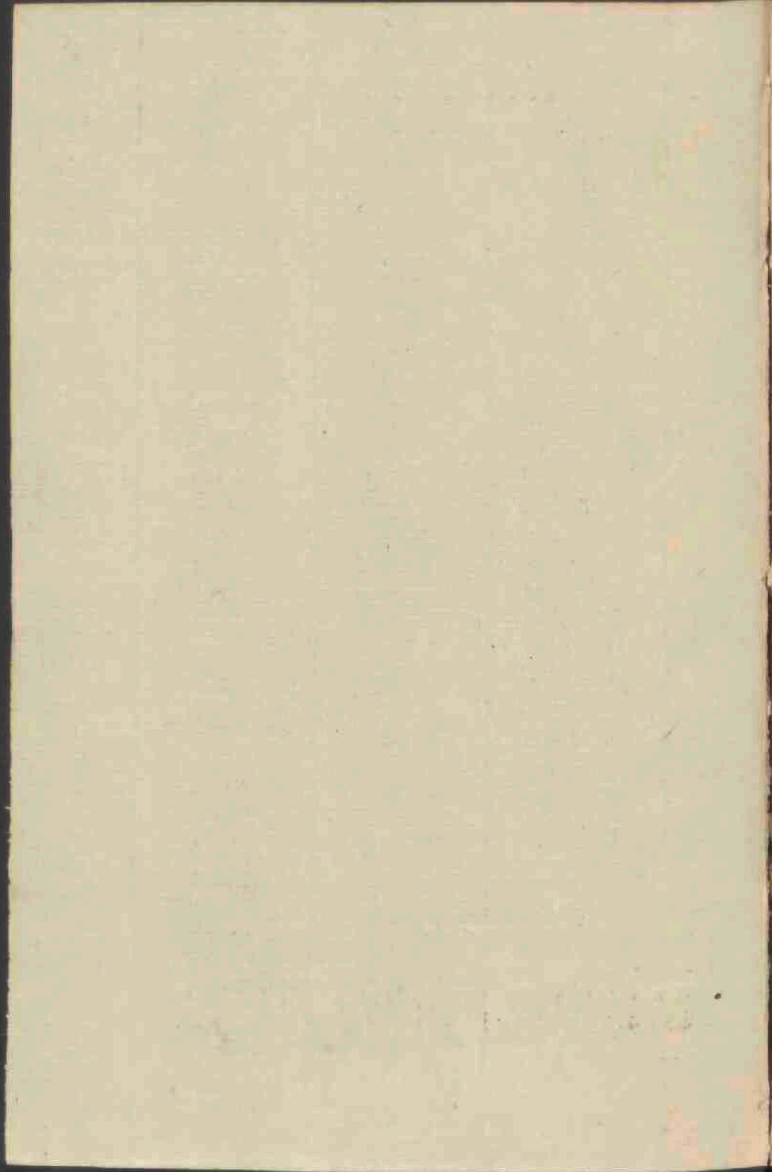
Ioh. 19.

demptoris exemplū. A mystica cœna secedit
 ab ædibus in hortū, ac iussis eo loco subsidere
 reliquis discipulis, tres tantū sibi adiungit, Pe-
 trū, Ioannē & Iacobū Zebedæi, vt eosdē ha-
 beret testes humanæ infirmitatis, quos in mō-
 te gloriæ suæ testes esse voluerat. His confes-
 sus est extremam animi tristitiam, quæ sæpe
 morte ipsa, grauior est: quibus vigilare & ora-
 re iussis, rursus secessit ad orandum. In corpo-
 rali secessu domini magnum est mysterium.
 Qui se morti præparat, ab omnibus vrbanis
 ac domesticis affectibus secedat oportet, rei-
 publicæ curam abijciat, possessionum solici-
 tudinem penitus exuat, vxorem ac liberos
 domino commendet, ab amicorum & cogna-
 torum fiducia sese subducat, ne intimos qui-
 dem in animi curas recipiat, solus sub dio sit
 oportet, qui tum velit loqui cum patre cœle-
 sti, quum vrget extrema tentatio. Ter admo-
 net dormientes vt vigilant orentq; ne intrent
 in tentationem. Intrat in tentationem, qui se
 tradit in potestatem tentatoris. Vigilantes au-
 tem & orantes perstringit quidem tentatio,
 sed mox præterit. Quod tribus discipulis dixit
 dominus, nobis omnibus dixit. Dormierunt
 illi, & ideo succubuerunt tentationi. Petrus o-
 mnium fortissimus abnegauit dominum, cæ-
 teri metu diffugerunt, magis etiam abiuratu-
 ri, si similis terror fuisset obiectus. Itidem in
 mortis discrimine vincitur infirmitas huma-
 na, nisi instanter, nisi puro affectu, nisi cum in-
 uicta fiducia implorauerit auxilium illius, qui

DE PRAEPARATIONE

solus viuificat mortuos. Porro quo pacto sit
 orandum in eo rerum statu, exemplo suo redē
 ptor monstrare dignatus est. Flexit genua, pa-
 rum hoc est, prostravit sese in faciem. De terra
 clamauit ad patrem, tam valide, vt vox depre-
 cantis a discipulis tribus, qui ad lapidis iactū
 aberant, alioqui & somno grauatis exaudire-
 tur. Bis ad deprecationem redijt, ter eadem
 verba repetiuit. Non sicut ego volo, sed sicut
 tu. Flectit genua, qui se totum subijcit volun-
 tati diuine; pro cumbit in faciem, qui sibi to-
 tus displicet, totus suis diffidit viribus ac be-
 nefactis, nec aliunde sperat solatium quam a
 misericordia domini. Nec statim desperandū
 si differtur consolatio; iterum atq; iterum rede-
 undum est ad clamorem, non oris sed cordis.
 Etenim si nos quod dominus externe fecit, spi-
 ritualiter imitemur, aderit bonus angelus, qui
 sudorem sanguineum absterfurus est ab ani-
 mo nostro; & aut eripiet a discrimine, aut ro-
 bur addet spiritui, vt mortem fortiter perfera-
 mus. Postremo cū domino nudi crucem ascen-
 damus oportet procul ab omnibus terrenis af-
 fectibus, ad cœlestis vite amorē erecti, vt cum
 Gal, 6 beato Paulo dicere possim⁹, mihi mūdus cru-
 cifixus est, & ego mundo; atq; ibi tribus affixi
 clauis, fide, charitate & spe cōstanter perseue-
 remus, strenue depugnantes cum Satana, do-
 nec eo deuicto in æternam requiem demigre-
 m⁹, præsidio gratiaq; domini nostri Iesu Chri-
 sti, cui cum patre & spiritu sancto laus & gloria
 in omne æuum, Amen. **FINIS.**

TOV OIAE AΛIOTIΣ
EPISTO-

LAE ALIQVOT SERIIS

de rebus Erasmo Roterod. ac alio-

rum ad eundem antehac nun-

quam excusæ, in quibus

item nihil est non

nouum ac re-

cens.

EXCVDEBAT ANTVERPIAE MI-
 CHAEL HILLENIVS, ANNO

M. D. XXXIII.

EPISTOLAE ALIQVOT

de rebus cognitu dignis, quarum nulla fuit antehac excusa typis.

DES. ERASMVVS ROTERODA.

D. Ioanni Vergairæ insigni

Theologo S. D.

Ortasse visus sum vobis paulo impotentius ferre mortem Guilhelmi Vuarami Archiepiscopi Cantuariensis, qui literis tam plorabundis ac lamentatricibus animi mei dolorem in sinu tuū effuderim.

Idem opinor visum Archiepiscopo patrono tuo, Nam simile fere responsum accepi a R. D. Bernardo episcopo & Cardinali Tridentino, & a Christophoro episcopo Augustensi. Soleo quidem uti scribitis, in simili casu aliorum me deri luctui, sed ipsa re sum expertus esse verissimū illud Comediæ, Tu si hic sis aliter sentias. Et tamē ne quod res est dissimulem, ipse mihi non nihil in tanta tamq; diutina animi ægri-monia displicui, eademq; tum mihi dixi, quæ alijs eram dicturus. Mortalis erat, ad extremā pene senectutem peruenit, summa cum dignitate vixit, pietatem insigniter coluit, honestā sui memoriam reliquit, ex hoc infelici exilio migravit ad æternam tranquillitatem, ibi te expectat, mox sequuturum. Si vere diligis virum, est quod illi gratuleris, non est quod deplores. Hæc aliaq; permulta colloquebar cū animo

animo meo, sed ad omnia surdo. Neque vero hic locus erat illi Satyrico, Ploratur lachrymis amissa pecunia veris. Si æstimeretur quod illius obtulit benignitas, maximū erat, si quod accipi, minimū erat emolumentū. Sed in illius amicitia sic cōquiescebam, vt mihi viderer abunde diues, qui talem habere in patronum, vnde petere quiduis possem si qua incidisset necessitas. Ea nō incidit, nec facile potest incidere frugaliter viuenti, atq; ijs rebus contento, quas postulat corporis necessitas. Conduplicauit hunc luctū meū mors Christophori Schidlo- uicij, hominis apud Pōlonos summæ auctoritatis, ac nostri amantissimi. Sed dominus pro sua clemētia multis solatijs mitigauit hęc vulnera, fecitq; cum tentatione prouētum, vt possem sustinere. Siquidē in Archiepiscopi demortui locū ac dignitatem successit R. D. Thomas Cronmarus, professione Theologus, vir integerrimus candidissimisque moribus, q̄ vltro pollicitus est sese in studio ac beneficētia erga me priori nequaquam cessurū, & quod sponte pollicitus est, spontē prestare cœpit, vt mihi Vuaranus nō ereptus sed in Cronmaro renatus videri queat. Dedit & Vindelicorū Augusta candidos aliquot amicos, eosq; vltro neos. Quorum vt tempore ita beneuolentia primus est R. D. Christophorus a Stadio episcopus Au- gustanus, vir vt maiorum imaginibus illustris, ita prudentia, consilio, pietatis amore, ac munificentia vix vlli in hisce regionibus secundus. Huic accessit vir animi decoribus

Christo-
phorus a
Stadio-
uicij,

Thomas
Cronma-
rus Ar-
chiepis-
copus
Cantua

Christo-
phorus a
Stadio
episco-
pus Au-
gust.

A D I O A N N E M

quam imaginibus clarior, ac virtutibus quā opibus ditior Antonius Fuggerus. Cui adhæret niuei pectoris amicus Ioannes Cholerus Præpositus Curiensis. At vir antiquæ nobilitatis, moribus aureis Ioānes Paungartnerus a Paungarten & Embach, vt tempore postremus est, ita nemini cedit parata munificentia non in vnū alterumve, sed erga oēs qui doctrinæ ac pietatis elogio commendantur. Hunc vir clarissimus Ulrichus Zasius, huius seculi ornamentum, multis iam annis possidet: nūc vt est candidissimi pectoris hoc nomine sibi gratulatur, quod eum mecū habet communē Fuggeri nomen arbitror Hispanis esse notū ac celebre, Ioannis a Paungarten an vobis auditū sit nescio. Itaq; paucis hominem tibi depingam, quo sicut pridē meo dolore doluisti, ita nunc meo gaudeas gaudio, & quemadmodum ibi consolando declarasti tuam in me beneuolentiā, ita hic gratulatione declares inter veros amicos tristitia simul ac læta esse cōmunia. Ergo quod Ioannes a Paungarten amplissime diues est cū alijs aliquot habet cōmune, sed illud cum paucis habet commune, quō opes suas possidet, nō ab eis possidetur, quod q; illi seruit pecunia, nō ipse pecuniæ. Possidet autē ista fortunæ quæ vocantur munera, non tantū heriliter, verū etiā philosophice, persuasum habens hæc nō esse propria hominis bona, quæ promiscue probis & improbis cōtingunt, nec tam egregiū existimat diuitias habere, q̄ contemnere. Contemnit autē, qui iuxta sapientis

pientis consilium illis affluentibus nō adijcit
 animū, qui nec lucro tali fit obesus, nec iactu-
 ra macilentus; quippe perpendens hæc quoq;
 a cœlesti principe dari, non vt amentur, sed vt
 recte prudenterq; dispensentur. Dominus hor-
 tatur vt diuites de iniquo Mammona sibi pa-
 rent amicos a quibus recipiantur in æterna ta-
 bernacula. Maius est, quod præstat Paungart-
 nerus, qui de iuste partis mira benignitate re-
 ficit egenorū viscera, benefœneratū existimās
 quod Christi membris fuerit impensum. Iuxta
 Stoicos nulla felicitatis pars est habere diui-
 tias, sed sic habere meo quidē iudicio magna
 felicitatis pars est. Sic Deo charus fuit ille præ-
 diues Abrahā hospitalitatis & magister & ex-
 emplū, Accedit huc generis peruetusta nobili-
 tas. Extant enim instrumenta testantia fami-
 liā illā inter claras habitā ante multa secula.
 Origo gentis fuit e Franconia Orientali vetu-
 stissima nobiliū virorū parente, vnde qui nūc
 apud Gallos Franci dicūtur profecti sunt. Ibi
 sedem olim habuerunt maiores huius. Est etiā
 nū in ea regione monasteriū, horum benigni-
 tate tum ornatū magnifice, tū amplissimis do-
 tatū censibus. Verum ne nimis antiqua perse-
 quar, pater huius de quo nunc agimus, obiecti-
 mias animi virtutes, integritatē in moribus,
 prudentiā in consilijs, fidē ac dexteritatē in ne-
 gotijs, pietatem erga patriam, in summa tum
 gratia, tum autoritate fuit, apud supremos or-
 bis monarchas, Matthiam Vngarię regem ex-
 cussi iudicij virum, Federicum Imperatorem,

A D I O A N N E M

quem nominasse satis est laudasse, & huius filium Maximilianum. Quibus omnibus sæpe numero belli domiq; fidelem ac præclarã nauauit operam. Non vltima laus est principibus placuisse viris, præsertim laudatis, & ob laudãda. Nec minus interim gratiosus apud proceres ac populum, ob morum amabilem comitatem, ac promptam perpetuamq; de omnibus benemerendi voluntatem. Cæterũ vt sunt humanarum rerum æstuarie vices, huius familiæ clarissimæ facultates per se quidem amplissimæ, sub maioribus vehementer decreuerant, partim bellorum inũdationibus, partim filiabus multis summa cum dote splendide oblocatis, quæ magnam opum partem secum in familias alienas attraxerant. Quanq̃ aut̃ verè nobilitatis minima portio est opulentia, tamen hoc quicq; est decoris, Ioannes a Paungarten non passus est suo decedere generi: sed iacturam sub progenitoribus acceptã singulari prudentia, vigilantiaq; ita sarfit, ita lacunas oēs expleuit, vt nullũ vq; restet facultatum attritarũ vestigium. Ne in principũ quidẽ amicijs parente fuit aut est inferior, apud quos ob raram ingentij dexteritatẽ ac singularem prudentiã, summa in gratia summoq; in precio & fuit hæcenus & est hodie, nobilibus ac popularibus tã charus ob expositam in oēs præsertim egenos liberalitatẽ, vt optimo iure patriæ delictum possit appellari. In expeditione Turcarũ a Carolo Cæsare accit⁹, illi & facultatibus largiter, & cõsilijs fideliter, & opera fortiter

ter adfuit, omniū periculorum socius, paratus & vitā patrię ac Cęfari impēdere, quū ante id tēporis in hoc ipfum bellū suis impendijs Cęfari misisset. XXXII. cataphractos pulchre instructos, non numerum hercle, sed viros e multis selectos, quorum pleriq; poterant egregios belli duces præstare. Porro fidem studium & operam quā præstitit Carolo Cęfari, eandem nunc præstat huius germano Ferdinando, cui & ipsi ob raras animi dotes cum primis charus est. Habes hominis pietatē in patriā & in principem. Nunc audi qua pietate foueat liberos suos. Quatuor habet filios, filias totidē omnes felici indole. Dices forsitan, felicitatē hominis mihi narras, non pietatem. Sed mane, mox audies eximiam. Tanta sollicitudine, tanta sanctimonia prudētiaq; curat oēs educandos, vt nō corporū modo verum etiā animorum parens optimo iure dici possit. Nullū omniū destinavit negotiationi, aut alijs sordidioribus artibus. Ad eruditionē, ad pietatem, ad gerenda principum ac reip. splendida munia instituit oēs; ad quæ frequēter euadunt parū appositi, q̄ libris ac disciplinis insenuerint; nam vmbri aslueti, nescio quo pacto stupeſcunt, ac veluti glaucomate oculis oborto mētis vertiginē quandā patiuntur quoties in puluerem ac solem, hoc est, ad ciuilia munia asciscuntur. Tenera ętas domi formatur ad omnē probitatē atq; innocentia. Adhibentur præceptores, nō de triuio, sed exploratis moribus ac literatura nō vulgari. Adolescentia prima sta

A D I O A N N E M

tim ab edibus paternis ablegatur in Italiã aut
 in Galliã: quo simul & linguis & moribus alie
 nis assueſcãt. Hęc est ingeniorũ velut inſitio,
 qua miteſcunt ac naturã exuunt ſylueſtrem, ſi
 quã habent. Nihil enim fere moroſius ijs, qui
 in patria cõſenuerunt, oderunt exteros, ac dãn
 nant quicquid a vernaculis ritibus diuerſum
 eſt. Quibuſdã permittit, vt principũ aulas de
 guſtent ſed electas. Neq; enim parum intereſt
 inter aulam & aulam: tãetſi in oĩbus aulis vt
 eſt varia rerum experientia, ita nõ defunt ille
 cebræ, quæ iuuentutem ad dulcia quam ad ſa
 lubria proniorẽ corrumpant. Verum ab his pe
 riculis nullũ vitę genus liberum eſt, etiam ſi te
 abdas in Cartuſiam. Aduerſus has Sirenes nõ
 locus nos tutos reddit, ſed pro auribus animũ
 diligenter obturatus, nõ cera quẽadmodũ fe
 cit Vlyſſes Homerticus, ſed philoſophiẽ præ
 ceptis. Itaq; nati maximus Ioannes parentem
 nomine & cognomine referens nec minus in
 dole, primũ in Gallia, deinde in Italia literis
 haudquã infeliciter inſtitutus, nunc agit in
 aula D. Mariæ, quondã Vngariæ Reginæ, qua
 fœmina nil habet hęc etas ſanctius ac prudẽ
 tius. Huic proximus Georgius Iuriſprudentiẽ
 deſtinatus eſt, qui iã & in bonis literis, & in le
 gũ ſapiẽtia ſupra modũ etatis promouit. Ter
 tius Antonius agit Venetiæ, velut in theatro
 totius Italiẽ ſplendidiffimo, varijs linguis ex
 peditus & omni morum elegantia perpolitus
 ad vnguẽ. Daniel nati minimus, adhuc domi
 ſingitur ad innocentiã, mox dicandus inſitu
 to, ad

to, ad quod videbitur natura compositus. Ni-
 mirum intelligit vir ingenij perspicacissimi,
 ad hominis fœlicitatem plurimum referre, vt
 in teneris annis ad hoc quisq; institutum ap-
 plicetur, ad quod videatur natura composi-
 tus. An nō istuc demum est vere patrem esse?
 Quæ enim patres appellantur, qui nihil aliud
 gignunt quam corpora, ac mox natorum cu-
 ram omnem abijciunt, aut si quid curant, præ-
 ter corpora nihil curant, animi quæ præcipua
 pars hominis est, nulla ratio. Sed his quoque
 deteriores sunt, qui pueros ad honestum vitæ
 institutū vt a natura factos ita & animo pro-
 pensos, ad illiberalia studia retrahunt. Hoc
 profecto non est educare liberos, sed expone-
 re. Ac mea quidem sententia sceleratius est in-
 genium exponere vitijs, quam corp⁹ incertis
 casibus. Sit aliqua fœlicitatis pars, ex opulen-
 tis nasci, e claris & illustribus progigni, sum-
 ma tamen ac proinde rara fœlicitas est ex tali
 parente nasci qualem se præstat suis Ioannes
 Paungartnerus. Quid ego nunc memorem,
 quam pia quam vigilantī sollicitudine filias
 educet, qua comitate regat vxorem, qua pie-
 tate fouear optimæ matris senectutem. Dicas
 hominem virtutinatū, qui nusquam cessat
 in officio. Quid hoc viro felicius, si qua omni-
 no in hac vita felicitas. Cōtingit antiqua ma-
 iorum nobilitas, contigerunt opes imaginib⁹
 dignæ. Contigit vxor ex animi sententia,
 claris & ipsa maioribus: contigerunt liberi a
 parentis optimis moribus haudquaquam de-

AD IOANNEM

generantes, Ipse corpore fœlici, ætate integra
 virentiq; sed animo cano, tot egregijs dotib⁹
 prædito, vt in ratione beatitudinis, extremū
 calculum occupent, opes ac generis claritudo
 Arces duas possidet, alteram cognomēto Pa-
 ungarten, quam superiorum incuria neglectā
 magnifice reficit, exornatq; structuris. Altera
 cognomento Ernbach hactenus corrupte vul-
 go dicta Erbach, sita est ad Danabium pau-
 lo supra Vlmam, loco amœnissimo, ditione sa-
 tis ampla, cui oppidū subiacet eiusdem nomi-
 nis. Fœlix ille populus tali domino cuius au-
 spicijs omnia reddūtur floridiora. Tanta ho-
 minis est in negocijs dexteritas, vt hunc vel
 vnum dicas esse qui ex parua ciuitate magnā
 ex obscura possit illustrem reddere. Abundat
 Germania magnis & excellentibus viris, sed
 vtinam quamplurimos haberet Paungartne-
 ro pares: Adde his, q̄ quum eximia virtus ac
 magna fœlicitas semper obnoxia soleat esse
 inuidiæ, Paungartneri successibus applaudūt
 omnes, inuidet nemo. Tanta est ingenij suauis-
 tas, tantus animi cādor, tanta erga omnes ho-
 mines morum comitas, ac vt græce dicā signi-
 ficantius *Χρηστότης*. Quantum honorū in hoc
 vno viro possidet hæc natio, qui Cēsaribus in
 negotijs ciuilibus præstat fidelē iuxta ac pru-
 dentem consiliarium, in rebus bellicis fortem
 ac promptum ducem, idq; *ἀδ' ἀπαινοῦ*, patrię ci-
 uem pacificum ac salutarem, domui suę com-
 modum ac vigilantem curatorem, probitatis
 ac literarum amatoribus benignum *Μοε-
 ναίαν,*

natem, amicis iucundum conuictorem, egenis
 liberalem nutritium, aut parentem veri-
 us. Fœlix Germania tali heroe, Fœlix ego ta-
 li amico, qui cum mihi sunt omnia commu-
 nia. Hoc ius non extat quidem in Cæsarum
 legibus, sed in Gratiarum tabulis descriptum
 est, quo meum esse duco, quicquid est in bo-
 nis Paungartnericis. Non quod illius fortu-
 nas velim imminuere, quod nec animus hic
 postulat, nec res familiaris exigit: sed ob hoc
 ipsum viuo tranquillius, quod existimem in
 meo esse mundo, quicquid possidet syncerus
 amicus. Proin nunquam videbor mihi in-
 ops aut destitutus, quandiu tales supersunt
 amici, non ita multi quidem illi, sed eximij,
 vt horum quilibet esse possit *πολλῶν ἀγαθῶν
 ἄλλων*. Syncero amico nulla possessio precio-
 sior. In hac soleo præcipue conquiescere, me-
 que ipsum aduersus τὸ πᾶν βλαπτικῶν καὶ ἐ-
 solari: sed quoniã in hoc seculo nihil est pro-
 prium aut perpetuum, consultum est iuxta
 Beati Pauli consilium hanc quoq; possessio-
 nem sic habere quasi non habeamus. Volubi-
 les sunt animi mortalium, & vt tale nihil acci-
 dat, a morte nemo tutus est. Sed absit omen si-
 nistrum. Communi patrono Archiepiscopo
 Toletano fac me commendes, quoties incide-
 rit oportunitas. Complures sunt anni, qđ me
 dignatus est in amicorũ numerũ ascribere, &
 tñ vt oēs vno ore prædicant, totus adhuc in
 benevolentia recens est. Bene Vale. Datum
 apud Friburgum Brisgoiæ, 13. Calend. De-
 cemb,

AD IOAN. FABRVM

cemb. M. D. XXXIII. Scripsi antepaucos
dies per Cæsaris oratorem commendatorem
quendam, virum vt apparet candidum no-
strig; studiosum, qui multa mihi prædicabat
auditi iucunda de Toletani præfulis erga me
perpetuo fauore.

R. D. Ioanni Fabro episcopo Viennēsi
Erasmus Roterodamus S. D.

Antane celeritate istuc vsque
peruolasse rumorē, clariss. vi-
rum Thomam Morum iure
submotum a munere cancela-
larij, & in huius locum surro-
gatum aliū nobilem, qui pro-
tinus liberos dimiserit, quos
Morus ob contentiosa dogmata coniecerat
in vincula. Homerus Ossam, Vergilius Famā
toto corpore pennis ac plumis subleuāt, quo
declarent illa nihil esse perniciosius. At mihi tar-
da lentaque videtur omnis alarum celeritas,
si ad huius rumoris derepente tam late diua-
gati velocitatem cōferatur. Vix fulgur ocyus
dimicat in omnem mundi partem. Quanquā
autem hæc fabula constanter per omniū ora
volitabat, nec vllas e Britannnia literas rece-
peram (Nam Thomæ Mori epistola, quam
nunc ad te mitto, complures menses hæserat
in Saxoniam) tamen sciebam certo certius va-
nissimum esse quod iactabatur. Noueram enī
humanissimi principis ingenium quanta cō-
stantia foueat amicos quos semel complecti
instituit, quanc; grauate submoueat quencuā
a suo

a suo fauore, etiam si quid erroris humani in illis deprehenderit. Rursus noueram Thomæ Morisynceritatem atq; in rebus maximis pariter ac minimis gerendis dexteritatem, ac nusquam conuiuere solitam eximitæ cuiusdâ prudentiæ vigilantiam. Imo mihi beneuolus regis erga Morum animus magis ex eo liquebat, quod eum munere splendidissimo quidē illo, sed oneris ac periculi pleno, liberasset, quâ quod tantum honoris detulerat. Quum enim illi eas clitellas detrectanti imponeret Rex, *φιλόπατρις* erat, sibi suoq; regno consulebat: quum roganti adimeret, *φιλόμαρον* sese declarabat. Illic pietatis ac prudentiæ laudē oîm applausu promeruit, qui prouinciâ multo difficillimam ei cōmiserit, quo haud scio an sit alius in eo regno tanto oneri sustinendo magis idoneus. hic egregiâ humanitatis laudem est assequutus, qui & de suo iudicio & de publicæ utilitatis respectu nonnihil concesserit amici precibus, tale querētis ocium, quale a suo principe quondam impetrauit Cassiodorus. Nec enim dubito quin Morus grauissimis adductus causis istam missionem a rege flagitarit. Alio quî nec hic ynquam tam impudens erat futurus, ut tam cito rogaret exoneri, nec rex tam facilis, ut ob quaslibet causationes preces illius fuerit auditurus. Non ignorabat enim totius regni statum maxima ex parte pendere ex cancellarij integritate, doctrina ac prudentia. Neq; enim hic cancellarius dicitur, ut apud nonnullas nationes, secretarius: sed di-

AD IOAN. FABRVM

sed dignitas est regiae proxima: eoque prode-
 unti a dextris gestatur sceptrum aureum, in cu-
 ius fastigio est corona aurea imperialis, ad le-
 uam liber: quorum altero summa sub rege po-
 testas, altero legum prudentia designatur. Est
 enim totius Britannicae ditionis supremus iu-
 dex, ac regis consilijq; regij dexter ut ita dixe-
 rim oculus, ac dextra manus. Tam ardua fun-
 ctionem sapientissimus princeps nequaquam
 credidisset inexplorato. Vix alius penitus in-
 spexerat, aut impensius amabat raras ac pe-
 ne diuinas illius ingenij dotes. Quin ipse Car-
 dinalis Eboracensis, vir quaecumq; fuit homi-
 nis fortuna, non stupidus, quum perspiceret
 nullam superesse spem reditus ad dignitatem
 pristinam, asseuerauit, in ea insula nullum esse
 tanto oneri parē pręter vnū Morum. Nec hoc
 erat fauoris aut beneuolentię suffragiū, Car-
 dinalis dū viueret, Moro parum æquus erat,
 eumque metuebat verius quam amabat: Nec
 diuersum erat populi iudiciū. Itaq; sicuti cū
 tanta totius regni gratulatione suscepit magi-
 stratum, quāta ante illum alius nemo: ita mā-
 gno sapientum ac bonorum omnium mœro-
 re deposuit. Deposuit autem omniū pulcher-
 rimum promeritus elogium, neminem antea
 munus illud gessisse dexterius aut maiore cū
 æquitate. Et scis quam soleat esse querulum
 vulgus aduersus eos qui summum gerunt ma-
 gistratum, præsertim primis annis, etiā si harū
 rerū tibi facile fecero fidem si summorum vi-
 rorum epistolas proferam, Regi, regno, sibi
atque

EPISC. VIENNENSEM. 8

atq; etiam mihi gestienti cum alacritate de suscepto honore gratulantes, rursus eorundē literas deplorantes, reipub. talem esse subdu- ctum iudicem, ac βουλευφόρον, vt Homericō ver- bo abutar. Neq; vero dubito quin rex insignē aliquem virum in Mori locum substituerit, q̄ mihi tamē profum ignotus est: verum quod ad generis claritatem attinet, quod laudis ge- nus Thomas Morus, vt est ingenio plane philosophico, nec affectauit vnquam, nec iactauit, natus est Londini, in qua ciuitate multo omnium celeberrima natum & educa- tum esse, apud Auglos nonnulla nobilitatis pars habetur: dein ex patre neutiquam ob- scuro, iuris Britannici doctore, cui ordini a p̄d̄ Anglos summa est dignitas, & ex hoc ple- raq; illius insulę nobilitas fertur originē ducere. Huic ita successit filius, vt parentē per se cla- rum omni genere decorum obscurauit, tāetsi nemo verius illustrat maiores suos, quam qui ad hunc obscurat modum. Omitto nunc di- gnitatis titulos, quibus vterq; nō ex ambito, nec empto fauore, sed spōtaneo regis iudicio decoratus est. Nisi forte reb⁹ in bello semel at que iterū strenue gestis arbitramur verā para- ri nobilitatē: egregijs autē in reipub. meritis quæ pacatis temporibus consilio præstantur potius, quam armis, nihil deberi honoris. Mī- litarem industriam quo melius habet reipub. status hoc minus desiderat: horum vero qui doctrina, qui consilio, qui iurisprudētia excel- lunt, opera semper est regibus ac regnis ne- cessaria

AD IOAN. FABRVM

cessaria belli iuxta ac pacis temporibus. Audimus scripturam mysticam loquentem: Per me reges regnant. At qui ea vox non est militiæ, sed sapientiæ, quæ præstat ne bellum oriatur, & si vitari non queat, efficit vt quam minimo reip. malo geratur. Felicius autem est efugere bellum quam fortiter gerere. Pax autem non potest esse diutina, aut si est, gignit corruptos hominum mores, nisi prudentium virorum consilijs gubernetur. Si Torquatus illustris factus est, quod hosti Gallo torquem detraxit, clarus non erit, qui compluribus annis æquum iudicem, fidelem consiliarium, præstitit patriæ. At multo secus visum est præcisis imperatoribus, qui assessoribus suis, legum prudentia claris summos honores detulerunt. Quin & Grammaticis, dialecticis, ac Iuris professoribus qui per annos viginti specimen eruditionis ac probitatis dedissent, eadem dignitatis insignia decreuerunt quibus ornabantur vicarij. Vicariorum autem dignitas æquabat comitum ac ducum dignitatem. Testatur hoc Codicis liber duodecimus, titulo de professoribus. At hodie non agnoscuntur pro nobilibus quibus non natiuitas sed princeps donat insignia. Non improbarem si dicant, vendit: cæterum quum principis autoritate bene meritis de rep. decernitur honos, meo iudicio gemina est nobilitas, quum ad virtutem omnis verè nobilitatis parentem accedit principis autoritas, si requiritur antiquitas, magnificentius est nobilitatem promeruisse, quàm
a maio

a maioribus accepisse. Verum hanc laudem scio apud Morum esse leuissimi momenti, qui ma- uult posteris suis pietatis amorem, quam insignium honorem relinquere. Porro quod iactant de carceribus an verum sit nescio. Illud constat, virum natura mitissimum nulli fuisse molestum, qui monitus voluerit a sectarum contagio resipiscere. An isti postulant, ut summus tanti regni iudex nullos habeat carceres? Odit ille seditiososa dogmata, quibus nunc misere concutitur orbis. Hoc ille non dissimulat, nec cupit esse clam, sic addictus pietati, ut si in alterutra partem aliquantulum inclinet momentum, superstitioni quam impietati vicinior esse videatur. Illud tamen eximie cuiusdam clementiae satis magnus est argumentum, quod sub illo Cancellario nullus ob impbata dogmata capitis poenam dedit, quum in vtraque Germania, Galliaque tam multi sint affecti supplicio. An non claudenter odit impios, qui quum habeat ius occidendi, ita studet mederi vitijs, ut homines ipsi sint incolumes? Num illud postulant, ut regis vices gerens aduersus regis & episcoporum sententiam faueat seditiosae nouitati? Fingamus illum non prorsus abhorruisse a nouis dogmatibus quod longe secus est: tamen aut minus quod susceperat erat deponendum, aut dissimulandus ille fauor. Postremo ut omittamus hic contentione de dogmatibus, quis nescit, quam multi leues ac seditiosi sub hac umbra parati sint ad omnium scelerum licentiam, nisi gliscentem temeritatem cohibeat magistratus

AD IOAN. FABRVM

tum seueritas? Et indignantur hoc a summo
 regni iudice factum in Angliã, quod in ciuita-
 tibus quæ religionem innouarunt, interdum
 facere cogitur lenatus? Quod ni factum esset,
 iam dudum pseudoangelici, in cellas & in-
 serinia diuitum irrupissent, & papista fuisset
 quisquis haberet aliquid. At plurimorum tan-
 ta est audacia, tam effrenis malitia vt ipsi
 quoque qui nouorum dogmatum sunt autho-
 res ac propugnatores, acriter in istos stringãt
 calamum. Et supremum Angliæ iudicem vo-
 lebant conuiuere, donec impune talis collu-
 uies inundaret in regnum, & opibus, & inge-
 nijs, & religione cum primis florens. Fieri po-
 test vt verum sit & illud, in gratiam noui Can-
 cellarij quosdam dimissos e carceribus, vel in-
 noxios, vel ob leuiora crimina victos, quod
 ad conciliãdum multitudinis fauorem, in pri-
 mo regum aduentu fieri solet. Idem opinor
 factum & Moro sulcipiente magistratũ. Sed
 quid agunt isti Triptolemi, qui tales ferunt fa-
 bulas? An vt persuadeant, sectis ac sectarum
 fautoribus præsidium esse paratum apud An-
 glos? Atqui ex multorum haudquã leuium
 vitorum ad me literis liquet. Regem aliquan-
 to minus æquum esse nouis dogmatibus, quã
 episcopos aut sacerdotes. Nemo pius non o-
 pta ecclesiæ mores emendatos; at nemo pru-
 dens existimat recipiendam rerum omnium
 confusionem. Quum accepissem, Thomam
 Morum ad summam euectum dignitatem,
 quoniam mihi videbar ingenium illius ex diu-

tina consuetudine aliqua ex parte perspectū habere, scripsi me publicè regi regnoq; gratulari, priuatim ipsi nequaquam. Nunc autem ex animo gratulor, cui cum summa principis gratia, cum totius gentis honorificentissimo testimonio mature contigerit a negotiorum ciuilium labyrinthis explicari, quòd nec Scipioni Africano, nec Magno Pompeio, nec M. Tullio datū est. Optauit Octavius Augustus imperij sarcinā deponere, nō licuit. Nunc integra etiamnū ætate Thomas Morus hoc vitæ genus adeptus est cū dignitate, ad quod ab adolescentia semper fuit propensus, vt cū suis, est enim φιλόσοφος vt si quis alius, libere salubribus studijs ac pietati vacaret. Extruxit ad flumen Thamysim haud procul ab vrbe Londino, prætorium nec sordidum, nec ad inuidiam vsq; magnificum, commodum tamen, illic agit cum intimo sodalitijs, vxore, filio & nuru, tribus filiabus & totidem generis vna cum nepotibus iam vndecim. Vidit fauēte Christo natos natorum, visurus & qui nascentur ab illis. Quum enim nemo sit inter illos non florente ætate, probabile est numerosam sobolem prouenturam. Quin ipse quoq; possit adhuc esse multorum liberorum pater nisi vxor iam pridem per ætatem parere desisset, quam duxit viduam, nec ex hac vllos suscipit liberos. Nam quos habet, ex priore suscepit, quam etiamnum puellam amisit cum aliquot liberis. Hanc tamen licet sterilem, licet ætate prouectam, non aliter amat fouetq; , q̄

AD IOAN. FABRVM

si puella esset annorum quindecim. Vix alius
 viuit liberorum amātor, neq; ille nescit discrí-
 men inter anum & puellam: sed ea est ingenij
 commoditas, imo vt melius dicam, ea est pie-
 tas ac prudentia, vt quicquid obuenerit quod
 corrigi non possit, sic adamet, quasi nihil foeli-
 cius potuisset obtingere. Dicas apud illum esse
 alteram Platonis academiam: sed contumeliam facio domui illius quum eam Platonis
 academiæ confero, in qua disputabatur
 de numeris ac figuris geometricis, interdum
 de virtutibus moralibus: hanc domū rectius
 dixeris scholam ac gymnasium Christianę re-
 ligionis. Nullus ac nulla illic est, non vacans
 liberalibus disciplinis frugiferæq; lectioni, tã-
 etsi præcipua primaq; pietatis cura est. Nulla
 illic rixa, nullum petulantius verbū auditur, ne-
 mo conspicitur ociosus. Ac tantam familię di-
 sciplinam vir ille non supercilio iurgij sue tue-
 fed comitate ac beneuolentia. In officio sunt
 oēs, sed adest alacritas, nec deest sobria hilari-
 tas. In templo vici extruxit sibi suisq; cōmune
 sepulcrum, in quod transfudit ossa prioris vxo-
 ris, vsq; adeo illi non placet vllum diuortium.
 paries habet tabulam testem fortunæ atq; in-
 stituti illius, quam famulus meus ad verbum
 descripsit. Exemplar cum his literis accipies.
 Video me fuisse loquaciorem, sed fabulari iu-
 uat de amico apud amicum. Quod assidue cō-
 cionando ad populū agis verū episcopū, bo-
 nis omnibus vehementer placet. Isud exēplū
ytinā multos excitet imitatores. Quæ scribis
de regis

de regis Ferdinandi negotijs mihi fuere gratissima: ex his proxijs bonam in spem vocor, fore vt optimi sanctissimiq; principis virtutibus aliquñ fortuna respondeat. Vale.

T H O M A S M O R V S

Erasmo Roterodamo S. D.

Vam rem ad huc vsq; diem a puero pene semper optavi Desideri dulcissime, vt quod tibi perpetuo cōtigisse gaudeo, idem aliquādo gaudere cōtigisse mihi: nēpe vt publicarū rerū negotijs libera-

tus aliqd olim tēporis viuere deo dūtaxat, ac mihi metipſi poſsem: id nūc tandē Erasme dei opt. max. benignitate ac principis indulgētissimi beneficio cōsequutus sum. Cæterū nō ita tamen sum consequutus, vt volui. Fuerat em̄ in votis vt vltimū illū vitę Colophonē, q̄quid annorū fueram habiturus, infra ctū, vegetūq; morbo saltē & cruciatu liberū (quo ad per ætate liceret) obtinerē. Nunc vero an eius voti, nimirum fortassis improbi, cōpos aliquñ sim futurus deo in manu est. Sed interim pectus mihi occupauit nescio quid morbi: cuius nō tā sensu & dolore crucior, q̄ euētus metu, ac timore sollicitor. Nā quā aliquot menses eodē tenore semper infestaret, cōsulti medici responderūt, moram longam in morbis esse periculosam, & curam huius agebant celerem esse non posse, tēpore sensim, victu, pharmacis, quiete me-

b 3

dicandū;

THOMAS MORVS

dicandū: neque finē medēdi præfiniebant, neque salutem satis certam pollicebantur tamē. Hæc ego igitur mecum versans animo, quum aut deponēdum mihi magistratum viderem, aut operam meam in eo gerendo claudicaturam, quando negotia quæ res poscebat obiri per me non possent, nisi mortem ipse obire periclitarer, quasi defungerer, vel sic omnino cum vita simul relinquendum fuit officium, decreui mecum tandem altero potius q̄ vtroque carere. Quamobrem vt & publicis rebus pariter & meæ salutis consulerem, a clarissimi principis & optimi benignitate suppliciter impetraui, vt magistratu isto quo me (quod tute scis) regni totius amplissimo incredibilis eius in me fauor tam longe supra meritum quam supra spem ac votum omne meum honorauerat, nunc sub eius pondere fatiscentem dignaretur ei⁹ pietas exonerare. Superos igitur vniuersos precor vt & istos indulgentissimos in me clarissimi regis adfectus Deus, qui solus potest, digna rependet gratia: & mihi quicquid temporis reliquum daturus est, ne periners atque ignatum transigatur otium, non eam modo mentem donet vt bonas horas bene collocare velim, sed eam etiam corporis addat firmitatē, qua possem. Nam (quæ mea socordia est) infirma valetudine nihil omnino possum, Neq; enim mi Erasme oēs sumus Erasmi, vt quod mortalium omnium vni prope modum tibi propitius donauit de⁹, id nos conueniat omnes expectare. Quis enim præ-

ter te

ter te alius id polliceri audeat quod tu preestis
 qui preter ætatis ingrauescentis incommoda
 sic assiduis afflictus morbis vt fatigare atque
 obruere iuuenem valentem queant, quotan-
 nis tamen totius temporis tui rationem, tan-
 quam nihil inde neque anni graues, neq; ad-
 uersa valetudo surriperet, editis libris optimis
 orbi toti nunquam cessas reddere. Quæ res
 vna quum reputantibus vniuersis miraculi vi-
 cem habeat, ad stuporem tamen vsq; miracu-
 lum geminat, quod nihil te deterrent a scribē-
 do (qui vel herculeum pectus oppressuri vide-
 rentur) tot vndiq; in te surgentes vitiligato-
 res tui: quales tibi multos indies exuscitat in-
 comparabilis istius ingenij tui atq; eruditio-
 nis, ingenium etiam tale superantis inuidia:
 ad quas naturæ atq; industriæ tuæ virtutes,
 quum facile se intelligant nunq̄ posse conscē-
 dere, & ferre tamen per animi timorem, quo
 pene dirumpuntur, nequeant, vt infra tam lō-
 ge subsidant, machinātur inter se nimirum, ac
 pro sua quisq; virili moliūtur, si qua possint ef-
 ficere vt tua gloria ad ingloriam ipsorum vili-
 tatem queat assidua detrectatiōe deduci. Sed
 dum saxum hoc Sispheū iam tot annos vol-
 uunt, quid aliud interim tandem tam irritus
 quam improbus labor effecit, quam vt saxum
 semper in ipsorū caput recideret, tu semper al-
 tior & sublimior euaderes. Nam si quid inter-
 dum aliquos, qui neque mali sunt, nec indo-
 cti, commoueat, in quo fortasse tra-
 ctando aliter abs te temperatum stilo voluissent, quid

THOMAS MORVS

magnæ rei est: quum id non modo nulli vni-
 quam scriptori non acciderit, sed nec ipsi qui-
 dem dum notarent tua, sic potuerint tamen
 temperare sibi, vt non idem vitij & illustrius
 quam vt ex ipsorū honore sit, & frequentius
 quā pro libelli cuiusq; modo contigerit. Qua
 in te tanto difficilius veniam merentur illi, qđ
 ignorare non possunt, quam ingenue fateris
 ipse quædam te tractasse sic, priusquam hære-
 ses istę pestilētes orirētur, quæ iam passim graf-
 fantes pessundant omnia, vt si diuinare potu-
 isses tales religionis hostes, ac proditores alia
 quando prodituros esse, mitius ac dilutius ea-
 dem fueris propo siturus: quæ vt tū propone-
 res fortius, diuersa quorundam vitia, quę pro
 virtutibus amplectebātur, extimulabāt. Quē
 animum qui velit tibi vitio vertere, is haud
 dubie sudabit satis, priusquam satis inueniat,
 qua ratione possit sanctissimum quemque
 ex antiquis ecclesiæ doctoribus excusare: qđ
 ego certe non dubito si nostrum hoc seculum
 sic vidissent, vt viderunt suum, nonnulla suis
 quemque temporibus fuisse & cautius & ex-
 planatius enarraturos: quod quia non fece-
 runt, propterea quod dum præsentibus me-
 debantur malis futura non veniebant in men-
 tem, idem nimirum illis accidit, quod isti nūc
 calumniantur in te: nempe vt postea succre-
 scentes hæretici quædam sese iactent ab illo-
 rum scriptis hausisse: quæ res tibi nō cum san-
 ctissimis solū patribus illis, & orthodoxę fidei
 vetustissimis præsidibus, sed cum ipsis es-
 tiam

tiam Apostolis & Euangelistis est, atque ipso etiam seruatore nostro communis: vt ex quorum verbis maxime, imo propemodum solis hæretici omnes dogmata sua falsissima conantur stabilire. Maçte igitur mi Erasme virtutibus istis tuis, & tantum, si quid interdum boni cuiusquam viri anxiam sollicitudinem, vel absq; satis grandi causa commoueat, ne tepigeat tamen ad pios eorum affectus quædam attèperare: alioqui neglectis maleuolorum latratibus, perge placidus iuuandis studijs & promouendis virtutibus nihil remoratus insistere. De illo quem mihi literarum gratia nō etiā religionis commendaueras per quam circum specte sane ac ciuilitate, per amicos quosdā admonitus sum, vt caueā ne mihi sublinatur os: id profecto quo ad fieri per me poterit, curabitur. Neq; enim nescio quantum sit periculi, nouas istas errorum sectas admittere, quæ tamen si sedulo semper hætenus apud nos & præsulū cura & principis autoritate cohibeantur, mirum tamen quibus primum technis irrepere, deinde quanta cum peruicacia nituntur irumpere: neque cessant vnus & alter e nostris, male vertendo scripturas & deterius interpretando, omne genus hæreseos e Belgica (quo se velut in portum aliquem receperunt) in hoc regnum libris nostro sermone conscriptis mittere. Quorū ipsi sic pleuissq; respondimus, vt non valde cuiquam metuam, qui vtrunq; perlegerit: nisi quod quidam & noua per leuitatem, & perniciosa per malitiā ita libenter & cum fa

A D E R A S.

uore perlegunt, vt non ideo assentiant, quia vera credant esse quæ legunt, sed quia cupiant. Sed isti hominum generi, quibus malos esse libido est, nulla vnquam ratione satisfeceris. Mihi studio est pro mea virili ijs præsidio esse qui non sua spõte desciscunt a vero, sed veru-
torum hominum fallacijs abducuntur. Vale
doctissime Erasme ac de bonis studijs optime
merite. Ex ædibus nostris Chelcheicis. Anno
dñi, M, D, XXXII. decimo quarto mēis Iunij.

Tabula affixa ad sepulchrum Thomæ Mori.

Thomas Morus vrbe Londi-
nensi, familia nō celebri sed ho-
nesta natus, in literis vtcunq;
versatus, quum & causas ali-
quot annos iuuenis egisset in
foro, & in vrbe sua pro Shyre-
no ius dixisset, ab inuictiss. Re-
ge Henrico octauo (cui vni regum omniū glo-
ria prius inaudita contigit, vt fidei defensor,
qualem & gladio se & calamo vere præstitit,
merito vocaretur) adscitus in aulam est: dele-
ctusq; in consilium, & creatus eques, proquæ-
stor primū, post Cancellarius Lancastrig, tan-
dem Angliæ miro principis fauore factus est.
Sed interim in publico regni senatu lectus est
orator populi: præterea legatus Regis nōnunq;
fuit, alias alibi: postremo vero Cameraci eorū
mes & collega iunct⁹ principi legatiōis Cuth-
berto Tunstallo, tū Lōdinenſi mox Dunelmē-
ſiepiſco:

flepiscopo, q̄ viro vix habet orbis hodie quic-
 quā eruditius, prudētius, melius. Ibi inter sum-
 mos orbis Christiani monarchas rursus refe-
 cta fœdera redditamq; mundo diu desideratā
 pacē, & lætissimus vidit, & legatus interfuit,
 Quam superi pacem firment faxintq; peren-
 nem. In hoc officiorum vel honorū cursu quū
 ita versaretur, vt neq; princeps optimus ope-
 ram eius improbaret, neq; nobilibus esset inui-
 sus, nec iniucundus populo, furibus autem, ho-
 micidis, hæreticisq; molestus, pater eius tandē
 Ioannes Morus eques, & in eum iudicū ordi-
 nē a principe cooptatus qui regius confessus
 vocatur, homo ciuils, suauis, innocens, mitis,
 misericors, æquus & integer, annis quidē gra-
 uis sed corpore plusquam pro ætate viuido,
 postq̄ eo productam sibi vitam vidit, vt filium
 videret Angliæ Cancellarium, satis in terra iā
 se moratum ratus libens emigrauit in cœlum.
 At filius defuncto patre, cui quam diu superē-
 rat cōparatus, & iuuenis vocari consueuerat,
 & ipse quoq; sibi videbatur, amissum iam pa-
 trem requirens, & æditos ex se liberos quatuor
 ac nepotes vndecim respiciens, apud animū
 suum cœpit perenescere. Auxit hunc adfectū
 animi subsecuta statim velut adpetentis senij
 signum pectoris valetudo deterior. Itaque
 mortalium harum rerum satur, quam rem a
 puero pene semper optauerat, vt vltimos ali-
 quot vitæ suę annos obtineret liberos, quibus
 huius vitę negotijs paulatim se subducens sus-
 ture posset immortalitatē meditari, eam rem
 tandem

tandem (si cœptis annuat Deus) indulgentissimi principis incomparabili beneficio resignatis honoribus, impetrauit: atque hoc sepulchrum sibi, quod mortis eum nunquam cessantis adreperet, quotidie commonefaceret, translatis huc prioris vxoris ossibus, extruendum curauit. Quod ne superstes frustra sibi fecerit, neue ingruentem trepidus mortem horreat, sed desiderio Christi libens oppetat, mortemque ut sibi non omnino mortem sed ianuam vitæ felicitioris inueniat, precibus eum pijs lector optime spirantem precor defunctumque prosequere.

EPITAPHIUM INIBI FIXVM.

Chara Thomæ iacet hic Ioanna vxorcula Mori,
Qui tumulum Aliciæ hunc destino, quicque mihi,
Vna mihi dedit hoc coniuncta virentibus annis,
Me vocet ut puer & trina puella patrem.
Altera priuignis (quæ gloria rara noueræ est)
Tam pia quam gnatis vix fuit vlla suis.
Altera sic mecum vixit, sic altera viuit,
Charior incertum est hæc sit, an hæc fuerit,
O simul o iuncti poteramus viuere nos tres
Quam bene, si fatum relligioque sinant.
At societ tumulus, societ nos obsecro cœlum,
Sic mors, non potuit quod dare vita, dabit.

EPITAPHII FINIS.

Thomas Morus Erasmo Roterodamo S. D.

Inas abs te literas accepi, alteras Friburgi datas. VII. Februarij proximi, alteras hic Quirinus attulit, qui præter literas impartiuit alia, quæ in regionibus istis acta digna cognitu sunt, quæ quod me scire voluisti, magnas tibi gratias ago. De rebus tuis omnia potes e Quirino cognoscere, qui mihi videtur & probus esse & diligens. Gaudeo tua causa, & quoniam te amo, etiam mea, præsentem Cantuariæ præsulem non minorem erga te amorem præ se ferre, quàm præstitit olim Vuaramus, quo non alius vixit tui amantior: qui si visus est in fine ad dandum signior, ipsa res indicat impares facultates non imparem animum fuisse in causa. nã mortuus est supra quam quisquam credat pauper, nisi quod non defuit vnde dissolueretur debita; neq; ita multum debuit, sed post impensa iusta funeri, non admodum multum superfuit. Dunelmensem haud dubie vehementer exhaurit hoc bellum aut incursiones potius quæ sunt habitæ nobis cum Scotis; nã eius ditio Scotis est contemnenda tam procul a nobis, ut ego tam raro fere ab illo iam audiam quam abs te. Rumor hic erat N. hic fuisse cum Melanchthone vna seruatum per nescio quos diu clanculum, post furtim discessisse: sed is rumor paulatim euasit, & res reperta est falsissima. Rex videtur aduersus hæreticos acrior, quàm Episcopi ipsi. Tyn-

dalus

THOMAS MORVS

dalus hæreticus nostras, qui & nusquã & vbiq;
 exulat, scripsit huc nuper Melancthonem
 esse apud regem Galliæ: semet collocutum cū
 eo, qui illum vidisset exceptum Parisijs, comi-
 tatu CL. equorum, addebat se timere Tynda-
 lus, ne si Gallia per illum reciperet verbū Dei,
 confirmaretur in fide Eucharistiæ contra Vi-
 deñicam sectam. Quã solícite isti tractant hoc
 negotium, tanquam illis delegasset Deus insi-
 tuendum & rudimentis fidei imbuendum ora-
 bery Quod in epistola priore scribis, dubitasse
 te epistolam meam ædere, quum tamen es-
 sent causæ quæ æditam cuperes, non est mi-
 Erasme quod dubites. locutulei quidã apud nos
 spargere cœperant, me quam dissimularem,
 inuitum tamen esse magistratu abdicatum. At
 ego quum sepulchrum mihi faciendum curas-
 sem, non dubitavi rem, vt erat, Epitaphio testa-
 ri, vt contra si quis posset redargueret. Hoc illi
 simul vt descripserant, quum velut vanum nõ
 possent, vt gloriosulum incessabant. Sed ego
 hoc malebam, quam vt alterum illud persua-
 deri sinerem: non mea certe causa, cui quidã di-
 cant homines, modo probet Deus, non multũ
 pensi habeo: sed quoniam in fidei causa libel-
 los aliquot aduersus quosdam nostrõs cõten-
 tiosorum dogmatum propugnatores lingua
 nostrate scripseram, arbitrabar oportere me
 integritatem nominis mei defendere. & ne ne-
 scias quam gloriose scripserim, Epitaphium
 meum accipies: in quo videbis qua conscien-
 tiæ fiducia nihil illis blandior, quo minus de-
me præ:

me prædicent quod libet. Expectaui iam syn-
 dici tempus a gesto ac deposito magistratu,
 nec adhuc quisquam produxit qui de mea inte-
 gritate quereretur. Aut tam innocens fui, aut
 tam cautus saltem, vt æmulis meis necesse sit,
 si me altero nolint, altero saltem sinant gloria-
 ri. Sed de hoc negotio Rex ipse quum alias, tū
 priuatim saepe, tum bis publice pronunciauit.
 Nam supra q̄ meus pudor pati potest vt recen-
 seam, per os ducis illustrissimi, ducis inquam
 Norfolchiæ magni thesaurarij Angliæ, quum
 successor meus homo in primis egregius collo-
 caretur in loco, honorifice iussit de me testatū
 reddere, quod ægre ad preces meas me dimi-
 serit: nec eo singularis erga me bonitas regis
 contenta, reuocari fecit idem denuo multo
 post in sua præsentia in solenni conuentu ma-
 gnatum ac populi, per os successoris mei, in
 ea oratione, quam ex more primam habuit in
 senatu, quem senatum (vt scis) nos perleamen-
 tum vocamus. Igitur si tibi ita videbitur, nihil
 est quod dubites quo minus edas epistolam.
 Quod in Epitaphio profiteor hæreticis me
 fuisse molestum, hoc ambitiose feci. Nam om-
 nino sic illud hominum genus odi, vt illis ni-
 resipiscant tam inuisus esse velim quam cui
 maxime, quippe quos in dies magis ac magis
 experior tales, vt mundo ab illis vehementer
 metuam. Illi de quo scribis (obsequar tuo con-
 silio) nihil omnino rescribam, quanquam lon-
 gam epistolam iam diu paratā habeam: nec
 ob id contineo, quod quicquam pensi habeā
 quid

A D I V S T V M

quid ille aut omnes eius complices vel sentiāt
vel scribāt de me, sed quod nolim onerare me
necessitate rescribendi externis, quā cura pro-
piore tangar respondendi domesticis. Tu mi
Erasme feliciter diu Vale, felicissime semper, e-
rure nostro Chelseico.

Erasmus Roterodamus Iusto Decio Regis
Poloniæ Secretario. S. D.

Am olim sum tibi multis obstric-
tus nominibus, Iuste charissi-
me, sed tu indies accumulandis
officijs me tibi reddis deuinctio-
rem: in quibus illud scito mihi
summopere gratum esse, quod
me de ijs quæ in Polonia publice priuatimq;
geruntur tam accurate facis certio-
rem: quodq; tua cura & amicorum ad me, & meq; ad ami-
cos literæ tuto perueniunt, quū simus tam va-
sto terrarum spacio disiuncti. Grauem hoc
biennio amicorum iacturam passi sumus, præ-
cipue Guilhelmi Vuarami Archiepiscopi Cā-
tuariensis, qui mihi vnus multorū instar erat.
Quo videlicet auidius fruimur ijs qui super-
sunt. Adnitendum etiam vt hanc iacturam
veterum, accessione nouorum sarciamus.
Quam ad rem magis idoneum ne optare qui-
dem poteram, quam tu te tuapte sponte præ-
stas. Fuit aliquoties animus admonere te quā-
dam, sed quoniam videbatur illiberalius, ha-
ctenus visum est dissimulare. Nunc vero quo-
niam indies crescit hominum impudentia, co-

gor admonere præcipuos amicos, ne sibi diu-
tius patiantur imponi. Scis hoc seculo per oēs
terras volitare *πλανήτας* quosdam ne dicam
πλάγους, leberide nudiores, sed quibus nihil dul-
cius ocio & cibo alieno. Hanc si superis placet
appellant libertatem. Ex horum numero sunt
qui nouum commēti aucupium, vel ex scriptis
meis, vel ex aliorum sermone perdiscūt, quos,
quibus locis habeam amicos nō frigidus. Per
hos obambulant, iactantes se famulos ac dis-
cipulos Erasmi, atque adeo si diuis placet, a-
cetrinos mei nominis defensores, paratos p̄
Erasmo non tantum *μονομαχίην*, verum etiam
ἀποθεάσειν. Affingunt de me quæ credunt fore
iucunda amicorum auribus. Erasmiū pancra-
tice valere, cedere diuinas lucubratiōes. Quid
multis plane triumphare. Interim suauiter ac-
cipiuntur aliquot diebus, interdum & mensi-
bus, nec absq; viatico dimittuntur. Quotquot
enim huius artificij sunt, quo cūq; veniunt, ve-
niunt a latronibus spoliati. Sed facetius est; qđ
nonnulli quęstū hunc venātur ab ijs quos ex-
istimant Erasmo male velle. Apud quos mira
narrant, alij Erasmus equo delapsū fregisse
cervicem, alij decumberē morbo inmedicabi-
li, alij sepultum esse: ac ne quis dubitet, addūt
locum, annū, mensem, diem & horam. Postre-
mo seipsos adfuisse sepulturæ, ac tumulum cal-
casse pede. Nec defuerunt qui spargerent, Eras-
mum vna cum Oecolampadio cæsum virgis
iectum Basilæa. Et his histrionibus a suo ap-
c plauditur

A D I V S T V M

plauditur theatro. Quumq; toties res ipsa vā-
 nitatem illorum redarguerit, tamē non pudet
 subinde similia confingere. Oportet enim insi-
 gniter perfricuisse frontem, qui tales agunt fa-
 bulas. At periculum est, ne per hos fiat, vt ne-
 tum quidem credat vita defunctus, quum re-
 uera diem obiero supremum, qui profecto lō-
 gius abesse non potest, tum seni, tum valetudi-
 nario, tum tot laboribus ac molestijs exercito.
 Verum horum me miseret, quibus nihil aliud
 precor quam mentē a meliorem dari. Ad En-
 comiastas meos redeo, quorum technæ dissi-
 mulari poterant, nisi quidam nimis impuden-
 ter emungerent amicos, summas non medio-
 cres a diuitibus ac principibus extorquentes,
 vt per illos obstrictus fiam, cogarq; gratias a-
 gere eorum nomine, quos aut non noui, aut
 tales noui, vt nulla re bona dignos existimē.
 Ante annos iam ferme decem Basileę iuuenis
 quidam in pugna deprehensus, quia ad incla-
 matā pacem gladium noluerit recondere, qđ
 tibi crimen est tantum non capitale, coniectus
 erat in carcerem, mihi ne de facie quidē notus.
 Suspicio aliquando fuisse ex operis typogra-
 phicis. Ab amicis perpulsus sum, vt per Regis
 Anglię legatum qui tum forte aderat, virum
 eximie candidū, impetrarem illi veniam. Pri-
 die orator honoris gratia nos inuiserat, quod
 accepisset me super occupationes non satis fir-
 ma esse valetudine. Et tamē apud me tantum
 valuit quorundam efflagitatio, vt ob nihil nu-
 gōnem prodirem ad legatum regium, ipse le-
 gatus

gatus perditū nebulonis, Vesperī conueni legatum occupatissimum, exposui rem paucis, post tridie liberatus est ille bellator. Hoc beneficiū mihi magno æstimauit senat⁹, coactusq; sum illi p̄ eo gratias accurate agere. Expectas hic vt dimissus ille mihi gratias egerit? Eodē die quo fuerat dimissus, in ædibus typographi vīno illius temulentus, lingua sic debacchatus est in Erasmus, vt nudato gladio minitaretur necem si adesset. Post tridie rogatus an illa dixisset ex animo, excusauit ebrietatem, efficax apologia apud hoc tribunal. Hūc vt suspicor stomachum conceperat in me, quod illi viderer parum fauere Euangelio, quod tū illi haud scio vbi sepultum refoderant. Hęc tum tēporis me clam omnia. Discessit ille me insalutato, peruenit Constantiam, Illic apud Botzemum amicum vnice candidum, iactauit se famulū meū, & a me summa cū gratia dimissum proficisci nescio quo. Acceptus est ali quot dierum hebdomadas humanis, nec absq; xēnio dimissus. Id post casu ex Botzemi narratione cognouit; Nec dubito quin similia designarit apud alios, præsertim apud Melanchthonem, qui cū nouerat mihi amicitiam esse non vulgarē, satis adhuc gratioſo apud magnates, qui tum Luterano fauebāt instituto. Alterum scio tibi notum esse, frequenter enim adiit Poloniam; Isthic apud potentes ac liberales *Ελεξαομίσσ* prædicabat se famulum Erasmi, ab eo missum vt omnes salutaret amicos, quum Basileæ vix mihi de facie notus esset, adeoq; me veneraba

A D I V S T V M

tur vt nunquam obuiο dignatus sit aperire cā
 put. Hac tamen arte corrasit aureos non pau-
 cos, vt iam in ocio degat μάλα ευαγγελικῶς,
 mihi nihilo æquior, quam si a me spoliatus es-
 set suis facultatibus. Alius quidam adiit me,
 nunquam antea visum, nec visus ipse. Redibat
 Roma, repetens Brugas, vbi vixerat. Nec dissi-
 mulabat se fuisse Franciscanum, quum id non
 percontarer. Quum viderem male cultum, ro-
 gabā vnde suppeteret viaticum. Ait ingenue,
 mendicato viuere sese. Quum vix crederem, es-
 se tantam hominum liberalitatem, addebat
 sese in Germania simulasse, Erasmus esse sibi
 dominum. Demiranti meum nomen tam esse
 gratiosum apud Germanos, respōdit, omnes
 libenter dedisse famulo Erasmi, præter duos sa-
 cerdotes in oppido Loffenburg, qui dedere
 quidem, sed obmurmurantes quod Erasmi fa-
 ceret mentionem. Ibi certe sanctius illi fuit nō-
 men Erasmi quam Francisci. Quid ipse fece-
 rim rogas? Quid aliud? Risi simplicem homi-
 nis impudentiam, & pro honore mihi habito,
 dedi nummos aliquot in viaticum. Quidā ha-
 bent orationem meditatam, quam edidicerūt
 ea verbulis aliquot immutatis vtuntur apud
 multos. Si non recipiuntur ad colloquium,
 mittunt scriptum. Rogati vnde & quo, alijs
 alia respondent, vtcunq; commodum est ad
 extorquendum aliquid. Nonnulli quoniam
 metuunt ne a famulis submoueantur a cōgres-
 su, nisi ab amicis adferant literas, mentiuntur
 se habere, sed eius esse generis, vt de manu in
manum

manum sint reddendæ. Vbi data est alloquendi copia, summa orationis hæc est, cupiunt saltem consilio adiuuari. Ad quid? vt absoluaui profectioem meam. Quid obstat? Deest viaticum. Quæ necessitas adegit ad istam legationem? Vt viderem doctos, & te in primis. Quo consilio putas parandum viaticum? Si tu dederis. Expeditum consilium. At istuc est auxilium petere nõ consiliũ. Alij respondent, se querere conditionem. Quam? Vis famulari cupiam, aut in Typographorum officinis operari? Nequaquam. Quid igitur? Cupio vacare literis. Quibus? Bonis. Pudet enim fateri, se nouorum dogmatum amore teneri. Sed ad studia suppetit viaticum? Nequaquam. Quid igitur spei? Si quis suppeditet. Homines suaves, Ab ignotis atq; etiam diuersæ religionis hominibus postulant, vt in ocio viuant suo arbitratu suoq; comodo. Hæc scio tibi videri ridicula, nugæq; sed hæc nugæ seria ducunt. Si magistratus perpenderent quam non expediat rei. iuuenes ocio assuescere, ac mundum paulatim impleri curiosis & ignauis errorib9, mature studerent occurrere periculo. Iã eadẽ discunt pueri, sub ymbra scholæ mendicantes, nec aliud quam ludentes. Si inuitentur vt inseruiant alicui, recusant; vt discant scribere quo lucrentur aliquid, nolunt. Adeo dulce est illud miserum ac sordidum ocium. Quid porro fiet de talibus posteaquam adoleuerit ætas? Nesciunt literas, oderunt religionem, nullam artem didicerunt, Quid nisi vt procurrant in bel-

A D I V S T V M

lum, & sub militiae titulo discant latrocinium.
 Germania gignit ingenia neutiquam infelicia, si accederet a teneris annis recta institutio.
 Sed his peiores sunt, qui quum & ætate sint
 proeecta, & literas sciant, & sacris sint onusti,
 tamen otiosi vagantur militari specie, impu-
 denter abutentes, non meo tantum, sed ma-
 gnorum regum ac principum titulo, quum
 nulli profus inseruiant, nisi Como & huius
 uxori Methæ, non aliter quam gulæ ventriq;
 sint nati. Horum stratagemata nunc non refe-
 ro. Est enim *ἰδιώτης κακῶν*. Tantum admoneo,
 vt & ipse a talibus caueas, & amicos vt caueat
 admoneas. Quomodo cauebo in quibus? Si ni-
 hil illorum fabulis credas, nisi literas a nobis
 attulerint mea manu notatas, in quibus no-
 minatim commendentur. Dicent se incurrisse
 in latrones, omnibus exutos bonis, ademptis
 etiam epistolis. noli credere. Fucum tu pro tua
 prudentia vel ex ipso vultu deprehendes.
 Quanquam ne epistolis quidem facile fidem
 habeas. Senæ discipulum habui Archiepisco-
 pum titulo S. Andreae, Jacobi Scotiae Regis
 nothum, dexterrimo ingenio iuuenem probe-
 q; indolis. Is in marginibus codicis quæ nūq;
 videram sic effinxerat manum meam. vt mihi
 plane fuerit impositurus, ni certo scissem eum
 codicem nunquam a me lectum aut visum.
 Urgebat ille dicens me fuisse oblitum, alioqui
 vt de inquit, hæc manus tua? Agnosco in quã
 manum, sed librum nec hūc nec huic similem
 ynquam antehac vidi. Tandem ridens fassus
 est

est artificium suum. Addam his vnā hysto-
riolam, nec te pluribus onerabo. Christopho-
rus Longolius vir in literis magnus, futurus
maximus, si fata dedissent longius æuū, an-
te annos ferme duodecim nos Louanij inui-
sit, repetiturus Italiam. Post vnum atque al-
terum conuiuium petijt solitarium colloqui-
um. Datum est. Rogauit ecquem nossem Syl-
uium? Respon-di me legisse carmina cuius-
dam Ambrosiani. Mouit caput, præterea Fran-
ciscum Syluium Louanij videram. Vterque,
inquit Longolius, vetulus est, hic de quo per-
contor septendecim aut octodecim annorum
erat. Quum videret me non alium nosse Syl-
uium, exponit rem plane iocularis audaciæ,
vt ait Comicus. Venerat Romam adolescens,
qui se ficto vt suspicor nomine Syluium ap-
pellabat, elapsus, vt aiebat Longolius, e con-
tubernio Benedictinorum. Acceperat mihi
arctissimam esse necessitudinem cum Paulo
Bombasio, quo neminem Italum expertus
sum ingenio candidiore. Senserat Leonis De-
cimi propensum in me fauorem, quo vtinam
fuissem dexterius vsus. Hic Syluius confingit
duas epistolas tanquam a me scriptas in ip-
sius commendationem, alteram ad Bomba-
sium, alteram ad Leonem. Bombasio facile
imposuit, homini minime suspicioso, tum mi-
hi sic amico, vt si quis vel salutem attulisset ab
Erasmo, fuerit toto pectore complexurus. Il-
lud generosæ cuiusdam audaciæ fuit, quod si-
bi tam impudentis fuci cōsciū, nō veritus est

D E C I V M

adire principem totius orbis maximum Leo-
nem pontificem. Habeo inquit, epistolam ab
Erasmo. admissus est, reddit confictas literas.
Quis suspicaretur iuueni tam audax facinus
in mētem venire potuisset? Leo pro sua huma-
nitate complexus est hominem, & utroq; bra-
chio subleuauit procumbentem omnia polli-
citus. Tantum valuit Erasmi ficta commēda-
tio. Quum autē Syluius moraretur redire ad
summum pontificem, ipse Leo sua sponte ro-
gauit, vbi esset ille iuuenis ab Erasmo commē-
datus. Is autem febre correptus in itinere pe-
riit priusquam ad pontificem perueniret, qui
tum agebat Ostiæ. Sic interrupta est ea fabu-
la, alioqui multos actus habitura. Si qua si-
milis auis deuolarit in vestram Poloniã, fac
amicos admoneas, præsertim candidos ac
munificos, nominatim R. D. Petrum Episco-
pum Cracouiensem, Andream Critium Episco-
pum Plocensem, Ioannem Dantiscum Episco-
pum Culmensē, Erasnum Abbatem Claræ
tumbæ, Ioannem Lascanum præpositū Gnes-
nensem, Seuerinum Bonerum, Antoninū Me-
dicum, & si qui sunt alij qui nos impense dili-
gunt. Non quod obstem quo minus illi suas
opes in quos voluerint erogent, sed quod a-
micis nolim imponi mei nominis lenocinio,
nec me his falsis nominibus obligari. Te cum
omnibus tibi charis opto quam prosperrime
valere. Datum apud Friburgū Brisgoiæ Ca-
lend. Nouembribus, M. D. XXXIII.

Clariss.

CLARISS. VIRO D. DOCTO 21

ri Iulio Pflug serenissimi Georgij
ducis a consilijs,

Literas tuas ornatis. Iuli semper desidero, veniunt enim mihi multo gratissimæ. Scribendi tamen officium nunquam abs te requiro, qui sciam istam humanitatem tuam nusquam in officio cessare posse. De synodi decretis factus sum aliorum literis certior. Bene habet, si Conso litatum est, nunc superest, vt $\delta\upsilon\epsilon\nu\acute{\alpha}\lambda\iota\omicron\nu$ nobis propiciemus. At non nihil vereor, ne $\tau\rho\iota\varsigma\ \mu\acute{\epsilon}\gamma\iota\sigma\tau\omicron\ \epsilon\kappa\epsilon\acute{\iota}\nu\omicron\sigma\ \mu\omicron\lambda\lambda\ \tau\rho\iota\sigma\tau\acute{\epsilon}\phi\alpha\nu\omicron\sigma$ faciat quod remiges solent, qui quum alio spectet, alio nauim impellunt. Sed quando hæc vt ait Homerus, $\theta\epsilon\acute{\omega}\nu\ \epsilon\pi\iota\gamma\acute{\nu}\omicron\sigma\tau$ sita sunt, nobis nihil restat nisi vt precemur lætum exitum. Epistolam meam laudum tuarum buccinatricem, quam dicas non satis intelligo. Nec tamen est mi Iuli quare eo nomine gratias agas. Scitum est illud Euripidis ni fallor, cui quum quidam dixisset, ego te ubiq; & apud omnes magnopere prædico, & ego inquit illud tibi præstiti, vt vera prædicares. Retulit laudatori gratiam, qui se præbuit laudibus dignum. Vale. Datum Friburgi X, Calend. Septemb. An. M. D. XXXII.

GENEROSISS. ADOLE:

scenti D. Petro a Castello Des.

Erasmus Roterod. S.

c 5 Quod

AD PETRVM

Vod non statim pro tuis lautis-
 simis mi Petre Xenijs, sed lautio-
 ribus literis gratias egi, si forte
 miraris, tum temporis gemino
 grauabar incommodo. Nā ad-
 pituitā quæ me permoleste dis-
 cruciabat, accessit noua laborum sarcina, quæ
 vel sola vegetū & integrū requireret ingeniū.
 Nā ad agiorū opus mihi *αἰθια αἰ* parturiendū
 erat. Qui quidem labor me iā Apolthegma-
 tum rapsodia delassatū excepit. Sic datur Era-
 mo respirare. Hæc itaq; mihi deuoranda sunt
 posteaq; memet huic ascripsi glebæ. Nunc igi-
 tur quando paulo cōmodior esse cepit valetu-
 do, & minus vrget laborū sarcina, epistolā illā
 mi Castellane tuā quā perpetuæ tuæ erga me
 fidei beneuolentiæq; velut obsidem esse volui-
 sti, lubens relegi, non ob id tantum quod mi-
 hi non secus atq; in speculo representat, rarā
 quandā ac pene dixerim fatalem tuam in me
 pietatem, verum etiam quod Græcarum vocū
 emblematis picturata testatur te pari stu-
 dio vtrinq; literaturam amplecti. Quo sane
 nomine mihi videris egregie fortunatus, cui
 florentibus annis *το τοι δὲ βρωτα* deus immise-
 rit, vt tibi dulcius sit in mûsarum uiretis ob-
 ambulare, quam conuiujs aleaue bonas
 horas perdere male. Colloquiorum opus
 parum auspicias auibus genioq; sinistro na-
 tum videri poterat, nisi mihi te vt scribis mul-
 tosq; tui similes conciliasset. Posteaq; enim iu-
 xta prouerbū, omnibus placere ne Ioui quia-
dem

dem fatis concessum est, non mediocre solati-
um est, aliquot candidorum hominū emerui-
se calculum. Sed vtinā eiusmodi sit argumen-
tum illud, vt quod sicuti scribis, arrisit puero,
perpetuo probari mereatur. Veniet enim tem-
pus quū tu quoq; forsitan dicturus es, non ea-
dē est ætas, non mens. Quid in Colloquijs vi-
deris, nescio, forsitā amor oculis tuis fecit præ-
stigiū, cui frequenter vt ait Siculus illē τὰ μὴ
καλὰ καλὰ πέφανται. De nostro congressu non
est quod vel mihi gratias agas, vel tibi gratu-
leris. Neq; enim Erasmum, sed Erasmi vmbra
vidisti. Quid enim aliud est, γέρον ἀνιζήσκει
καὶ ὄναρ. Verum si tantus est amor in me tuus
ornatissime iuuenis, vt iuuet etiam cum um-
bra colloqui, istius quidem voluptatis scito ti-
bi paratam fore copiam, quoties erit commo-
dum. Quod si quando possis istam si non tra-
gicam, certe splēdidam personam quam tibi
fortuna imposuit, deponere, & vno Claudio
Alberico velut Achate comitatus ad pullum
simul lacerandum venire familiariter, aut eti-
am inuocatus si libet, obrepere, quemadmo-
dum Nasica solet Ennio, iuuaret interdum ta-
li contubernio repubescere. De perdicibus iā
iterum missis habeo gratiam, nec illibenter
debeo pro tuo in me studio. Nolim tamen te
posthac eadem teneri solitudine, quando-
quidem corpusculum hoc prope tam aridum
est, quam est σὺφαρ. Vix iam fert istarum au-
um esum. Itaque tum pro dono meditabar di-
sichon,

AD PETRVM

Lauta mihi Petre mittis edulia, sed stomachus deest.

Vis mage quæ placeat mittere, mitte famem.

Demitor autem quæ Apophthegmatum opus octo iustis voluminibus absolutum libellum appellandum putaris, nisi quod arbitror hoc tibi dictum φιλικῶς καὶ ἐρωτικῶς μάλλον ἢ μετωλικῶς. Nam & quæ tenere amamus ὑποκοσμηστικῶς ὀνομαζόμενον vxorculam, filiolum, cotaculum, solatiolum, Vtinam autem ille libellus tantum voluptatis simul & vtilitatis adferat studiosis, quantum mihi sudoris attulit. Sunt quibus facile videtur Apophthegmata aut Prouerbia scribere, sed libros & chiliadas scribere difficile est: qua de re accipe distichon nostrum,

Perfacile est fateor prouerbia scribere cuius,

At perdifficile est scribere Chiliadas,

Supereft ornatissime iuuenis cōprecati Christum Opt. Max. vt ego istam tuam in me beneuolentiam perpetuo merear, Tu vero erga liberales disciplinas ac beate viuendi magistram philosophiam indies magis ac magis incalescas, honestissimumque senectuti viaticum mature colligas. Quod me pulsu iubes explorare quid tinnias, quid opus est exploratore pulsu, quum tu tua sponte iam dudum de clares tibi in pectore καταρὰ ἢ χρυσᾶ εἶναι τὰ πάντα. Habes rursus epistolam non solum αὐτογραφον, verumetiam αὐτοχειδίωσ effusam, eoque κακῶς γραφον. Atque hoc ipsum tibi fortasse gratū

AD GERARDVM ' 23

se gratum erit, vt solent amantes neuis amico-
rum delectari. Sed desino. Vale. Friburgi 24
die Septemb:

DES. ERAS. ROT. CLARISS.

viro D. Gerardo ab Assendelf, Equ.

aurato & Hagensis senatus

Præsidi S.

Vbinde mihi literis suis aurem
vellicat Talestus meus vir claris-
sime, vt ad te dem aliquid litera-
rum, quib⁹ saltem declarem mi-
hi tuum erga me studium, haud
quaquam vulgare, & notum &

gratū esse, quod profecto est, vt esse debet gra-
tissimum. Verum si quis ignoret quam in igs
laboribus distringar hac valetudine, hac æta-
te, cui flagitanti iam olim missio rudisq; debe-
tur, fortassis hac in parte desiderabit in me plu-
sculum humanitatis. Contra qui cognitum
habeat quas clitellas tergo sustineam, mirabi-
tur me cuiquam omnino scribere, nisi magna
quæpiam vrgeat necessitas. Me vero etiam
pudor quidam a scribendo deterruit, quod
vererer ne nullo dato argumēto homo tenuis
ad virum præpotentem scribens viderer alicui
non tam gratias agere quam venari gratiam
Nunquam fuit tam correctis moribus vllum
seculum, quo non aliquid præclaræ rei molie-
tibus liuor exhibuerit negotium, non obla-
trarint canes, non obgarrierint picæ & graccu-
li. Sed non arbitror vnquam fuisse seculum,
quo plus licuerit vel calumniæ vel ingrati-
dini.

AD GERARDVM

dini. Eoq; mea quidem sententia, non minus
 debetur ijs, qui vitos egregijs dotibus prædi-
 tos, vel benignitate sua fouent, vel authorita-
 te tuentur, vel testimonijs ornant, vel applau-
 su ac laudibus excitant, quam illis ipsis, q; suis
 vigilijs suaq; industria de studijs deq; rep. be-
 ne mereri nituntur. Tale si quid in me esset, gra-
 tias agerem tibi meo nomine, quod candido
 tuo suffragio, & studijs meis calcare addas, &
 aduersus maleuolorū latratus προμαχον præ-
 stes ac ἰπερασπιστῶν. Nunc quoniam nihil in
 me reperio, quod istum fauorem promerea-
 tur, apud me quidem erubesco, sed hoc ma-
 gis arbitror me tibi obstrictum, quo minus
 isthuc honoris promereor. Itaq; tibi vir egre-
 gie non tam meo priuatim, quam publice stu-
 diorum ac pietatis nomine gratias ago. Siqui-
 dem dū mihi sic faues ob eas res, quas in me
 fitas esse credis, nimirum ipsis virtutibus ist-
 huc honoris habes, quibus optimo iure fa-
 uent omnes vere nobiles. Proinde dignus es
 Assendelse generosissime, quem omnes ubiq;
 liberalium studiorum ac veræ pietatis cultores
 diligant: præsertim quum verisimillimum
 sit eos, qui doctrinam ac religionem suspiciunt
 in alijs, ab his non esse alienos. Tu certe vt ac-
 cipio, non minus ornas Hollandiam præcla-
 ris animi dotibus quam maiorum imaginibus.
 Nam generis ornamenta bona ex parte
 debes vel maioribus tuis, vel fortunæ: ista tibi
 propria sunt. Pro candore tuo fateor me tibi
 plurimum debere, & sane debeo q̄ lubens. Vti
nam &

AD GVILHELMVM 24

nam & de tuo iudicio mihi possim merito gratulari. Habes professum nomen, habes clientem tibi deditum, cuius obsequium si qua in re volueris requirere, faxo intelligas, vt desint omnia, certe promptâ & accinctam voluntatem non defuisse. Libebat pluribus tecum agere, sed interpellant labores. Nam præter alia minutiora, eodem tempore excuduntur Basileæ Adagia aliquot centurijs aucta, & Lutetix Hieronymus vix æstimandis laboribus iâ quartum a me recognitus. Opto te cum omnibus tibi charis q̄ prosperrime valere. Datum apud Friburgum Brisgoiæ quarto Calen, Nouembris. Anno M, D, XXXII.

DES. ERAS. ROT. CLAR. D,
Guilhelmo ab Horion S.

Dignatissime vir, mari tranquillo nauigare nō est difficile, sed magna tempestas requirit artificem, qui rectum teneat clauū. Olim quum paganorum sæuitia tormentis ac mortibus de-

bacchares in Christianos, erat secessus q̄ se reciperēt; illic abditi velut in altero mūdo quietā agebant vitā; Nunc rebus vndiq; sic exulceratis, in quē portum se recipiat aliquis? Ego sane nullū video, nisi quis in seipsum secedat & animi tranquillitatem in ipso querat animo. Solus enim Christus vere tranquillat animū. Is intra nos est si velimus. Abunde magnum solatium suppeditant libri Christum spirātes. horū alloquio quid esse potest, in hac vita, vel iucundius

AD GVILHELMVM

iucundius vel salubrius. Hac in parte felicitati tuæ gratulor, cui contigerit ocium cum dignitate. Mihi iampridem flagitanti rudem, in hac arena cadendum est. Vnum hoc me cōsolatur, quod iā e propinquo apparet portus ille communis, qui fauente Christo, laborum ac molestiarum omnium finem allaturus est. Forsitan miraris, quod hæc ad te ignotus. Nō potes me tibi prorsus ignotum dicere, quum tecum vt scribis crebro fabuler, vtinam te digna. Olim Louanij cognoui iuuenem quendam, Hornici cognominis. Sed eum arbitror te non esse. Equidem cupio ascribi in numerū tuorum clientum, paratus ad omne obsequiū si quid erit in quo possim tibi gratum facere. Bene vale. Datum Friburgi. XXI. die Aprilis. An. M. D. XXXIII. Quum hæc scripsssem, relecta quadam epistola Goclenij, qua petit vt tribus verbis te salutarem, inter schedas confusas repperi & tuam ad me epistolam, quam aut non legeram, aut vt fit, in tanta turba epistolarum legeram parum attente. Subuerebar ne parum frontis habere viderer quod ignotus vltro te literis lacesserem, sed hoc scrupulo me tua liberauit epistola. Prior ad amicitiam prouocasti; inhumanitatis futurum erat non rescribere. De reditu meo prorsus incerta res est, Corpusculum hoc collabitur, tātum abest vt magnis itineribus sufficiat. Et aula nostra pertusum est dolium, sitit semper, dat nihil: cæteri tantū obtreçant, & qui student videri magni fautores, nihil aliud quam deplorant. At

istuc

istuc est conduplicare miseriam. In calce in-
quis? Egone hominem clarum & candoris
eximij conscribam in calce amicorum? Tum
vere essem, quod olim fuisse dicuntur Bataui,
trux & a gratijs alienus. Inter præcipuos ami-
cos ac patronos scribetur Guilhelmus Hori-
on. Et si qua in te meum desideras officium,
fac periculum, num hæc ex animo loquatur
Erasmus. Rursum vale mi vir clarissime, Fri-
burgi eodem die & Anno.

Dés. Erasmus Rot. Eustathiô Chapusio
Oratori Cæsaris in Anglia. S.

NVLla possessio charior aut
p̄ciosior sincero amico. At-
quum alioqui non ita mul-
tum absim ab Iro, tamen in
hoc opum genere mihi Lu-
cullus quidã videor, q̄ quoti-
die comperio longe plures
esse amicos, quam existimabam. Falleris mi-
hi crede, si putas mihi sacerdotium opimum
futurum fuisse gratius, quam Eustathium a-
micum, cui⁹ imaginẽ in literis tuis expressam
summa cum voluptate perspexi. A deo fluunt
in affectato quodam candore ac puritate, vt
hinc ingenium ab omni fucō alienũ facile de-
prehẽdas. Accessio aut si maior cognitio ami-
corum hoc tempore ob id mihi iucundior est
quod annus superior quosdam eximios ade-
mit. In Anglia Archiepiscopum Cantuarien-
sem, vnum *Ἐπιτομὴν ἀντάξιον ἄλλων*. In comitatu
Cæsaris Alphonsum Valdesium: In Polonia
d Christo

AD EVST. CHAPVSIVM

Christophorum a Schidlouicz, eius regni sui
 premium, Cancellarium. Cæteros taceo, fortu-
 na minore, sed pari sinceritate: inter quos est
 Zacharias Deiotarus Phrysius qui solet famu-
 los meos quos interdum in Angliam ablega-
 te cogor, iubens & alacriter excipere. Id officiũ
 eo fuit gratissimum, quod vulgaria diuersoria
 parum tuta sunt a contagio sceleratæ peliis,
 quæ nuper ab Anglis quibus iam plusquam
 quadraginta annis nimium familiaris est, in
 nostras regiones demigrauit. Proinde quod
 Quirinum meum isthuc collegeris scito te ma-
 gnam solidamq; apud me inisse gratiam. At-
 que is quoniam tũc rem parum ex animi mei
 sententia gessit, quorundam amicorũ tui dissim-
 ilium opera, rursus istuc emandatus est, si
 forsitan hæc alea mihi cadat fœlicius. Quam
 imaginem in scriptis meis videris nescio, vn-
 de tantam amoris flammam conceperis, quã
 sciam infra mediocritatẽ mea esse omnia. Ve-
 rum hoc ampli⁹ debeo tuo in me studio, quo
 minus agnoico in me meritorum. Certe nihil
 præterea est Erasmi, quod tu spectatu dignũ
 existimes. Videres enim non hominem, sed
 σὺφας, ac simpliciter miserum, nisi persuasum
 haberemus, hoc exuuiio deposito, nouum ni-
 tidumq; iuuenta animal emeriturum. Quibus
 fluctibus iactet, quibus agiter ventis tu quo-
 que videris agnoscere, sede propinquo appa-
 ret portus, molestiarum omnium finem allatu-
 rus fauente Christo. Male audio, proscindor
 linguis, idq; potissimũ ab his de quibus opti-
 me lum

me sum meritis. Dicas esse fati mei. Sed tamē typographi aiunt vix aliud nomen esse vendibilis. Crederem illos blandiri, nisi sic a me semper aliquid flagitarent, si nihil aliud certe præfatiunculam. Addam aliud argumentum. Mundus nunc vndiq; plenus est erronum, qui vel deseruere sua sodalitia, vel alias ob causas profugerunt. His quoniam fere Leberide sunt nudiores, varijs artibus quærendum est viaticum. Nam venter mirus est artifex. Quidam e scriptis meis norunt amicos meos, Hos ad eunt, iactāt se esse famulos ac discipulos meos, etiam si nunquam me viderint. Atque hoc fucus non mediocrem pecuniam extorquent ab illis. Vbi metunt ne fucus deprehendatur, mutant pascua. Hoc te nescire nolui, ne cui credas, nisi qui nominatim literis meis cōmendetur. Quanquam vix isthuc satis est. Dicam quod rideas. Cum Louanij esset apud me Christophorus Longolius, narrauit iuuenem quendam elapsū e Benedictinis, nomine Syluium, ficto opinor, venisse Romam, at tulisse literas meo nomine scriptas ad Leonē pontificem, quibus diligenter commendabatur. Audierat enim me tum apud Leonem esse gratiosum, nec dubito, quin effinxerit manum meam. Pontifex hominem utroq; brachio complexus est, omnia pollicens. Quumque is nescio quō profectus esset, Leo vltro rogauit, quare non rediret Syluius. Sed ille correptus febre periit. An non hanc merito dicas audaciam iocularē? Sed vt finiam vit

d 2

egregie,

AD EVST. CHAPVSIVM

egregie, tamen si me hoc nomine superas, quod
 prior & literis & officijs ad amicitiam prouo-
 casti, tamen quod superest, enitar ne mutua
 beneuolentia videar parum respondisse. Por-
 ro si quid erit in quo tibi vicissim, vel commo-
 do vel voluptati esse queam, experieris prom-
 ptam & amicam voluntatem non deesse Eras-
 mo, vt alia desint omnia. Cætera si libebit, co-
 gnosces partim e schedis memorialib. quas
 tradidi famulo, partim ex ipsius oratione, quæ
 expertus sum esse bonæ fidei, minimeq; vanū.
 Maiorem in modum doleo Anglis negotium
 exhiberi a Schottis. Videor enim mihi plus
 isti regioni debere, quæ mihi tot eximios pe-
 peperit amicos, quam ei quæ me genuit. Ves-
 hementer tamē angit me Hollandia indignis
 tractata modis tum a Danis quod nouum est
 tum a Germanis quod nouum non est. Oraculū
 erat quod dixit Hesiodus πῦμα κακῶσ γέιτων.
 Ista sunt τῶν ἀρχόντων λοξὰ στρατηγίματα.
 Opto tibi omnia læta vir amicissime. Datum
 Friburgi Brisgoiæ XXIII. die Aprilis Anno
 M. D. XXXIII.

ERASMVſ ROTER. CLAR.

V. D. Abeli Colstero S.

Pistola tua salib⁹ Atticis vn-
 dique scatens, præterquam
 quod festiuissimis leporibus
 exhilarauit animum meum,
 etiam hoc nomine fuit in pri-
 mis iucunda, quod declarat
 te & recte valere, & suauiter
 agere.

AD ABELEM COLSTERVM 27

agere, quod vt tibi perpetuum sit precor, vir animo meo charissime. Liberet tibi *συμπαιξέειν* nisi hoc tempore centum epistolas scribere cogerer. Risi quod scribis meam epistolam tam fiticulosam, quæ tantum humoris potuerit ebibere, tam leuem, vt suberis vice tantum virum sustinuerit, ne mergeretur. Magnus ille ac mirificus Erasmus quem te vidisse prædicas mihi prorsus ignotus est, nec vsq̄ visus aut auditus. Deterior illa pars iam plane *σῦφαρ* est. Vtinam melior illa, vel aliqua ex parte accederet ad istam præclaram imaginem, quam nobis in epistola tua depingis. Sed hac de re tecum non disceptabo pluribus. Si quid in me boni est, dei donum est: nec tibi possum honeste succedere, cui talis visus est Erasmus per nebulam, quam amor immodicus & singularis ingenij tui candor oculis tuis offudisse videtur. Ex eodem fonte manat ista gratulatio, qua in magna felicitatis parte ponis quod Erasmicorum amicorum albo contigerit ascribi. At ego multo iustioribus de causis mihi gratulor, cui tam feliciter cesserit perfrieta frons & absterfus pudor, vt amicorum catalogum tam splendido nomine auxerim. Ideo quoque charius est, quod superior annus præcipuis aliquot amicis ademptis in possessione multo preciosissima non mediocrem pauperiem mihi fecerit. Nam vt summos tantum recenseam: In Anglia periit Guilielmus Vuaramus Archiepiscopus Cantuariensis, Viennæ in comitatu Caesaris Alfonso Valdesius, iam magnus, sed futurus

AD ABELEM COLST.

futurus si vixisset, maximus. In Polonia Christophorus a Scidlouicz, eius regni supremus Cancellarius, cui dicata est lingua. Recte factum quod Hollandia te in sublimi specula collocauit, quo magis possis reipublicæ prospicere, quæ nunc vt audio, eget cordatis & vigilantibus excubitoribus. Quis vnquam legit, audiuit, aut vidit seculum hoc turbulentius & iniquius? Sed valeat querimonia nihil profutura. Quod vt animum curiæ negotijs lassescentem rescias, te soles ad meas lucubrations, velut in viridarium, quoddam recipere, vtinam in hortis illis meis aliquid esset, quod vel oculos vel nares, vel palatum posset oblectare Colsteri hominis delicatissimi. Steriles sunt, aut si quid pariunt, beta est, aut malua, aut porrum, vt iam absit cicuta & aconitum, quæ non abesse clamant isti, quos tu lepide vocas barba pallioq; verendos. De viro, de quo quid sentiam rogas, magnificentius censeo, quam vt de eius ingenio censuram ferre possim. Librum non legi, sed nactus eum commodato, quum id temporis ob assiduos labores non daretur ocium aliud, mihi a cæna in ambulanti famulus recitauit, idq; carptim, selectis aliquot capitibus. Cuius erat codex, non passus est eum diutius apud me manere. Ex eo qualicumq; gustu deprehendi hominem esse ardentis ingenij, variæ lectionis, & multæ memoriæ, alicubi tamen maiore copia quam delectu, ac dictione tumultuosa verius, quam composita, In omni genere rerum vituperat
mala,

AD ABELEM COLSTERVM 28

mala, laudat bona. Sed sunt qui nihil aliud
sustinent quam laudari. Hodie respondi illi-
us ad melitens, admonens vt si qua possit, ab
his turbis sese extricet. Minatur enim se iam iu-
sto Marte velle cum theologis configere. Id si
non possit, & omnino statuerit iacere aleam,
duo prospiciat: alterum vt pugnet in tuto, ne
se conijciat in manus hostium, qui nec vinci
possunt nec placari: alterum ne me suo admi-
sceat negotio. Scribit enim se non minus pu-
gnaturum armis meis quam suis: ea pars epi-
stolæ minî nonnihil displicuit. Ego hactenus
ancipiti Marte depugno cum excetra non se-
ptem sed innumerabilium capitum, vixq; sub-
sisto ob Moriam & alia quædam liberius a me
scripta. At vereor ne ille si pergat mihi totam
renouet inuidiam. Quem porro fructum spe-
ctet non video. Si putat theologos ac mona-
chos, vel corrigi per ipsum, vel opprimi posse,
tota nimirû errat via. Quorsum aut attinet iâ
nonnihil fatigatos crabrones rursus irritare, &
in bonorum capita immittere? Quid accide-
rit Cornelio Hoen, ipsi melius nostis. Lodo-
uico Berquino nihil erat periculi si meis con-
silijs obtemperasset. Semel vicerat, adorna-
bat triumphum, dissuasi. Non paruit. Erat
vir optimus, nec humili fortuna, ingenio
simplici, liberæ linguæ. Absente rege apud
Hispanos, denuo pertractus est in carcerē. Et
penerat, nisi mater regis, mox ipse rex subleua-
set eum, ex Hispanijs reuersus. Paulo post e
sarcere collocatus est in aula commodiore,

AD ABELEM COLST.

postremo bona fide dimissus est. Semper illi
 occinebam eandem cantionem, vt arte sese
 euolueret ex eo negotio. Ille sibi promittebat
 certam ac spetiosam victoriam, quum ageret
 aduersus monachorū examina, aduersus theo-
 logicam facultatem & aduersus senatum pur-
 puratum. Nihil profeci monitis; Ille sibi blan-
 diebatur. Quis exitus? Idem accidit illi quod
 Socrati, de quo quum iudices essent mitiore
 sententiam pronunciatum, ac reum ex more
 percontarentur qua pœna sese dignum existi-
 maret, vt inquit in Prytaneo alar ex publico,
 qui honos apud Athenienses summus habe-
 batur. Iudices tam arroganti voce prouocati
 damnarunt illum capitis. Ita quum Berquinū
 addixissent carceri, ille constanti vultu, appel-
 lo, inquit, regem & pontificem. Qua voce iudi-
 ces iritati pronuntiarunt, vt in Grauia exure-
 retur, Vir incorruptissimis moribus: de do-
 gmatibus mihi nondum liquet. Quod si hæc
 non mouët istum, saltem ne me inuoluat suo
 bello. Idem sæpe petieram a Berquino, & is se
 facturum promiserat: sed sefellit suo exitio,
 meo graui incommodo. Nunquam theologi
 censuras in me ædidissent, nisi ab illo fuissent
 lacesiti. Tantum de iudicio. Cætera cogno-
 sces e famulo meo fideli qui has perfert. Va-
 le. Clariss. viro Assendelfio salutem plurimã.
 Datum Friburgi Brisgoiæ XXV, die Aprilis
 Anno M, D, XXXIII.

DES. ERASMVVS ROT. IOANNI 29

Georgio Paungartnero S.

librum quem patri dicaui vide
re cupis, fac ex ipso petas. Nam
hic nullus occurrit, qui dignetur
sarcinulam suscipere. De pen-
sando officio non est quod sis soli-
citus optime adolescens. Inter

Gratiarum fœdere copulatos mutuæ sunt of-
ficiorum vices, mercedis nulla est ratio. Et ta-
men patris tui benignitas vltro non vulgari
munere pensauit hoc officiolum meum, quū
ego, sedulo cauissimè, ne quam ἀνὰ λόγον signifi-
cationem darem. Misit poculum inauratum,
munus aptum homini Batauo, sed nunc mi-
nime Batauice bibulo. Iste tuus in me pietatis
affectus mihi gratissimus est Georgi charissi-
me, quem par est me mutuū erga te gerere.
Quod si quid ex me tibi gratum accidit, quod
sane aut nihil esse reor, aut q̄ minimi momenti
nō alia ratione melius retuleris gratiam, quā
si quotidie des operam vt teipso melior, hoc
est optimi parentis similior euadas: quo qui-
dem in stadio tuapte sponte grauitè curren-
tem, nō est quod meo hortatu extimulem. Nō
te pœnitet vt scribis, voti tui, nec me pœnitet
consilij mei. Idcirco etiam atq; etiam admo-
neo, vt ex optimis autoribus eligas optima.
In hoc albo non est Erasmus, qui tibi fortasse
videtur quam est, formosior, nimirum amoris
lenocinio, cui τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται vt ait
ille Siculus. Bene Vale, Friburgi, XII. die Maij
M. D. XXXIII.

AD DAMIANVM

Des. Erasmus Rotero. Clariss. V. Damiano a
Goes, inuictissimi Lusitaniæ Regis
Thesaurario primo S.

Quod famulus meus præter salu-
tem nihil ad te pertulit Damia-
ne clarissime, nihil aliud in cau-
sa fuit, nisi quod non suspicabar
te tam mature absoluta tam lō-
ga periodo tua (dicebas enim si
recte memini te velle lustrare Germaniam &
Galliam) redisse in Brabantiam. Quum me
reliquisses, diu mecum ipse rixatus sum, quod
tam candidum amicum tam frigide excepis-
sem. Primum in nomine tuo peregrinabar, tan-
quam per somnium recordans nomen illud in
aliquorum ad me literis extare. Nullus est fer-
me dies quo non accipiam aliquas epistolas,
interdum vno plures viginti. Accedebat lan-
guor, qui me compluribus iam mensibus ni-
mium vrget familiariter. His rebus factum est,
vt noctu demum renouata memoria, vno tan-
tum colloquio vnaq; cœna tam amico hospi-
te frui licuerit. Nec in libello quem reliquisti
sciebam quicquam esse tuum, priusquam te
profecto, per ocium inspicerem. Et hac in par-
te mihi damno fuit tua modestia. Ex cœnæ
colloquio sensi te esse virum bonum, vt olim
loquebantur Romani, liberum, rectiq; ac pie-
tatis amantem. In literis ad Amerbachiu nū-
lla erat tui mentio. Scriptæ enim fuerant & ob-
signatæ priusquam huc venires. Is tamen me
sagacior

sagacior statim sensit ingenij tui dotes, egitq;
 mihi gratias quod talem ad ipsum misissem.
 Addebat sibi visum virum bonum & integrum.
 Quam facile conciliantur cognata ingenia.
 Adeunt me interdum qui miram præ se ferunt
 benevolentiam, quum aliquot interdum com-
 periam longe alios animo quam fronte. Ea
 res in causa est, vt nonnunquam frigidior sim
 im accipiendis peregrinis saluatoribus. Sed
 de te quum mei puderet, mihiq; ipse succense-
 rem, commodum superuenerunt duæ epistolæ
 tuæ quibus me consolaris, meq; mihi reconcilia-
 tias, etiam pro singulari humanitate si diuis
 placet, gratias agens; nec hoc contentus, istius
 insuper animi pignus ac monumentum, apud
 Erasmus Scherum reliquisti, quod nondum
 videre contigit, sed qui videre, prædicant esse
 rege dignum. Cæterum quo tu prolixius decla-
 ras humanitatem tuam, hoc magis me pudet
 inhumanitatis meæ. Quid igitur superest, nisi
 vt quod hæcenus cessatum est, iuxta Græcorum
 prouerbum posterioribus officijs sarciamus.
 Id vero clarissime iuuenis sic a me curabitur, vt
 intelligas omnia potius mihi defuisse, quam
 studium ac propensam voluntatem. Quod ais
 Louanij factatum a nescio quibus, me ab his
 fletisse, qui probant ἀποστάσιον βασιλικόν, que-
 risq; quid sit talibus respondendum, Quid ali-
 ud respondeas optime Damiane, quam illud
 e psalmis: Dentes eorum arma & sagittæ, & lin-
 gua eorum gladius acutus. Quanquam satis
 scio tibi nequaquam istud a viro graui fuisse
auditum,

AD DAMIANVM

auditum, sed a spermologo quopiam & acti-
 tomytho rabula, quo pestilentissimo hominū
 genere nunc vndiq; scater mundus. Nullus vn-
 quam mortalium vllam syllabam ex me audi-
 uit, approbantem aut improbantem hoc fa-
 ctum. Hoc apud omnes ingenue præ me tuli,
 mihi non vulgariter molestum esse principem
 alioqui felicissimum in eum Labyrinthum in-
 cidisse, cui cupiebam cum Cæsare per omnia
 conuenire, quod intellerem id ad publicam
 orbis tranquillitatem summopere conducere.
 Quæ fuisset autem mea non dicam temeritas
 sed amentia, si nec postulatus nec rogatus de-
 re tam ardua pronunciaissem, de qua tot erudi-
 ti apud eam gentem episcopi, atq; ipse adeo
 legatus Apostolicus Laurentius Campegius
 vir vtriusq; iuris callentissimus, ferre sententiã
 cunctabatur. Merito amo *δὲ μὲν ἀρχῆς*, vt cu-
 ius animum semper propitium ac fauentem
 sum expertus. Quãquam ab eo tempore, quo
 cœpit hoc negotium agi, nihil ab eo beneficij
 accepi præter animi benevolentiam. *τὴν αὐτῶν
 σάουσιόν* multis de causis diligebam ac diligo.
 idq; ni fallor, cum bonis omnibus, quam arbi-
 tror nec ipsi βασιλεὺς inuisam esse. Cæsari prin-
 cipi meo, cui iuratus sum consiliarius, præcla-
 re de me studijsq; meis merito, nisi me agno-
 scam omnia debere, aut vehementer stolidus
 sim, aut insigniter ingratus. Vnde igitur mihi
 mens tam læua, vt vltro me tam inuidioso ne-
 gotio inuoluerem, ad quod si fuisset vel roga-
 tus

tus vel flagitatus, manibus pedibusq; fuerim
 recusaturus. Nullus vnquam principum super
 hoc argumento meam requisit sententiam.
 Tantum ante annos duos, adierunt me duo
 ex aula Cæsaris nobiles, vno atq; altero collo
 quio vrgentes me, vt quid de ea causa senti
 rem, exponerem. Respondi id quod erat res,
 me nunquam ad eam quæstionem intendisse
 animum, de qua viderem summos tum auto
 ritate tum eruditione viros tot annis ambige
 re. Facillimum esse pronuntiare quid ego op
 tarem, at pronuntiare quid ius diuinum atq;
 humanum concederet negaretve non modo
 multorum dierum considerationem requirere
 verumetiam circumstantiarum causæ cogni
 tionem, illi professi se nihil ex mandato Cæsaris
 agere, discesserunt. Præterea nemo mortali
 um me super hoc interpellauit negotio, Ergo
 quum sit impudentissimum mēdacium quod
 nugator ille qui quis fuit ad te pertulit, suspi
 cor tamen vnde arripuerit occasionem, vt iux
 ta prouerbum, malis præter occasionem ni
 hil deest, ad quoduis audendum facinus. Et
 quem ὁ βασιλεύς dicitur socerum asciscere, di
 caram Psalmum vigesimum secundum, idq;
 ante annos complures, vt id facerem ab ipso
 rogatus. Est enim vir vt vno ore prædicant om
 nes vnus prope inter nobiles eruditus, ani
 moq; plane philosophico. Hoc officium meū
 grato amplexus animo, petijt, vt aliquid æde
 rem in Symbolum quod dicitur Apostolorū.
 Feci quod voluit, eoq; lubentius, quod res ad
 omnia

A D D A M I A N V M

omnium utilitatem facere videretur. Hinc nullum
 verbum est, quo ad τὸ ἀποστολικὸν causam
 attinet, cuius tamen vir ille, vt accipio,
 nec autor nec instigator fuit, vtpote quietis
 quam opum aut honoris amantior. Quum
 Cæsar & Franciscus Galliarum rex bellis in-
 ter se conflictarentur, vtriq; dicaui meas luctu-
 brationes, neq; quisquam extitit, qui clamita-
 ret me ab hoste Cæsaris stare. Quanto minus
 habuit frontis, qui calumniã istã fabrica-
 tus est? Sed hoc de nugamento plus satis. Ve-
 nio nunc ad eum epistolæ tuæ locum, quo
 pio affectu deploras Pilapianæ gentis exi-
 tium, quæ per Christianos principes spolia-
 tur externis bonis, nec finitur internis bonis di-
 tescere, premitur humano iugo, nec docetur
 suavi Christi iugo colla submittere. Proceres
 enim illi qui victorias præda metiuntur ma-
 lunt imperare beluis quam hominibus. Ea res
 in causã est, vt pauciores gentes quæ Christũ
 ignorant ad Ecclesiæ consortium semet ad-
 iungant, videntes sese non ad Christianismũ,
 sed ad rapinã ac miserã seruitutem peti, &
 quicquid est malorum morum insignius esse
 in vita Christianorum. Multo aliud est nego-
 tiari, aliud pietatis negotium agere. Itaq; vi-
 ctorias ducis illius egregij quidem ac fortuna-
 ti, qui tot vrbes litorales spoliãuit, coniectis in
 mare, quibus vehendis naues nõ sufficebant,
 vt ingenue quod res est fatear, non absq; do-
 lore legi. Sed de negotio militari, præsertim
 eo cuius qualitatem & circumstantias parum
cognitas

cognitas habeo, satius fuerit me non pronun-
ciare. Illud in genere dicam: avaritiam, & im-
perandi libidinem nō minimam esse causam
quorū religio Christiana in has sit contracta an-
gustias. Mansuetudine ac beneficentia cicu-
rantur & ad manum veniunt etiam feræ, sæ-
uitia ac maleficijs efferantur & illa quæ na-
tura mansueta sunt. Quod autem hac in re
per me cupis fieri, per quam lubens obiero.

Vereor tamen vt possim hisce nūdinis. Sero
rediit ex Anglia famulus meus, & qui hic adest
typographus vnus, mecum totam languit æ-
statem. Adnitatur tamen. Quod famulus meus
perPELLI non potuit, vt vel opera vel pecunia
tua vteretur, nihil illi mandaram, nisi vt vbiq;
vitaret omnem petacitatis speciem, meminissetq;
illius vetusti prouerbij, *ὄυτε πάντα, ὄυτε*
πάντη, ὄυτε παρὰ πάντων. Curaram autē ne quid
illi posset deesse. Oppidum de quo tibi narra-
tum est, Germanis dicitur Schiltach: Abest a
Friburgo octo millibus Germanicis bene ma-
gnis: de quo an omnia vera sint quæ vulgo
iactantur, non ausim affirmare. Illud nimis
verum est, totum subito conflagrasse, mulie-
rem confessam supplicio affectam. Confla-
gratio accidit quarto Idus Aprilis, qui dies
erat Iouis ante Pascha, Anno a Christo pas-
so M. D. XXXIII. Quidam eius oppidi ci-
ues apud huius vrbis magistratum rem ita ge-
stam pro comperto narrarunt, quemadmo-
dum mihi retulit Henricus Glareanus quan-
tum meminisse possum; Demon sibilo signum
dedit.

A D D A M I A N V M

dedit, e quadam ædium parte, Caupo suspicans esse furem ascendit, neminem reperit. Sed idem signum rursus ex altiore cœnaculo redditum est. Et huc conscendit caupo furem persequens. Quum nec illic quisquam appareret, sibilus auditus est e fastigio fumarij. Illico tetigit cauponis animum, esse dæmoniacum quiddā: Iubet suos esse præsentī animo. Acciti sunt sacerdotes duo, adhibitus exorcismus. Respondit se esse dæmonem. Rogatus quid illic ageret, ait se velle exurere oppidum. Minutantibus sacrificis, respōdit se pro nihilo ducere minas illorum, quod alter esset scortator, uterq; fur. Aliquanto post, mulierculam qui cum haberat consuetudinem annis quatuordecim, quū interim illa quotānis & cōfiteretur & acciperet eucharistiam, susulit in aerem, imposuitq; fumarij fastigio. Tradidit ollam, iussit vt inuertēret. Inuertit, & intra horam totum oppidum exustum est. An dæmon indignatus ob inductum rivalem cauponis filium, & oppidū perdiderit, & mulierem prodiderit, certum non auidui: non est tamen veri dissimile. Huius facti vicini tam constans est fama, vt fictum videri non queat. Feruntur & alia huius generis, sed non libet aures tuas vulgi fabulis remorari. Bonifacius Amerbachius habet epistolam tuam. Hunc tibi polliceor constantem & perpetuum amicum, atq; adeo ministrum fidelem iuxta ac diligentem si quid per eum fieri voles. Vnum hunc, vt præsens dicebam præsentī, habet Germania vere aureum ac gemmeum, aut si quid

si quid his est preciosius. Talis autem ingenij
 ad quamlibet preciosas opes nulla est compa-
 ratio. An tamen Germani nomine censeretur
 beat ignoro, certe Glareanus non pateretur.
 Rauracorum est Basilea, & habet ea ciuitas pe-
 culiaris cuiusdam ciuitatis non obscura ve-
 stigia e Synodo vniuersali relicta, quæ illic se-
 decim annis durasse fertur. Efficiam autem vt
 plures & norint & ament Damianum, quod
 mihi bonum erit atq; commodum, quippe qui
 non mediocri nominis mei lucro sum id fa-
 cturus. Tam splendidum munus vltro ab in-
 uictissimo Lusitanæ rege oblatum ex animo
 tibi gratulor, atq; vt faustum felixq; sit precor.
 Si quando inciderit opportunitas, rogo excu-
 ses illam præfationem meam in Chrystosto-
 mum. Eram multis verbis diligenter instru-
 ctus, a Lusitano quodam, sed mendose. Hic
 casus mihi parum felix poterit alio sarciri offi-
 cio. Si quid scribes ad Hieronymum Frobeni-
 um, tuto ad me perueniet. Moliebar redi-
 tum in Brabantiam, sed quum aliæ res mul-
 tæ, tum Iuppiter perpetuo infensus, & valetu-
 do cæli asperioris impatiens cogunt hic
 durare, vsque ad Zephyros & no-
 uam hirundinem. Bene Vale,
 Datū Friburgi Brisgoiæ
 VIII. Cal. Augusti
 M.D. XXXIII.

A D M E S I A S
ERASMVVS ROT. FRANCISCO
Rupilio LL. Doctori S.

Go vero mi Rupili Cholero
nostro magnis multisq; no-
minibus obstrictus, & isto me-
tum libenter tum plurimum
debere profiteor, quod instan-
tia sua tuum pudorem expu-
gnarit compuleritq; vt ad me
scriberes, & in amicorum meorū numero pro-
fitereris nomē tuum, tantum abest vt locus vlti-
mus apud me sit istī criminis translationi, qua
vis in culpam & offensionem in Cholero re-
ijcere, qui te vt scribis, ex verecundo impuden-
tē, ex modesto molestum reddidit. Illi qui-
dem iam gratias egi per literas: tibi vero quod
ex gratia um legibus vltro polliceris, ego vicif-
sim bona fide polliceor, si quid extiterit in quo
requires officium meum, aut vt non requiras,
vbi res ipsa postulabit amici partes. Mihi iam
nimium viuaci, mors plerosq; amicos ademit
non Romę tantum, sed in Anglia, Gallia, Ger-
mania & Polonia quoq;. Illud igitur mihi per-
gratum erit, si quando significare dignaberis
quid Romę geratur, modo sit aliquid eius ge-
neris, vt tuto literis committi queat. Quę scri-
bis de benignissimo Mæcenate tuo Paungart-
nero mihi summæ fuere voluptati, non ob id
tātum, quod hominis amicissimi commodis
non minus ac meis delectet, verūmetiā quod
mihi velut commentarium suggeris ad illu-
strandam illius gloriam; quam ipsius quidem
modestia

modestia nequaquam ambit scio, sed ad bonos mores conducit publicitus, excellentium virorum virtutes non abdi, sed ad imitationē in theatro orbis proponi. Utinam autē ad id præstandū suppetat mihi oratiōis facultas, quantam illius requirunt merita, quantamq; tu fortassis adesse credis. Vtcunq; id est, conabor tamen, idq; breui, fauēte Christo. Sed heus tu in hoc quoq; tuam operam mihi commodes oportet, vt efficias ne mea sedulitas offendat viri prudentissimi modestiam. Vt hoc auderem complurū hortatu sum animatus, sed præcipue Zasij, cuius autoritatē in omnibus nō aliter q̄ oraculum sequi soleo. Libebat quidem at non vacabat in præsentia pluribus tecum. Vale, & Logum si isthic adest meis saluta verbis. Datum apud Friburgum Brisgoiæ, VIII. die mensis Septem. M. D. XXXIII. Si placet *ευτοχια* ne offendat *κακοχια*. Sic sum. Me tua *κακοχια* nunquam offendet.

Des. Erasmus Rot. Paulo Sadoleto S.

Vid nī ego me splendido lucro auctum esse gaudeam omatissime iuuenis, quum tu præclaras animi dotes, quas ego iam olim in. R. D. Iacobo Sadoleto patruo tuo non amo tantum verum etiam suspicio venerorq; admirabilem eloquentiam cum singulari sapientia pietate, modestiaq; coniunctam, sic representes in tuis ad me literis, vt idem ille mihi in te repubescere videatur. Haec enī igitur est quod mihi gratu-

A D M E S I A S

ler. Tibi vero etiã gratias ago mi Paule quod
 tua prædicatione cohonestas nomen meum:
 utcunq; tu pro singulari modestia tua hoc of-
 ficiũ eleuas. Dialogum de studijs recte insti-
 tuendis per Bonifacium Amerbachium accẽ-
 peram priusquam tu mitteres: & quãquam
 eram negotijs ac molestijs obrutus, tamen in-
 terdum animi lassitudinem illius lectione refie-
 ciebam, donec inundans occupationum pel-
 lus cœgit eum seponere: quem tamẽ mox re-
 petam non conquieturus donec totum deuo-
 raro; interim & te fruar qua licet, & patruo tuo,
 quando aliter satis negatũ est. Illud scito, R. D.
 patrum tuũ inter sincerissimos amicos meos
 principem tenere locũ, idq; suo merito, ei pro-
 ximus tibi dabitur, qui illi simillimus es. Ha-
 bes epistolam αὐτοῦ γραφον & ex tempore vna
 cum dispunctis & adiectis: quod tu familiaris-
 tatis argumentum interpretaberis potius quã
 negligentia. Vale. Apud Fr̃burgum Brisgoig
 III. Cal. Septemb. M. D. XXXIII.

DES. ERAS. ROT. CLARISSI-
 mis viris Petro & Christophorõ
 Mesijs fratribus S.

T hoc compendij faciam viri
 nobilissimi, amborum episto-
 lis aliquot vnica respondebo.
 Pridem accepi literas a vobis
 exostulantes, vel quæ est ves-
 tra ciuilitas, deplorantes pos-
 tius, quod ad vestra scripta ni-
 hil respondissem. Ea res mihi summopere gra-
 ta fuit,

ta fuit, quippe declarans vestrum erga me studium haud quā vulgare. Flagranti enim desiderio omnis mora longa est, cui lenta est etiā celeritas. Sed posthac velim reputet vestra prudentia, quot montes, quot campi, quot maria, nos dirimant, & per quas ambages epistolę a Friburgo Brisgoię ad Hispalim Hispanię perferantur, quanq̄ hoc ipsum cuiusdā felicitatis est, si perferantur, vel resignatę ac semilacerę. Quod si fors acciderit, vt ad aliquas nō respondeam, humanitatis vestrę fuerit huic ætati, vt nullis studiorū laboribus oneretur, nullis morbis frangatur, iam suapte sponte fathiscenti dare veniam: præsertim, quū vndiq; tot ad me literarum inundent fasciculi idq; propemodū quotidie, vt interdum vix suppetat ocium ad legendū, tantum abest vt vacet respondere singulis. Illud certe vobis vsq; persuasum sit, siue rescribam, siue obticescam, vestrum istum erga me fauorem esse mihi gratissimum, epistolas aut non gratas modo verumetiam iucundas. Postremis literis quas ante paucos dies recepi significatis meas per bibliopolam esse redditas, quę res mihi non minori voluptati fuit q̄ vobis. Hęc præfatus ad rem accingor ἀλλὰ λέγω κωντικῶς. Inhumanus sim, nisi vestrū erga me studiū amplectar, nec vestrę diffido prudentiæ. Nam fieri potest, vt in hoc negotio perspicaciores sitis q̄ ego. Meo tamen animo etiam nū sedet prior illa sententia, qua censui consultus esse nobile illum cōtatorē imitari, qui maluit sedendo q̄ pugnando vincere: præsertim

A D M E S I A S

quū nō sit monomachia, vt vnus cū vno com-
mittatur, neq; res sit vni cū duobus, q̄q̄ accipi-
mus Hercule se duobus imparē fuisse p̄fessum,
sed vni aduersus tot myrmecias, tot sphecias,
tot ranarū phalanges, tot picarū tot gryllorū
gargara, tot sturnorū & graculorum examina
cōfligendum sit, vt etiā si nec aculeos haberēt,
nec rostra, nec ungues, tamen ipso garritu pos-
sent hominem quamuis durum exanimare.

Quoties reieci manifestas & impudentes illo-
rum calumnias? Et tamen perinde quasi nihil
sit actum, in hodiernum vsq; diem occinuntur
mihi vetera mendacia, idq; libris etiam ædi-
tis: Erasmus facit confessionem arbitrariam,
damnat omnes ceremonias, irridet cultum dis-
uorum, irridet ritus ecclesiasticos, reijcit ieiun-
ia Christianorum, damnat ciborum abstinē-
tiam. Soluit sacerdotum cœlibatum, destruit
vota & ritus monachorum, damnat constitu-
tiones humanas. Quid multis? strauit viā Lu-
tero. Iam qui fingunt modestiam, quo maiore
cum fide calumnientur, aiunt se credere me bo-
num virum esse, nec illa in hoc scripsisse vt hi
rerum tumultus consequerentur, Collaudant
etiam quod nunc diuersa scribam. Hic nimis-
rum hic est nigra succus loliginis, hæc est eru-
go mera. Alijs isto colore patrocinentur, ego
sic defendi nolo. Illud ingenue fassus sum &
fateor, si præscissem hoc seculum exoriturum,
multa aut non scripsissem quæ scripsi, aut ali-
ter scripsissem, quædam etiam nō fecissem quæ
feci. Prudentis inquit est diuinare futura. fa-
teor,

teor, sed non omnia. Agnosco tamen aliqua ex parte simplicitatem & incogitantiam meam. Ista tamen quæ mihi toties obgannunt, nusquam reperiuntur in scriptis meis, tantum ablit malitiosus interpres: & in declarationibus meis quas isti palinodias esse putant cui li titulo, nihil expono secus quam sentiebam quum illa scriberem, aut quam verbis expressi: rursus excipio lectorem iniquum, cui nihil satis circumspicere scribi potest. Ego studiosis ac bonis viris scribebam annotatiunculas, aut commentarios, non arbitrabar me scribere cautiones aut Syngraphas forenses. Verum isti iam mitescunt vt scribitis. Non magni refert viri clarissimi, quam mitescant in me, magis admiror nondum esse delassatos, sed vtinam vere mitescant ad imaginem illius qui dixit: Discite a me quia mitis sum & humilis corde & inuenietis requiem animabus vestris. Tales aliquot arbitror & inter istos esse, sed nescio qua mea infelicitate fit, vt in quos impingo tam feroces tamq; implacabiles cõperiam, vt tutius sit cum quouis Cardinale cõflicari quam cum illis, citiusq; placaturus sim quemuis regum aut pontificum offensum quã vnum ex istis qui se iactant mundo mortuos, quum vix in alio mortalium genere magis viuat regnetq; mundus. paucos exceptos volo, vtinam possem quam plurimos. Nuperrime nouus quidam exortus est, qui pro ciuili admõnitione ipsi non vtili tantum verumetiã necessaria, sic respondit quasi lapidibus a me fuisset

A D M E S I A S

impetitus. Equidem arbitrabar mihi rem fore
 cum ingenio sedato ac philosophico, sed vi-
 deor imegisse in Citeriam quampiam, adeo
 nihil non rapit ad male dicendi occasionē. Ut
 enim omittam veteres illas ac solennes fabu-
 las, quibus isti solent sua condire conuiuia, ob-
 iicit mihi quod in literis, imo vt ille loquitur,
 in omni mortalium genere primus, imo non
 primus sed solus esse velim, Quod quum sit im-
 pudens mendacium & atrox conuuium, tamē
 absque risu legere non potui. Ego me ipsum
 haud alio loco pono haud q̄ quondam oracu-
 lū posuit Megarēses. Ac ne qd dicā de studio-
 rum proceribus, quorum nulli me vnquam æ-
 quau, video & gaudeo vbiq; terrarum efflo-
 rescere iuvenes, qui me in omni literarum gene-
 re multis præcurrant parasangis. Impingit &
 liuorem, sed nullum adfert argumentum, tan-
 tum infigit aculeum. Fateor meam naturam
 multis vicis fuisse obnoxiam, verum si satis
 intelligo quid sit liuor, nullum huius affectus
 assultum vnquam in me sensi, gratia Christo.
 Arbitror enim esse liuorem, quum quis vritur
 aliena felicitate, quæ tamen ipsi nihil adferat
 incommodi. Nam si quis doleat hostem euehi
 ad dignitatem, quod iam futura sit illi para-
 tior lædendi facultas, metus est potius quam
 inuidia. At ego quendam olim capitalem ho-
 stem ad summos honores euectum etiam ga-
 uisus sum, quod sæpenumero fiat, vt magnæ
 dignitatis accessio siue per contemptum ad-
 uersarij, siue quia non vacat per negotia, finiat
conten

Contentionem : quod in Adriano ferunt vfu
 venisse; qui factus imperator forte obulo qui
 cum acres exercuerat inimicitias, nihil aliud
 dixit, q̄ euasisti. Addit aliud crimen plusq̄ ca-
 pitale, sed multo omnium vanissimum. Ait se
 suis oculis vidisse ac legisse epistolam meā, in
 qua scripserim aperte, nullū in religione Chri-
 stiana maius malū inueniri potuisse, q̄ quum
 religiones istæ repertæ sunt. Quæ voces vt
 nunquam inciderunt in animum meum, ita
 nunquam exciderunt, neque calamo neq; lin-
 gua. Quid fingi potuit atrocius ad concitan-
 das vniuersas monachorum cateruas in exi-
 tium meum? Addit: Dices epistolam non esse
 tuam. Vtinam nō sit. Si epistola habet ea ver-
 ba, quæ recitat, certo sciat non esse meam, sed
 ab impuro nebulone spiritu diabolico confi-
 ctam esse. Nec desunt hisce temporibus istius
 modi stratagematum artifices. Sin est ea quæ
 fertur ad Seruatium, nihil ibi simile scriptum
 comperiet: tantum illa de quodam, qui pueri-
 libus annis per tutores & alios protrusus fue-
 rat in religionem, hunc ferme in modum loq-
 tur. Quum multæ essent illius infœlicitates ni-
 hil tamen in omni vita accidisse infelicius, q̄
 quod compulsus esset in hoc vitæ genus ad
 quod nec animo nec corpore compositus es-
 set, opinor hic nihil esse quod iure queat re-
 prehendi. Iam si sensit epistolam fuisse fictā,
 quur quod & dubium erat & latebat prodi-
 bi: sin quod legerat parum meminit, cuius ob-
 secro grauitatis erat, in conuicio tam capitali

AD MESIAS

In cogitatem esse? Cætera non libet persequi.
 Atque hæc qui toties deuorat, nec ad ista vel
 calamus habet vel linguam, censetur iracun-
 dus. Ipsi si simili perfunderentur aceto, quo-
 modo furerent? Equidem in tanto conuictio-
 rum strepitu facile me consolor Paulino dicto
 Quem diligit dominus castigat, flagellat au-
 tem omnem filium quem recipit. Nec iliben-
 ter usurpo Christianissimū beati Augustini di-
 ctum: Domine hic seca, hic ure, vt parcas in æ-
 ternum: est aliquid vel sic cōformem fieri ima-
 gini Christi. Ille viuens agnus ipsa puritate pu-
 rior, quid non audiuit a pharisæis? Vinolētus
 seductor populi, dæmoniacus; blasphemus.
 Quod ludibrii genus non passus est a militi-
 bus cōsputus, arundine percussus, spinis coro-
 natus, colaphis & alapis cæsus: quare ego qui
 duriora commerui recusem flagellari, conspu-
 cædiq; maledictis hominum procacium, atq;
 hoc clementi pharmaco purgari? Consolatur
 & illud animum meum, quod a sanctis viris
 dictum & ab æque sanctis probatum est,
 Longe alia esse iudicia dei, alia hominum
 Quod si istis sedet sententia nō cōquiescere do-
 nec me ad crucem adegerint, orabo dominū
 vt mihi largiatur patientiam, illis mētem me-
 liorem. Interea mihi decretum est cum hoc a-
 nimantium genere posthac nec habere simul-
 tatem, nec arctā necessitudinem: alioqui chri-
 stianam pacē habere cupio cum omnibus, da-
 boq; operam vt id assequar, quod quidem in-
 me erit. Hoc animo velim omnes etiā esse qui
pro me

pro me depugnant. Postremo fingite me vnū cum vno commissum, an nō æquissimum est, vt senex iuueni cedam harenam? Vetus exem plum est, sexagenarios de pontibus deiici, an nō igitur tempus est vt ego iam prope septua genarius me subducam e stadiorū comitijs ac ius suffragiorum alijs cedam? Multo aut̄ æquius est vt a iuuenilibus digladiationib⁹ ab stineam, Mira est humanorum ingeniorū per uicacia, & sibi quisq; pulcher est. Postremo q̄ buscunq; plumis tegimur, homines sumus o mnes non angeli. Fateor absq; literis *ἄνευ τῶν βιβλίων*, at nō uiuit absque literis, qui pio rum hominum euoluendis libris semet oble ctat. Ago nunc rem seriam, ea cuiusmodi sit, e libello quem simul cū hac epistola recipietis cognoscatis licebit. Titulus est, De preparatio ne ad mortem. Accepi & Christophori Fonta ni epistolam, mire facetam & argutam. Quam ille multa paucis expedit. Vehementer arsit hominis ingenium, quod tamen in argumen to plausibiliore cupiam exerceri. Itaq; scriptū hoc non fuisse euulgatum gaudeo. Dignatus est ille librum Frācilcāni maiore honore quā ego: totum vt apparet deuorauit. Ego tantū paginas aliquot degustauī, idq; carpiim, mox que libellum misi Alphonso Valdesio, quem a micum longe candidissimum mihi fata vidē tur inuidisse. Epistolam meam quā cogitatis ædere, si nondum est euulgata premi malim. Desiderant, inquitis, in te modestiā. His ea epi stola obturabit os, vtpote modestissime scri pta. Quid

AD MESIAS

pta. Quid facias varijs ac morosis hominum
iudicijs? Qui falsis & atrocibus calumnijs
interdum & furiosis conuicijs, vltro lacerant
hominem, vindicant sibi Christianam mode-
stiam, & in eo qui suam innocētiam defendit
ab impietatis crimine desiderāt modestiam.
Quam obsecro modestiam? Vt pro maledi-
ctis & calumnijs gratias agat, & in gratiam
ipsorum fateatur impietatis crimen a quo se
nouit esse purum. Nec istorum refert quod ea
res gigneret graue infirmorum offendiculum:
tam accuratam honoris sui rationem haberi
volunt. Quid isti modestiam appellent non-
dum satis intelligo. At sunt aliquot, atque hi
quidem nec indocti nec leues, qui in apolo-
gijs meis improbant immodicam modestiā,
existimantes malo nodo malum fuisse adhi-
bendum cuneum: & si requirunt modestiē no-
stræ specimen, legant Declarationes meas.
Quanquam equi iudices fatentur me nusquā
oblitum moderationis ac ciuilitatis, præterq̄
in Apologia qua respondeo Sutori. Is enim
quum haberet malam causam, & versaretur
in argumēto de quo iudicare nō poterat tñ ef-
freni petulantia debacchatus est in me vir &
theologus & Cartusianus. Quid igitur? an isti
protinus ob vnam epistolam me in modesto-
rum album adscribent? Non arbitror. Sed alij
dicent esse fucum, alij causabuntur me facere
quod galli gallinacei victi solēt, demissis alis
e certamine fugere: ac pro modesto iactabūt
esse timidum. Quin & illud auguror futurum

vt epia

stolam epistola pariat: si ista prodierit in pu-
 blicum, is cui scripta est non sinet premi suā.
 Nam ea quoq; cum vestris literis mihi reddi-
 ta est. Quæ quo animo scripta sit deus nouit,
 ego certe in bonam partem interpretor. Non
 enim oportet suspicacem esse Christianā cha-
 ritatem. Salutabitur hominem meis verbis a-
 manter, simulque persuadebitis nequaquam
 esse maleuolentiæ quod non respondeo. Imo
 ob hoc ipsum non respondeo quod cupiam
 mutuam inter nos beneuolentiam esse perpe-
 tuam. Verum est quod Græci dicere solent,
 multorū amicitias silētio dirimi: sed rursus ex
 perimento verū esse cōperi, quādam amicitias
 melius ali silētio quam colloquijs aut litera-
 rum vicissitudine. Sum frequenter in scribēdo
 simplicior, aliorum animos ex meo æstimans.
 Verum ea res mihi non raro male cessit. Vos
 quoque vestra humanitate dignum feceritis
 si iuuenis animosi cursum non impediatis.
 Fortassis eueniet illi quod solet vino genero-
 so. Acerbius est, dum est mustum, verum po-
 steaquam etate deferbuerit fit mitius. Aliquid
 dandum est iuuentuti, quæ philautiæ lenoci-
 nio, modo ne sit immodica, extimulatur ad in-
 dustriam honestosq; labores. Habeo gratiā
 vestræ diligentię quod Lodouici Viuis episto-
 lam ad me miseritis: quā si scripsit ex animo,
 suspicari videtur me refrixisse in amicitia, quæ
 literis suis laudarit Franciscanum: quæ suspi-
 cio, videtur & in vestros animos demigrasse,
 sed eam non patiar altius insidere. Itaq; vo-
 bis tan-

AD MESIAS

bis tãquam e tripode dictum certum & indubitatum esse volo, istius rei ne leuissimam quidem cogitationem vnquam descendisse in pectus meum. Imo ex laudatricibus illis epistolis vnica duntaxat legi eamq; per breuem. Habebat commendationem, sed ita temperatam, vt facile quiuisset sentire posset, Viuem gessisse morem hoc officiolum flagitanti. Quis autem essem a Viue alienior, quod amicitiam haberet cum eo qui cum mihi similtas intercederet, quum id ne a famulis quidem meis vnquam postularim, modo sic exerceant amicitiam, vt me non lædant. Louanij quum mihi esset capitalis digladiatio cum Britanno, Viues habebat interim cum eo non amicitiam tantum, sed familiaritatem quoque, nec deerant qui prædicarent Britannum illius opera fuisse adiutum. Mihi tamen ob id nunquam pilo minus charus fuit Viues, eamque de viro docto insimulationem manibus pedibusq; repulsi. Soleo quosdam amicos vltro admonere, ne mea causa recederent ab amicitia eorum quibus cum mihi inciderat concertatio, perspiciens hoc expedire ad finiendas similtates; Demiror autem vnde Viues eam cõceperit suspicionem, nisi forte quod ad ipsum rarius do literas. Ego vero ad veteres & exploratos amicos non temere scribo, nisi quid incidit occasionis. Nulla est regio vbi non habeam aliquot amicos. Quod si quoties vni scribo cogar omnibus scribere, duris profecto legibus meum agatur, Proinde si vobis hic

scrupu-

FRATRES

40

Ius exemptus est, Viuis suspitioni primo quo
que tempore medebor: Superest viri clarissi-
mi, vt vobis pro isto erga me studio gratias a-
gam. Christophoro Fontano salutem pluris-
mam. Datum apud Friburgum Brisgoia: pris-
die Natalis domini Anno M. D. XXXIII.

FINIS.

ANTVERPIAE IN OFFICINA
HILLENIANA ANNO
M. D. XXXIII.

7. 156157

NO
...
...
...
...
...
...
...

AMVERB...
HILLEN...
M. D. ...

001 1393434946